

Σχολή Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας

Τμήμα Βιοϊατρικών Επιστημών

Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών

Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία

Παιδαγωγικό τμήμα

Διδρυματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών

Προσεγγίσεων

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χτίζοντας την ιδιότητα του ενεργού πολίτη στο

νηπιαγωγείο

POST GRADUATE THESIS

Creating the attribute of active citizen in kindergarten

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ(ΤΩΝ)/NAME OF STUDENTS

Μερκούρη Βασιλική

Merkouri Vassiliki

ΟΝΟΜΑ ΕΙΣΗΓΗΤΗ/NAME OF THE SUPERVISOR

Δελή Ερμιόνη

Deli Ermioni

ΑΙΓΑΛΕΩ/AIGALEO 2020

Faculty of Health and Caring Professions

Department of Biomedical Sciences

Faculty of Administrative, Financial and Social Sciences

Department of Early Childhood Education and Care

Department of Pedagogy

Inter-Institutional Post Graduate Program

Pedagogy through innovative Technologies and Biomedical approaches

POST GRADUATE THESIS

Creating the attribute of active citizen in kindergarten

MERKOURI VASSILIKI

A.M. 17040

vas.merkouri@yahoo.gr

FIRST SUPERVISOR

DELI ERMIONI

SECOND SUPERVISOR

PILIOURAS PANAGIOTIS

AIGALEO 2020

Δήλωση εργασίας μεταπτυχιακής εργασίας

Η κάτωθι υπογεγραμμένη Μερκούρη Βασιλική του Κυριάκου, με αριθμό μητρώου 17040 φοιτήτρια του Διδρυματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Παιδαγωγική μέσω Καινοτόμων Τεχνολογιών και Βιοϊατρικών Προσεγγίσεων του των Τμημάτων Βιοϊατρικών Επιστημών/ Τμήμα Αγωγής και Φροντίδας στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία/Παιδαγωγική τμήμα των Σχολών Επιστημών Υγείας και Πρόνοιας/Σχολή Διοικητικών, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής και της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης, δηλώνω ότι:

«Είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία. Επίσης, οι όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε ακριβώς είτε παραφρασμένες, αναφέρονται στο σύνολό τους, με πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η εργασία έχει συγγραφεί από μένα αποκλειστικά και αποτελεί προϊόν πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο δικής μου, όσο και του Ιδρύματος. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου».

Επιθυμώ την απαγόρευση πρόσβασης στο πλήρες κείμενο της εργασίας μου μέχρι και έπειτα από αίτηση μου στη Βιβλιοθήκη και έγκριση του επιβλέποντα καθηγητή.

Η Δηλούσα

Μερκούρη Βασιλική

ERMIONI S.
DELI

Digitally
signed by
ERMIONI S.
DELI
Date:
2021.02.12
16:57:07
+02'00'

Ευχαριστίες

Η εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας έγινε στο πλαίσιο των υποχρεώσεων μας στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: «Παιδαγωγικά μέσω Καινοτόμων Προσεγγίσεων, Τεχνολογίες και Εκπαίδευση», στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής.

Ολοκληρώνοντας τις σπουδές μου αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου κ. Ερμιόνη Δελή για την επιστημονική και συμβουλευτική καθοδήγηση που μου προσέφερε σε όλα τα στάδια εκπόνησης της εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω και τον δεύτερο επιβλέποντα κ. Πήλιουρα Παναγιώτη.

Περίληψη

Εισαγωγή: Η παρούσα εργασία φιλοδοξεί μέσα από δράσεις, να κατανοήσουν μαθητές και γονείς την ανάγκη που υπάρχει σήμερα στην κοινωνία μας για πολίτες με κριτική σκέψη, για υιοθέτηση θετικών στάσεων απέναντι στο περιβάλλον και στους συνανθρώπους μας, καθώς και την επιβεβλημένη συμμετοχή όλων για την διαμόρφωση μίας ανθρώπινης και δημοκρατικής κοινωνίας.

Η ισότιμη συμμετοχή, η ανταλλαγή απόψεων και ο σεβασμός στην κουλτούρα και στη διαφορετικότητα των εμπλεκόμενων στο project, προάγει την υιοθέτηση θετικών στάσεων απέναντι στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον καθώς και την αλλαγή στάσης ζωής.

Οι δράσεις που αφορούν τις ιδιότητες του ενεργού πολίτη πραγματοποιούνται στο 2^ο Νηπιαγωγείο Νέας Μάκρης, που διαθέτει 2 υποχρεωτικά τμήματα και ένα ολοήμερο και στο οποίο φοιτούν 45 μαθητές (νήπια & προνήπια). Οι εκπαιδευτικοί που το στελεχώνουν είναι η Κα Μυλωνά Ειρήνη, η Κα Νταγιαντά Ελένη και η Κα Μερκούρη Βασιλική, η οποία εκπονεί και την συγκεκριμένη εργασία.

Το σχολείο είναι προσανατολισμένο σε καινοτόμα προγράμματα και ήδη γίνεται ανακύκλωση πλαστικών καπακιών σε συνεργασία με την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση «Ένα παιδί μετράει τ' άστρα», καθώς και ανακύκλωση μπαταριών σε συνεργασία με την εταιρεία ΑΦΗΣ. Θέλοντας να συνεχιστεί η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον, τα δικαιώματά τους και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο που ζουν, οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν να πραγματοποιηθούν δράσεις που προάγουν την έννοια του ενεργού πολίτη.

Η εργασία αποτελείται από δύο μέρη: το θεωρητικό και το πρακτικό. Στο θεωρητικό μέρος αναλύεται η έννοια του ενεργού πολίτη, γίνεται ιστορική αναδρομή σε αυτήν και παρουσιάζεται η συμβολή της εκπαίδευσης και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση της ιδιότητας του ενεργού πολίτη.

Στο πρακτικό μέρος παρουσιάζεται το project που εφαρμόστηκε στο νηπιαγωγείο. Ειδικότερα, περιγράφονται οι δραστηριότητες, ατομικές και ομαδικές, οι δράσεις με συμμετοχή γονέων και οι δράσεις γονέων και παιδιών μέσω φύλλων εργασίας και φωτογραφιών.

Λέξεις κλειδιά: ενεργός πολίτης, σχέδιο εργασίας, νηπιαγωγείο, δράσεις με γονείς και παιδιά

Abstract

Introduction: This thesis aims at providing through actions a deeper understanding into parents and students of our society's need nowadays for citizens with critical thinking, as well as for adopting positive attitudes toward the environment and our fellow human beings, and the necessary participation of all for the establishment of a more human and democratic society.

The equal participation, exchange of views and respect for the culture and diversity of those involved in the program promotes positive attitudes towards the physical and social environment as well as the change of attitude of life.

The project concerning the active citizen's characteristic is taking place into the 2nd Kindergarten of Nea Makri, which has two compulsory and one full-time courses for 45 students (infants & pre-school children). The teachers who work there are Mrs. Mylona Irini, Ms. Dagyanta Eleni and Mrs. Merkouri Vassiliki, who is the responsible for this specific project.

The school is fully oriented towards innovative projects, which are still in progress, such as the recycling of plastic caps in cooperation with the Social Cooperative Company "*A child counts the stars*", and the recycling of batteries in cooperation with *AFIS*. Continuing the effort of raising pupils' awareness of various environmental issues, their rights and the wider social environment, teachers have agreed in undertaking actions that promote the concept of active citizenship.

The thesis consists of both theoretical and practical part. The theoretical part analyzes the concept of active citizenship, provides its historical background and presents the contribution of education and the role of the teacher in formulating the status of active citizen.

On the other hand, the practical part presents the implementation of the whole program in kindergarten. Particularly, individual activities for pupils and parents, group activities with the participation of both parents and children are described through observation sheets, as well as photographs.

Key words: active citizen, project, kindergarten, group activities with parents and children

Περιεχόμενα	
Ευχαριστίες.....	vii
Περίληψη.....	viii
Abstract	x
Συνοτομογραφίες	xiv
Πρόλογος.....	15
Εισαγωγικά – Η έννοια του πολίτη	17
1.1. Η ιδιότητα του πολίτη στην Αρχαία Αθήνα.....	18
1.2. Η ιδιότητα του πολίτη στην Αρχαία Ρώμη	23
1.3. Η ιδιότητα του πολίτη στην Νεώτερη και Σύγχρονη ιστορία (<i>Μοντέλα και Διαστάσεις</i>).....	24
1.4. Η ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη.....	27
2.1. Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση	32
2.2. Σχολικό περιβάλλον και εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη	38
2.3. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού	41
Ιστορική αναδρομή της μεθόδου project.....	47
3.1. Τι είναι η μέθοδος project.....	48
3.2. Φάσεις υλοποίησης της μεθόδου project	50
3.2.1. Επιλογή θέματος.....	50
3.2.2. Α΄ Φάση	51
3.2.3. Β΄ Φάση.....	52
3.2.4. Γ΄ Φάση	53
3.3. Ομαδοσυνεργατική μέθοδος	54
Εισαγωγή.....	58
4.1. 1η Δράση - Θέμα: « <i>Τι είναι τα Χριστούγεννα;</i> »	59
4.2. 2η Δράση - Θέμα: « <i>Θέλω και ανάγκες</i> ».....	61
4.3. 3η Δράση - Θέμα: « <i>Καλικάντζαροι – Το Δέντρο της Ζωής</i> »	63
4.4. 4η Δράση - Θέμα: « <i>Πρόσφυγες - Κάτι από την πατρίδα</i> »	64
4.5. 5η Δράση - Θέμα: « <i>Πορεία με στόχο</i> »	69

4.6.	6η Δράση - Θέμα: «Δημιουργία παρτεριού στο σχολείο»	70
Εισαγωγή		72
5.1.	1η Δράση – Project με Θέμα: «Εγώ και οι φίλοι μου στο νηπιαγωγείο»	73
5.2.	2η Δράση - Θέμα: «Δημοκρατία ή Δικτατορία»	76
5.3.	3η Δράση – Project με Θέμα: «Τι γίνονται τα παλιά παιχνίδια;»	78
5.4.	4η Δράση - Θέμα: «Η γη και το δέντρο της ζωής» (Συνδέεται με την 3 ^η δράση των γονέων «Καλικάντζαροι – το δέντρο της ζωής»).....	79
5.5.	5η Δράση – Project με Θέμα: «Το νερό»	81
5.6.	6η Δράση – Project με Θέμα: «Από το σχολείο... στον κόσμο» (Συνδέεται με την 5η δράση των γονέων «Πορεία με στόχο»)	83
5.7.	7η Δράση - Θέμα: «Αλλάζουμε την αυλή του σχολείου μας» (Συνδέεται με την 6η δράση των γονέων «Δημιουργία παρτεριού στο σχολείο»)	88

Συντομογραφίες

	Αγγλική ορολογία	Ελληνική ορολογία
MOODLE	Modular object oriented dynamic learning environment	Αρθρωτό αντικειμενοστραφές δυναμικό περιβάλλον εκπαίδευσης

Πρόλογος

Το νηπιαγωγείο του 21^{ου} αιώνα αντιμετωπίζει ένα περιβάλλον πολυπολιτισμικό, το οποίο πλήττεται από σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα (οικονομική κρίση, πόλεμοι, μεταναστευτικό, πρόσφυγες) καθώς και από σοβαρές φυσικές καταστροφές με ολέθρια αποτελέσματα.

Επομένως, το εκπαιδευτικό σύστημα και όσοι μετέχουν σε αυτό, βρίσκονται μπροστά σε μία πρόκληση: ή θα παρέχουν στείρες γνώσεις στους μαθητές ή θα φροντίσουν και «για την ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξή τους» όπως αναφέρεται στο Βιβλίο Νηπιαγωγού (1994).

Αναφέροντας τους όρους «ολόπλευρη και ισόρροπη ανάπτυξη» εννοείται να γνωρίσουν τα νήπια τον εαυτό τους, να επικοινωνήσουν ουσιαστικά με τους άλλους και να αλληλοεπιδράσουν με το περιβάλλον, έτσι ώστε να είναι ικανά να ζήσουν ως αυτόνομοι άνθρωποι, κάνοντας τις σωστές επιλογές για τον εαυτό τους αλλά ταυτόχρονα και για τους συνανθρώπους τους και το ευρύτερο περιβάλλον.

Γνωρίζοντας οι μαθητές τον εαυτό τους αντιλαμβάνονται τα όριά τους, μαθαίνουν τα δικαιώματά τους αλλά και τις υποχρεώσεις που προκύπτουν. Επιδιώκοντας την επικοινωνία, τις κοινές δράσεις και την ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των μαθητών, οδηγούμαστε στον σεβασμό της διαφορετικότητας. Τέλος, ερχόμενοι οι μαθητές σε αλληλεπίδραση με το περιβάλλον, διατυπώνουν απόψεις, κρίνουν, και καλούνται να επιλύσουν δυσάρεστες καταστάσεις και προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

Η επιτυχία όμως ενός project δεν κρίνεται εξολοκλήρου από την ενεργό και ενθουσιώδη συμμετοχή των παιδιών και των εκπαιδευτικών στις συγκεκριμένες δράσεις, αλλά κρίνεται και από την διάρκεια που έχει στο χρόνο.

Επομένως εκτιμάται, ότι η κινητοποίηση των γονέων των μαθητών και η συμμετοχή τους στις δράσεις, συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στο να υπάρχει συνέχεια και διάρκεια στην αλλαγή στάσης ζωής, καθώς λειτουργούν ως πρότυπα για τα παιδιά τους.

A' Ενότητα: Θεωρητική προσέγγιση

Στην Α' ενότητα ερευνάται και αναλύεται η έννοια του ενεργού πολίτη που απασχολεί την παρούσα διπλωματική εργασία.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται ιστορική αναδρομή στην έννοια του ενεργού πολίτη και στη σπουδαιότητα αυτής στη σύγχρονη εποχή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται ο ρόλος της εκπαίδευσης και του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωση του ενεργού πολίτη.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται μια σύντομη αναφορά στη μέθοδο project, μέσω της οποίας επιδιώχθηκε η κινητοποίηση και η συμμετοχή των παιδιών και των γονέων τους σε δράσεις με απώτερο σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας της προσωπικής τους ζωής και της κοινωνίας στην οποία μετέχουν.

1ο Κεφάλαιο:

Ενεργός πολίτης

Εισαγωγικά – Η έννοια του πολίτη

Χρησιμοποιώντας τον όρο «πολίτης» εννοούμε: 1α. «*υπήκοος ενός κράτους με όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτή του την ιδιότητα: Νομοταγής/φιλήσυχος/έντιμος/εύπορος/άπορος/φορολογούμενος*» β. «*ο κάτοικος μιας πόλης*». 2 «*ο ιδιώτης, σε αντιδιαστολή με τις αρχές ή με αυτούς που κατέχουν δημόσιο αξίωμα*» 3. «*αυτός που δεν είναι στρατιωτικός ή που έχει ήδη υπηρετήσει την θητεία του*» (Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82&dq).

Ετυμολογικά, η λέξη «πολίτης» προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «πόλις» προσθέτοντας την κατάληξη -της, και έχει την ίδια σημασία με την σημερινή 1. «*ο μόνιμος κάτοικος της πόλεως – κράτους που έχει πλήρη δικαιώματα*» 2. «*(κατ' επέκταση) συμπολίτης*» (Βικιλεξικό, <https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82>).

Συνεχίζοντας την διασαφήνιση της έννοιας του πολίτη, επισημαίνουμε ότι ιστορικά εμπεριέχεται σε αυτήν η ιδιότητα του μέλους σε μία κοινότητα, από την οποία προκύπτουν υποχρεώσεις και δικαιώματα και στην οποία όσοι μετέχουν αντιμετωπίζονται με ισότητα (Gosewinkel, 2001). Παράλληλα η έννοια του πολίτη δηλώνει και τη συμπεριφορά του κάθε μέλους προς την κοινότητα, η οποία χαρακτηρίζει τον υπεύθυνο και έντιμο πολίτη και αποτελεί το ιδανικό της πολιτικής αρετής. Σε κάθε κράτος οι νόμοι παρέχουν το πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο ορίζεται ποιος δύναται να συμπεριληφθεί στο σώμα των πολιτών.

Ο Marshall αναφέρει την ιδιότητα του πολίτη ως «*μία κοινωνική θέση που απονέμεται σε όλους όσοι είναι πλήρη μέλη μίας κοινότητας*» και διακρίνεται από την ισότητα των πολιτών σε σχέση με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους έναντι του κράτους (Marshall & Bottomore, 1977).

Και στους δύο ορισμούς διακρίνουμε μία έννοια ενσωμάτωσης για όσους εντάσσονται και μία έννοια αποκλεισμού για τους υπόλοιπους. Συνεπώς, γίνεται αντιληπτό ότι όσοι ενσωματώνονται στην πολιτική κοινότητα πλεονεκτούν σε σχέση με τους υπολοίπους και ως εκ τούτου, η ιδιότητα του πολίτη αποτελεί προνόμιο (Καλογιάννης, 2013).

1.1. Η ιδιότητα του πολίτη στην Αρχαία Αθήνα

Η ετυμολογία της λέξης πόλις και παράλληλα η θεωρητική παραδοχή του Parsons (1966) που αναφέρεται στο γεγονός ότι οι δυτικές κοινωνίες μοιράζονται ένα κοινό παρελθόν με πολιτισμικές δομές από «κοινωνίες – φυτώρια» όπως οι αρχαίες ελληνικές, μας προτρέπουν να ανατρέξουμε στην Αρχαία Αθήνα όπου και αναδύθηκε η έννοια του πολίτη.

Στο έργο του Αριστοτέλη «Πολιτικά» περιέχονται διδασκαλίες για: α) την γένεση της πόλης, β) το περιεχόμενο της έννοιας πολίτη, γ) το περιεχόμενο της έννοιας πολίτευμα, δ) τα είδη των πολιτευμάτων, ε) απόψεις σχετικά με την διακυβέρνηση της πόλης και στ) θέματα παιδείας και εκπαίδευσης.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη η πόλη είναι μία μορφή κοινωνίας ανώτερη απ' όλες τις άλλες κοινωνίες και επιδιώκει το ανώτερο απ' όλα τα αγαθά. Είναι μία κοινωνική οντότητα που προήλθε από την συνένωση περισσότερων χωριών, τέλεια - με την έννοια της ακμής, της ολοκλήρωσης - που πέτυχε την ύψιστη αυτάρκεια. Συγκροτήθηκε για να διασφαλίσει την ζωή και υπάρχει για να εξασφαλίζει την καλή ζωή. Προέκυψε από φυσική αναγκαιότητα: *« Ότι λοιπόν η πόλη είναι μια φυσική πραγματικότητα και πιο σημαντική από το κάθε άτομο είναι φανερό. Διότι, εάν το άτομο δεν είναι αύταρκες, όταν αποκοπεί από την πόλη, θα βρεθεί στην ίδια μοίρα που βρίσκονται τα άλλα μέρη εν σχέσει προς το όλο, και εκείνος που δεν μπορεί να είναι μέλος μιας κοινωνίας λόγω της αυτάρκειάς του δεν την χρειάζεται την κοινωνία, αυτός δεν είναι μέρος της πόλεως και είναι κατά συνέπεια είτε θηρίο είτε θεός. Όλων λοιπόν των ανθρώπων η ορμή προς μία τέτοια κοινωνία ανάγεται στην ίδια τους τη φύση, και εκείνος που πρώτος συγκρότησε μια τέτοια κοινωνία είναι πρωτουργός μέγιστων αγαθών.»* (Ανθολόγιο Φιλοσοφικών κειμένων: Αριστοτέλης, Πολιτικά, Α, 1253a 1-5 και Α, 1252b - 1253a 33).

Ο Αριστοτέλης διαχωρίζει τις κοινωνικές οντότητες σε τρεις: οικογένεια, κώμη, πόλη, έχοντας η κάθε μία διαφορετικό «τέλος», αποτελούν φυσική διαδικασία, ανάλογης αναγκαιότητας με την βιολογική ανάπτυξη των ειδών.

Η πρώτη μορφή κοινωνίας είναι η οικογένεια που προήλθε από την φυσική ένωση άρρενος και θήλεος με σκοπό την διαίωνιση του είδους και την ικανοποίηση των καθημερινών αναγκών του ανθρώπου.

Η κώμη, το χωριό, αποτελεί την δεύτερη μορφή κοινωνίας και προήλθε από την ένωση πολλών οικείων με σκοπό να εξυπηρετηθούν περισσότερες από τις καθημερινές ανάγκες των ανθρώπων, όπως η ανάγκη για λατρεία του θείου ή για απόδοση δικαιοσύνης. Παράλληλα, «η κώμη επιτρέπει μεγαλύτερο καταμερισμό εργασίας και, επομένως, την ικανοποίηση μεγαλύτερου φάσματος αναγκών, ενώ ταυτόχρονα εξασφαλίζει πληρέστερη προστασία από τυχόν επιθέσεις άλλων ανθρώπων ή ζώων» (Ross,1993).

Η τρίτη μορφή κοινωνίας είναι η πόλις, η οποία συντελείται από την ένωση περισσότερων κωμών (χωριών), αποτελεί μία κοινωνική οντότητα και με την οποία ολοκληρώνεται ένας εξελικτικός κύκλος οικία – κώμη – πόλις.

Επομένως, οι πόλεις δημιουργήθηκαν εκ φύσεως, όπως ακριβώς και οι πρώτες κοινωνικές οντότητες, από τις οποίες προήλθαν, με την έννοια ότι ο άνθρωπος μόνος του δεν μπορεί να επιβιώσει, πόσο μάλλον να ευτυχήσει. Κατά συνέπεια, ο άνθρωπος ορμώμενος από τη φύση του, αναζήτησε το άλλο φύλλο, δημιούργησε οικογένεια, στην συνέχεια κώμη και τελικά την πόλη.

Η αρχαία ελληνική λέξη πόλις αντιστοιχεί στην δική μας έννοια κράτος. Η πόλη - κράτος για τον Αριστοτέλη είναι η κυριότατη όλων των κοινωνιών και αυτή που εμπεριέχει όλες τις κοινωνίες. Είναι μία κοινότητα από αποτελείται από κυβερνώντες και κυβερνώμενους , άρχοντες και αρχόμενους και όλα τα μέλη έχουν την δική τους φυσιογνωμία. Σκοπός του πολίτη αλλά και του κάθε ατόμου είναι η επιδίωξη του αγαθού. Τον ίδιο σκοπό έχει και η πόλη, η οποία δημιουργήθηκε για την διασφάλιση της ζωής αλλά εξασφαλίζει στους πολίτες την καλή ζωή, το ευ ζην και τους οδηγεί στην ευδαιμονία (Κοκκίνης, 2007).

Για την άρρηκτη σχέση πόλης - πολίτη έχει διατυπώσει άποψη και ο Περικλής , την οποία παρουσιάζει ο Θουκυδίδης: «ἐγὼ γὰρ ἠγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθομένην ὠφελεῖν τοὺς ιδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ

σφαλλομένην. [2.60.3] καλῶς μὲν γὰρ φερόμενος ἀνὴρ τὸ καθ' ἑαυτὸν διαφθειρομένης τῆς πατρίδος οὐδὲν ἦσσαν ξυναπόλλυται, κακοτυχῶν δὲ ἐν εὐτυχούσῃ πολλῶ μᾶλλον διασώζεται.» [Θουκ. 2.60.4]. Μεταφράζοντας ως εξής: «Εγώ δηλαδή θεωρώ πως όταν η πολιτεία στο σύνολό της βρίσκεται σε καλή κατάσταση, ωφελεί κάθε πολίτη περισσότερο παρά όταν ευημερεί σχετικά με τον κάθε πολίτη της, όμως η πολιτεία ὅλη μαζί παίρνει τον κατήφορο. Γιατί ἕνας ἀντρας ευκατάστατος σχετικά με τις δικές του υποθέσεις, αν καταστραφεί η πατρίδα του, δε χάνεται λιγότερο κι ο ίδιος· αν όμως κακοτυχήσει σε πολιτεία που ακμάζει, είναι πολύ πιο πιθανό να σωθεί» (Θουκ. Ιστορίαι I II, Μτφ. Λαμπρίδη, 1962).

Στην άποψη του Περικλή παρατίθεται και η γνώμη του Πλάτωνα στο έργο του Πολιτεία: «Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὃ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἐν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν μεταδιδόναι [520a] ἀλλήλοις τῆς ὠφελίας ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὥσιν ὠφελεῖν καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἀνδρας ἐν τῇ πό-λει, οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχρῆται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.» (Πλάτωνος Πολιτεία 519d-520a). “Ἐέχασες πάλι, φίλε μου, πως δεν ενδιαφέρεται ο νόμος να εξασφαλίσει ξεχωριστά μια μονάχα τάξη μέσα στην πόλη, αλλά ζητά να βρει με τι μέσα θα το κατορθώσει αυτό για ολόκληρη την πόλη· και γι' αυτό το σκοπό συνδυάζει αρμονικά τα διάφορα στοιχεία και αναγκάζει τους πολίτες με την πειθῶ και με τη βία να παιρνοδίνουν μεταξύ τους την ωφέλεια που είναι ικανός ο καθένας να προσφέρει στο κοινό και μορφώνει ο ίδιος τέτοιους άντρες μες στην πόλη, ὄχι για ν' αφήνει τον καθένα να τραβά το δρόμο που του αρέσει, αλλά για να τους χρησιμοποιεί αυτός ως σύνδεσμο της πολιτείας.” (Πλάτων, Πολιτεία, Μτφ. Γρυπάρης, 2015).

Οι άποψεις του Περικλή και του Πλάτωνα που εκφράζονται στα ανωτέρω αποσπάσματα είναι παραπλήσιες. Από την πλευρά του Περικλή τονίζεται ότι η ατομική ευημερία δεν έχει νόημα σε μία πόλη που παρακμάζει. Η παρακμή θα συμπαρασύρει το σύνολο των πολιτών ανεξαρτήτως της ατομικής ευτυχίας ορισμένων. Οι πολίτες οφείλουν να επιδιώκουν την προσωπική τους ευδαιμονία μέσα από την ευημερία της πόλης.

Από την πλευρά του ο Πλάτωνας, επισημαίνει ότι σε μία πόλη προέχει η κοινωνική σταθερότητα και αυτό εξασφαλίζεται από την Πολιτεία, που οφείλει να ενεργεί με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η ευδαιμονία και σε ὅλες τις τάξεις των πολιτών.

Αν και τα κείμενα έχουν γραφεί σε διαφορετικές χρονικές στιγμές, παρατηρούμε ότι η ευημερία του ατόμου επιτυγχάνεται μόνο μέσα στην κοινωνία και επειδή η πόλη προηγείται των πολιτών, πιθανή καταστροφή της συμπαράσχει και τους πολίτες.

Ποιος όμως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί πολίτης με συμμετοχή στην πολιτική και δικαστική εξουσία; Σύμφωνα με νόμο που θεσμοθετήθηκε από τον Περικλή (451-450 π.Χ.), η ιδιότητα του πολίτη δινόταν σε άνδρες κατοίκους, ηλικίας άνω των 18 ετών με καταγωγή και των δύο γονέων από την πόλη της Αθήνας. Η συγκεκριμένη διάταξη θεωρήθηκε αρνητική και η μόνη παρέμβαση στην ιδιωτική ζωή των Αθηναίων (Manville, 1990).

Από την ιδιότητα του πολίτη αποκλείονται οι μέτοικοι, οι δούλοι, οι ξένοι και οι γυναίκες. Οι γυναίκες συμμετείχαν στις κοινωνικές εκδηλώσεις της πόλης, θεωρούνταν πολίτες αλλά δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα. Δεν αρκούσε η συμμετοχή στην κοινωνική ή οικονομική ζωή της πόλης για να αποκτήσει ένα άτομο την ιδιότητα του πολίτη (Maskincker, 2010).

Η έννοια του πολίτη, κατά τον Αριστοτέλη διαφέρει σε κάθε πολιτεύμα. Σε δημοκρατικά πολιτεύματα, ο πολίτης αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα για τον πολιτικό βίο και για την άσκηση του πολιτεύματος, ενώ σε άλλα πολιτεύματα ενδέχεται να είναι.

Ο Αριστοτέλης, αναζητώντας τον ακριβή προσδιορισμό της έννοιας του τέλειου πολίτη απαλλαγμένου από ελαττώματα, αποκλείει τους «ποιητούς», όσους δηλαδή απέκτησαν την ιδιότητα του πολίτη με ευεργετικούς νόμους, τους μέτοικους και τους δούλους αν και μοιράζονται έναν κοινό τόπο, καθώς και όσους παραμένουν στην πόλη για δικαστικές υποθέσεις. Παράλληλα γίνεται μνεία για τα παιδιά και για τους ηλικιωμένους. Τα μεν παιδιά δεν είναι πολίτες γιατί δεν έχουν εγγραφεί στα μητρώα πολιτών λόγω ηλικίας, χαρακτηρίζοντάς τα «ατελείς», οι δε ηλικιωμένοι που έχουν υπερβεί μία ορισμένη ηλικία και δεν εργάζονται, ονομάζονται πολίτες αλλά όχι με την απόλυτη σημασία της λέξης, προσδίδοντάς τους το χαρακτηριστικό «παρηκμασμένοι». Καταλήγοντας υποστηρίζει ότι η ιδιότητα του πολίτη πρέπει να δίδεται σε όσους δικαιούνται να μετέχουν στην πολιτική και δικαστική εξουσία και επομένως πόλις είναι το σύνολο που αποτελείται από ενεργούς, συμμετέχοντες στα κοινά πολίτες. (ΑΡΙΣΤ Πολ 1274b32–1275b21, Μτφρ. Β. Μοσκόβης. 1989).

Στην Αθηναϊκή Δημοκρατία η ιδιότητα του πολίτη εμπεριείχε δύο βασικές έννοιες: την ισότητα και την ελευθερία.

Η ισότητα αφορούσε τους πολίτες τόσο απέναντι στις διαδικασίες θέσπισης και λειτουργίας των δημοκρατικών θεσμών, όσο και προς την απόστασή τους από τον νόμο - *μέτεστι δέ κατά μὲν τοὺς νόμους...πᾶσι τὸ ἴσον* - (Θουκ. Ιστορία 2.37.1-2.39.4). Η χαμηλή κοινωνική θέση και η έλλειψη οικονομικής ευρωστίας δεν αποτελούσαν παράγοντες αποκλεισμού των πολιτών από την αξιοποίησή τους στα κοινά ή την προσφορά τους στην πόλη «οὐδ' αὖ κατὰ πενίαν ... κεκώλυται» (Θουκ. Ιστορία 2.37.1-2.39.4).

Η αρχή της ισότητας, ως προς τη συμμετοχή και την άσκηση των καθηκόντων των πολιτών, είχε διττή μορφή και αφορούσε την ισότητα σε αριθμό και την ισότητα με βάση την αξία (Romilly, 1992).

Η ευρεία συμμετοχή των πολιτών στα θεσμικά όργανα της πόλης – κράτους εξασφάλιζε την δημοκρατία, όμως υπέκρυπτε πολλούς κινδύνους κυρίως σε θέματα που απαιτούσαν δεξιότητες και γνώσεις. Προς αποφυγή σοβαρών προβλημάτων για το κράτος της Αθήνας η ισότητα συνδέθηκε με την αρετή «ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται», επομένως κάθε πολίτης που κατείχε πολιτικό αξίωμα αναδείχτηκε στην συγκεκριμένη θέση από προσωπική αρετή και όχι από κλήρο. «Για τα δημόσια αξιώματα προτιμώνται εκείνοι που είναι ικανοί και τα αξίζουν και όχι εκείνοι που ανήκουν σε μια ορισμένη τάξη. Κανείς, αν τύχει και δεν έχει κοινωνική θέση ή αν είναι φτωχός, δεν εμποδίζεται γι' αυτό να υπηρετήσει την πολιτεία, αν έχει κάτι άξιο να προσφέρει» (Θουκυδίδης Ιστορία, Μτφρ. Βλάχος, 2008).

Σχετικά με το δικαίωμα της ελευθερίας ο Αθηναίος πολίτης απολάμβανε πολιτική και ατομική ελευθερία. Η ελευθερία του Αθηναίου πολίτη στην ιδιωτική ζωή πιστοποιείται από την ενσυνείδητη υπακοή του στους άρχοντες και στους νόμους, γραπτούς και άγραφους «διά δέος», οι οποίοι και φρόντιζαν για την προστασία του από την αδικία «ἐπ' ὠφελίᾳ τῶν ἀδικουμένων» (Θουκυδίδης Ιστορία 2.37.3).

Σημαντικοί παράμετροι της πολιτικής ελευθερίας ήταν η ελευθερία του λόγου (παρρησία), που αφορούσε το δικαίωμα κάθε πολίτη να διατυπώνει τις απόψεις του δημόσια (Εκκλησία του Δήμου) και η ισηγορία, το δικαίωμα που έχουν όλοι να μιλούν όσο και οι άλλοι. Με τις ελευθερίες της παρρησίας και της ισηγορίας οι πολίτες συμμετείχαν ελεύθερα στην δημόσια ζωή έχοντας ίση πολιτική αξία και χωρίς να τυγχάνουν προσβλητικής μεταχείρισης από πλούσιους και ισχυρούς πολίτες (Maskivker, 2010).

Στα μάτια μας παρουσιάζεται μια υποδειγματική κοινωνία, της οποίας τα χαρακτηριστικά είναι αποτέλεσμα της συγκεκριμένης μορφής πολιτεύματος, μέσω του

οποίου στους πολίτες καλλιεργούνται βασικές αξίες και αρχές που συνδέονται με το σεβασμό της προσωπικότητας και της ζωής των άλλων, με την ενσυνείδητη πειθαρχία απέναντι στους νόμους και με την επιθυμία συμμετοχής τους στα κοινά. Ο πολίτης της αθηναϊκής δημοκρατίας συμμετείχε στην εκκλησία του δήμου και αποτελούσε μέλος του δικαστηρίου. Για τους πολίτες της εποχής του 4ου αιώνα αποτελούσε πεποίθηση ότι η πόλη είναι σημαντικότερη από το άτομο και μόνο μέσω μιας ευημερούσας πόλης μπορεί να επιτευχθεί η προσωπική ευδαιμονία και πρόοδος των πολιτών.

1.2. Η ιδιότητα του πολίτη στην Αρχαία Ρώμη

Το πολίτευμα του ρωμαϊκού κράτους αποκαλείτο πολιτεία (*res publica*) -ακόμα και όταν όλες οι εξουσίες είχαν δοθεί στον αυτοκράτορα- και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το πολίτευμά τους προσδιοριζόταν ως μία κοινότητα πολιτών όπου η δικαιοσύνη, η ελευθερία και το κοινό συμφέρον αποτελούσαν σημείο αναφοράς.

Η ιδιότητα του Ρωμαίου πολίτη είναι πιο σύνθετη από την αντίστοιχη του πολίτη της Αρχαίας Αθήνας, συμβάδιζε με τα πολιτειακά στάδια της Ρώμης -δημοκρατικό, αυτοκρατορικό και απολυταρχικό -και ήταν συνδεδεμένη με την επέκταση του ρωμαϊκού κράτους.

Οι Ρωμαίοι προσβλέποντας στην επέκταση της ρωμαϊκής κυριαρχίας είχαν εκχωρήσει την ιδιότητα του Ρωμαίου πολίτη και σε άτομα που δεν κατοικούσαν στα στενά πλαίσια της Ρώμης. Σταδιακά, οι Ρωμαίοι συνήψαν διμερείς συμφωνίες με λατινικές πόλεις (4ος αι.) με αποτέλεσμα την ενίσχυση της ρωμαϊκής κυριαρχίας και με αντάλλαγμα την πολιτογράφηση στην ρωμαϊκή πολιτεία.

Παράλληλα υπήρχε πρόβλεψη μερικής πολιτογράφησης, με καθολικά κοινωνικά δικαιώματα σε όσες πόλεις δεν εκχωρείτο το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη, στους κατοίκους τους. Η αυτονομία προστατευόταν σε κάθε λατινική πόλη, ενώ οι πολίτες τους αποκτούσαν και την ιδιότητα του Ρωμαίου πολίτη με την διαμονή τους στην πόλη της Ρώμης. Ιστορικά, παρουσιάζεται για πρώτη φορά η διπλή ιδιότητα του πολίτη που υπήρξε σημαντικός παράγοντας για την επιτυχία της και την σταθερότητά της.

Το προνομιακό και πολιτικό καθεστώς που χαρακτήριζε το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη, υπήρξε αιτία αιματηρών επιδιώξεων τον 1ο αι. π.Χ. από Ιταλικές πόλεις, με αποτέλεσμα να χορηγηθεί σε όλη σχεδόν την Ιταλία (Καλογιάννης, 2013).

Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Καρακάλλας το 212 μ.Χ. με διάταγμα απέδωσε το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη σε όλους τους κατοίκους της αυτοκρατορίας, υποχρεώνοντάς τους να υπακούσουν στο ρωμαϊκό νόμο και στους θεούς. Συνοφασμένη με την έννοια του πολίτη ήταν και η έννοια της δικαιοσύνης. Η πολιτεία, με την απονομή της δικαιοσύνης διασφάλιζε την ελευθερία των πολιτών και τους προστάτευε από κάθε κακόβουλη και αυθαίρετη ενέργεια εντός και εκτός Ρώμης. Η ελευθερία και η δικαιοσύνη συνθέτουν την έννοια του πολίτη και χορηγούνται ως αντάλλαγμα σε όσους συμμετείχαν στη διαφύλαξη της ενότητας, της σταθερότητας και της κυριαρχίας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Η ιδιότητα του πολίτη δεν μπορούσε να δοθεί στις γυναίκες και στους δούλους, αν και παρείχε στους τελευταίους την δυνατότητα να την αποκτήσουν, με την προϋπόθεση ότι είχαν τις ανάλογες ιδιότητες και παράλληλα είχαν συμβάλει ουσιαστικά στο δημόσιο καλό (Καλογιάννης, 2013).

Στα χρόνια της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, μετείχαν κάτοχοι σημαντικών συγκλητικών αξιωμάτων καθώς και υψηλά ιστάμενα άτομα από την τάξη των ιππέων. Η ιδιότητα του Ρωμαίου πολίτη, επιλέχθηκε κυρίως να χορηγείται ως ανταμοιβή σε όσους συνέβαλαν στην επικράτηση και διατήρηση της ρωμαϊκής κυριαρχίας, ενώ η πλειοψηφία του λαού κατείχε ορισμένα κοινωνικά πλεονεκτήματα (Alföldy, 2006).

1.3. Η ιδιότητα του πολίτη στην Νεώτερη και Σύγχρονη ιστορία (Μοντέλα και Διαστάσεις)

Η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη, επηρεασμένη από την διακήρυξη της αμερικανικής επανάστασης του 1776 και του φιλοσοφικού πνεύματος του 18ου αιώνα, κατοχύρωνε θεμελιώδη δικαιώματα, τα οποία είχαν ουσιαστικά παραβιαστεί από την εξουσία του απολυταρχικού καθεστώτος.

Κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης, το 1789, οι αντιπρόσωποι του γαλλικού λαού επειδή πίστευαν ότι η δυστυχία της κοινωνίας και η διαφθορά της εξουσίας οφείλονταν στην άγνοια, στη λήθη και στην περιφρόνηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποφάσισαν να εκθέσουν σε μια επίσημη διακήρυξη τα φυσικά, αναπαλλοτρίωτα και ιερά δικαιώματα του ανθρώπου. Στις 26 Αυγούστου του 1789, ψηφίστηκε η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη, από τη Συντακτική Συνέλευση.

Καθορίζει τα «φυσικά και απαράγραπτα » δικαιώματα όπως η ελευθερία, η ισότητα (Άρθρο 1 - *Οι άνθρωποι γεννιούνται και παραμένουν ελεύθεροι, με ίσα δικαιώματα. Κοινωνικές διακρίσεις γίνονται μόνο με γνώμονα το κοινό συμφέρον*), η ιδιοκτησία, η ασφάλεια και η αντίσταση στη βία.

Η Διακήρυξη, αναγνωρίζει επίσης την ισότητα απέναντι στο νόμο και τη δικαιοσύνη. (Άρθρο 6 - *Ο νόμος αποτελεί έκφραση της κοινής βούλησης. Όλοι οι πολίτες έχουν το δικαίωμα, προσωπικά ή με αντιπροσώπους τους, να μετέχουν στη θέσπισή του. Ο νόμος πρέπει να είναι ο ίδιος για όλους, ανεξάρτητα αν προστατεύει ή τιμωρεί*). Εφόσον όλοι οι πολίτες είναι ίσοι απέναντι στο νόμο, μπορούν όλοι να μετέχουν στην θέσπισή του και επομένως ήταν όλοι εν δυνάμει δεκτοί σε διάφορα αξιώματα, θέσεις και υπηρεσίες ανάλογα με τις ικανότητές τους (αξιοκρατία) (gr.ambafrance.org, <https://gr.ambafrance.org/%CE%97-%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%81%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%91%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85>).

Από την Γαλλική Επανάσταση στην ιδιότητα του πολίτη αποδίδονται τέσσερις διαστάσεις, που προκύπτουν από τις τέσσερις διαστάσεις της επανάστασης: επανάσταση των αστών (bourgeois), δημοκρατική, εθνική και γραφειοκρατική επανάσταση (Brubaker, 1989). Κατοχυρώνεται ισότητα ενώπιον του νόμου, δικαίωμα στην ατομική ιδιοκτησία (ως απόρροια της αστικής διάστασης), κατοχή και άσκηση πολιτικών δικαιωμάτων, με συμμετοχή στην άσκηση της εξουσίας (ως απόρροια της δημοκρατικής διάστασης), υποχρέωση καταβολής οικονομικής εισφοράς, ανάλογα με την οικονομική δυνατότητα του κάθε πολίτη, για την διατήρηση της κρατικής εξουσίας η οποία με την σειρά της θα φροντίζει για το καλό όλων (ως απόρροια της γραφειοκρατικής διάστασης) και δημιουργείται η έννοια του εθνικού πολίτη (ως απόρροια της εθνικής διάστασης).

Παρότι η Διακήρυξη αναφερόταν στα δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη, απέκλεισε τις γυναίκες από τη συμμετοχή στο σώμα των πολιτών, καθιστώντας τις παθητικούς πολίτες (citoyens passifs).

Στην Αγγλία τον 18ο αιώνα, το δικαίωμα στην επιλογή της εργασίας και του τόπου κατοικίας, το κατείχε το μεγαλύτερο ποσοστό των ανδρών. Σύμφωνα με τον Βρετανό

κοινωνιολόγο T.H. Marshall, ο οποίος προσδίδει στην ιδιότητα του πολίτη τριπλή διάσταση ατομική, κοινωνική, πολιτική, υπήρχε ανισότητα ανάμεσα στους ανεξάρτητους οικονομικά πολίτες και σε εκείνους που αποζητούσαν βοήθεια από το κράτος ή άλλους πολίτες. Οι μη εύρωστοι οικονομικά πολίτες θεωρούνταν ακατάλληλοι ως προς την συμμετοχή τους στην πολιτική. Στα τέλη του 19ου αιώνα διατυπώνονται αμφισβητήσεις για την ανωτέρω άποψη, υποστηρίζοντας ότι χωρίς την κατάλληλη εκπαίδευση και υποστήριξη από τις αρχές, δεν δύναται κάποιος να λειτουργεί ως πολίτης. Σε αυτή την χρονική στιγμή παρατηρούμε αναφορές για την μελλοντική συγχώνευση των δικαιωμάτων της εκπαίδευσης και της υγείας στα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, προσδίδοντας στην έννοια του πολίτη μία δυναμική. Στον 20ο αιώνα στην ιδιότητα του πολίτη προστίθεται και η κοινωνική διάσταση, που αφορά σε δικαιώματα στην υγεία, την εκπαίδευση και γενικότερα σε κάθε είδους κοινωνικές παροχές. Σύμφωνα με τον Marshall, οι τρεις διαστάσεις της ιδιότητας του πολίτη συνδέονται μεταξύ τους και αλληλοεπηρεάζονται (Banks, 2008).

Την πολύπλευρη διάσταση της ιδιότητας του πολίτη επισημαίνει και ο Delanty (1997), αναφέροντας πως το μοντέλο της ιδιότητας του πολίτη είναι ανάλογο με τη διάσταση στην οποία δίνεται έμφαση. Οι τέσσερις διαστάσεις είναι: τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις, η συμμετοχή και η ταυτότητα.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το μοντέλο που δίνει έμφαση στη διάσταση «δικαιώματα» αναφέρεται κυρίως στα ατομικά δικαιώματα και τις νομικές εκχωρήσεις από την πλευρά του κράτους στους πολίτες για την προστασία τους. Το συγκεκριμένο μοντέλο χαρακτηρίζεται ως παθητικό και ισχνό, διότι η συμμετοχή των πολιτών αφορά μόνο στο δικαίωμα ψήφου για αντιπροσώπους και τονίζει το ατομικό και νομικό καθεστώς των δικαιωμάτων. Σχετικά με το μοντέλο δικαιωμάτων, ο Crick σημειώνει ότι, παρά τον παθητικό ρόλο των πολιτών σε αυτό, σε περίπτωση που το εν λόγω μοντέλο συνδυαστεί με την προοδευτική θεώρηση της ενεργής ιδιότητας του πολίτη, δύναται να προκύψουν πολίτες με κριτική σκέψη, πρόθυμοι να συμμετάσχουν ενεργά στην δημόσια ζωή (Pearce & Hallgarten, 2000).

Αντίθετα, το κοινοτιστικό (communitarian) μοντέλο υπερτονίζει τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις των πολιτών έναντι του κράτους (π.χ. καταβολή φόρων, στρατιωτική θητεία και εκπαίδευση). Στο συγκεκριμένο μοντέλο διακρίνουμε τον ενεργό πολίτη κυρίως ως προς την συμμετοχή του στις υποχρεώσεις απέναντι στο κράτος αλλά κυρίως

διακρίνουμε την προώθηση του κοινού συμφέροντος που τίθεται πάνω από το ατομικό (Καλογιάννης, 2013).

Το τρίτο μοντέλο θεμελιώνεται στην ενεργό συμμετοχή του πολίτη στα κοινά προς αμοιβαίο όφελος ατόμου και κοινωνίας. Οι πολίτες δρουν και συμμετέχουν στην λήψη αποφάσεων κάτω από κοινές αξίες και δημοκρατική κουλτούρα. Προϋπόθεση λειτουργίας του συγκεκριμένου μοντέλου είναι η διαμόρφωση πολιτών που προάγουν το κοινωνικό από το ατομικό συμφέρον (Pearce & Hallgarten, 2000).

Τέλος, σύμφωνα με τον Delanty (1997) υπάρχει το μοντέλο που παράγεται από την διάσταση της ταυτότητας. Η αξία του πολιτισμού και η σπουδαιότητα της εθνικής ταυτότητας κυριαρχούν στο εν λόγω μοντέλο παρουσιάζοντας το κράτος ως κύριο εκφραστή της ταυτότητας.

Τέσσερις μορφές ιδιότητας του πολίτη έχουμε και σύμφωνα με την τυπολογία του Banks (2008). Ο Banks προσδίδει αρχικά τη νομική ιδιότητα που αναφέρεται στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις των πολιτών με μηδενική συμμετοχή στο σύστημα. Στη συνέχεια, στη δεύτερη μορφή οι πολίτες απλώς συμμετέχουν στις εκλογικές διαδικασίες, ενώ στην τρίτη διακρίνουμε τον ενεργό πολίτη με δράσεις που αφορούν τη διατήρηση κοινωνικών και πολιτικών δομών. Στην τελευταία μορφή επισημαίνεται η μετασηματιστική ιδιότητα του πολίτη, η οποία περιλαμβάνει δράσεις θεμελιωμένες σε ηθικές αξίες, αμφισβήτηση νόμων, προάγοντας το ηθικό έναντι του νόμιμου.

Συμπερασματικά και με βάση τα παραπάνω, θα λέγαμε ότι η έννοια της ιδιότητας του πολίτη είναι πολυδιάστατη, αλλάζει με το πέρασμα των ετών και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη σημασία που της δίνει κάθε κοινωνία.

1.4. Η ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη

Η ιδιότητα του ευρωπαίου πολίτη (European citizenship) στην Ευρωπαϊκή Ένωση απέκτησε νομική βάση με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ που υπογράφηκε στις 7 Φεβρουαρίου 1992. Στο άρθρο 8 της Συνθήκης της ΕΕ, που αναφέρεται στην ιθαγένεια και τον πολίτη, ορίζονται τα ακόλουθα: «*Θεσπίζεται **ιθαγένεια (citizenship) της Ένωσης. Πολίτης (citizen) της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο (person) που έχει την υπηκοότητα (nationality) ενός κράτους μέλους. Οι πολίτες της Ένωσης έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από την παρούσα συνθήκη***».

Επιπλέον, στο άρθρο 138 Α της Συνθήκης της ΕΕ, γίνεται άμεση αναφορά στην ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη ορίζοντας ότι «τα πολιτικά κόμματα σε ευρωπαϊκό επίπεδο αποτελούν σημαντικό παράγοντα για την ολοκλήρωση στα πλαίσια της Ένωσης. Συμβάλλουν στη δημιουργία ευρωπαϊκής συνείδησης και στην έκφραση της πολιτικής βούλησης των πολιτών της Ένωσης.» (Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, 1994). Από τους εκπροσώπους των 12 τότε κρατών-μελών, στα άρθρα 8Α -Δ ορίζεται μια σειρά ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων που παρέχουν:

- Τη δυνατότητα ελεύθερης κυκλοφορίας και διαμονής σε όλα τα κράτη μέλη
- Τη δυνατότητα εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και κοινοτικές εκλογές του κράτους-μέλους κατοικίας του πολίτη
- Τη δυνατότητα προξενικής και διπλωματικής προστασίας από άλλο κράτος-μέλος, όταν ο πολίτης βρίσκεται στο έδαφος μιας τρίτης χώρας, στην οποία η χώρα προέλευσης του δεν διαθέτει προξενικές αρχές,
- Τη δυνατότητα αναφοράς στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή που θεσμοθετείται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 138 Ε.

Στην παρούσα συνθήκη, διαπιστώνεται μία προσπάθεια να αποδοθεί και πολιτική διάσταση στην μέχρι τότε οικονομική φύση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (COM, 2010). Οι υποστηρικτές της συνθήκης, διακρίνουν ότι βελτιώνονται οι σχέσεις των ευρωπαίων πολιτών και κατά συνέπεια ενισχύεται η πολιτική νομιμοποίηση, η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα της Ένωσης (Painter, 2008).

Στον αντίποδα των ανωτέρω, διανοούμενοι εξέφρασαν την άποψη ότι η Συνθήκη του Μάαστριχτ αναφέρεται μόνο στην τυπική διάσταση της ιδιότητας μέλους, ο πολίτης αναγνωρίζεται μόνο ως εργαζόμενος και μεριμνά για την τήρηση των δικαιωμάτων όσων μετακινούνται σε κράτη – μέλη της Ένωσης για επαγγελματικούς λόγους.

Στη συνέχεια, με την Συνθήκη του Άμστερνταμ (2 Οκτωβρίου 1997) δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις θεμελιώδεις ελευθερίες και ως προϋπόθεση ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τίθεται ο σεβασμός που δείχνει κάθε κράτος απέναντι στα θεμελιώδη δικαιώματα. Παράλληλα, προβλέπονται ποινές απέναντι στις χώρες που παραβιάζουν συστηματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ταυτόχρονα, οι πολίτες αποκτούν δικαίωμα να προσφύγουν στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για κάθε ενέργεια που πιστεύουν ότι θίγει τα δικαιώματά τους (Καλογιάννης, 2013).

Τα δικαιώματα αυτά θεμελιώνουν σημαντικές αρχές όπως η αξιοπρέπεια, η δικαιοσύνη, ο σεβασμός και η ισότητα. Θέτουν πρότυπα για τον τρόπο ζωής και εργασίας των πολιτών και η Ευρωπαϊκή Ένωση τα κατοχύρωσε στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, επιδιώκοντας να συμβάλλει στη διαφύλαξη και την ανάπτυξη αυτών.

Η Ευρωπαϊκή Συνέλευση συνέταξε τον Χάρτη το 1999, ο οποίος επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έναν χρόνο αργότερα. Στον Χάρτη Θεμελιωδών δικαιωμάτων περιγράφονται όλα τα προσωπικά, ατομικά, πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα των ανθρώπων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (EUR-LEX, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l33501&from=EL>).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας διαπιστώσει ότι η ενεργοποίηση των Ευρωπαίων πολιτών είναι αναπόσπαστο μέρος της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, δεν εμμένει σε ένα τυπικό μοντέλο πολίτη αλλά προωθεί και ενισχύει το μοντέλο που δίνει έμφαση στην ενεργό συμμετοχή. Αυτού του είδους η εκδοχή ονομάζεται ενεργός ιδιότητα του πολίτη (active citizenship).

Μετά την Συνθήκη του Άμστερνταμ, η επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προώθηση της ενεργούς ιδιότητας του πολίτη είναι φανερή σε κείμενα και σε πρωτοβουλίες. Στο κείμενο “Education and active citizenship in the European Union”, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή λαμβάνοντας υπόψη και όλες τις αλλαγές που έχουν συντελεστεί στην ευρωπαϊκή κοινωνία, ορίζει τις εξής διαστάσεις του πολίτη: «*α. τη νομική διάσταση, η οποία περιέχει ένα δίκτυο πολιτειακών, κοινωνικών και πολιτικών δικαιωμάτων, β. τη συναισθηματική διάσταση, η οποία συνδέεται με την προαγωγή της κοινωνικής ένταξης και συνοχής καθώς και με θέματα ταυτότητας και αξιών, γ. τη γνωστική διάσταση, η οποία συνδέεται με θέματα πληροφόρησης και γνώσης και δ. την πρακτική διάσταση, η οποία αφορά στη δραστηριοποίηση και τη συμμετοχή του πολίτη στα κοινά*» (Νικολάου, 2006).

Στο ανωτέρω πλαίσιο κινείται και η συνθήκη της Λισσαβόνας, όπου θεσμοθετείται και η «Πρωτοβουλία των Ευρωπαίων Πολιτών», που εκχωρεί ένα νέο δικαίωμα στους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το οποίο θα τους επιτρέπει να συμμετέχουν στη διαμόρφωση της πολιτικής της. Από την 1η Απριλίου 2012, δίνεται η δυνατότητα σε 1 εκατομμύριο πολίτες από τουλάχιστον ένα τέταρτο των κρατών μελών της Ένωσης να ζητούν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προτείνει νομοθετικές πράξεις σε τομείς που εμπίπτουν στο πεδίο αρμοδιοτήτων της ([ec.europa.eu, https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/get-involved/european-citizens-initiative_el](https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/get-involved/european-citizens-initiative_el)).

Επίσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2005, εισηγήθηκε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο να λάβουν απόφαση για την καθιέρωση προγράμματος με τίτλο «Οι Πολίτες για την Ευρώπη» (COM, 2005).

Το Citizens For Europe (CFE) είναι μια οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών, με δράσεις σε όλη την Ευρώπη προάγοντας μία δημοκρατική και συμμετοχική κοινωνία. Τα αποτελέσματα των προγραμμάτων και των δράσεων του CFE θα αξιολογούνται με βάσει μετρήσιμους δείκτες, ενώ η Επιτροπή είχε καθήκον να συντάσσει αναφορές ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Παράλληλα από το 2005, το Κέντρο Έρευνας για την Δια Βίου Μάθηση (Centre for Research on Lifelong Learning, CRELL), είχε ως στόχο την συνεργασία των παραπάνω καθώς και την προώθηση και την στήριξη της ανάπτυξης των δεικτών.

Στη συνέχεια το CRELL εξέδωσε έναν ορισμό της έννοιας του ενεργού πολίτη με σκοπό τον καθορισμό των δεικτών, και στον οποίο περιλαμβάνονται: α) η συμμετοχή στην κοινωνία των πολιτών, στην κοινότητα και στην πολιτική ζωή και β) ο αμοιβαίος σεβασμός, η ανεκτικότητα και η μη βία

Το μοντέλο του ενεργού πολίτη που εμπεριέχει τον ανωτέρω ορισμό, προωθείται συνεχώς κυρίως σε μια εποχή που διακυβεύονται σοβαρά ζητήματα τα οποία εκτείνονται σε ένα ευρύ πεδίο από την οικονομία και την ασφάλεια έως τον ρόλο της Ευρώπης παγκοσμίως. Οι πολίτες καλούνται να συμμετάσχουν και να διαμορφώσουν πολιτικές που θα προάγουν μία ακόμη πιο προσιτή Ευρώπη.

Αναγνωρίζοντας τις απαιτήσεις της σύγχρονης εποχής η Ένωση προωθεί και εγκρίνει το πρόγραμμα «Ευρώπη για τους πολίτες», για την περίοδο 2014-2020, με σκοπό να ενθαρρύνει τα 500 εκατομμύρια κατοίκους να διαδραματίσουν μεγαλύτερο ρόλο στην ανάπτυξη της Ένωσης. Μέσω της χρηματοδότησης προγραμμάτων και δραστηριοτήτων οι πολίτες συμμετέχουν, μοιράζονται τις αξίες της Ευρώπης και καθορίζουν από κοινού τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσεται η Ένωση.

Οι στόχοι του προγράμματος επιδιώκονται σε διακρατικό επίπεδο ή με ευρωπαϊκή διάσταση, και αναφέρονται ως εξής:

- 1) *η ενίσχυση της ευαισθητοποίησης σχετικά με τη μνήμη, την κοινή ιστορία, τις κοινές αξίες και τον σκοπό της Ένωσης, ήτοι να προάγει την ειρήνη, τις αξίες της και την ευημερία των λαών της, μέσα από την ανάπτυξη δημόσιου διαλόγου, προβληματισμού και δικτύων.*

2) η ενθάρρυνση της συμμετοχής των πολιτών στις δημοκρατικές διαδικασίες και τα κοινά σε επίπεδο Ένωσης, μέσα από την ενίσχυση της κατανόησης των πολιτών όσον αφορά τις διαδικασίες χάραξης πολιτικής της Ένωσης και την προώθηση ευκαιριών για κοινωνική και διαπολιτισμική δέσμευση και εθελοντισμό σε επίπεδο Ένωσης».

Τα γενικά χαρακτηριστικά του προγράμματος «Ευρώπη για τους πολίτες» αποτελούν:

- ✓ **η ισότιμη παρέμβαση** (σημειώνεται η αναγκαιότητα προαγωγής ίσων ευκαιριών για όλους)
- ✓ **η διακρατικότητα και η τοπική διάσταση** (με δυνατότητα συνεργασίας εταίρων από διαφορετικές χώρες)
- ✓ **ο διαπολιτισμικός διάλογος** (προάγει την αμοιβαία κατανόηση και την γνωριμία των εμπλεκομένων με το πολιτισμικό περιβάλλον της Ένωσης)
- ✓ **ο εθελοντισμός – έκφραση της ιδιότητας του ενεργού ευρωπαϊού πολίτη** (προωθεί την αίσθηση της κοινής ευθύνης στους πολίτες, μέσα από την συμμετοχή τους στην κοινότητα)
- ✓ **το ευρωπαϊκό σώμα αλληλεγγύης** (αποτελεί άλλη μία πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που προωθεί τον εθελοντισμό ή δημιουργεί ευκαιρίες απασχόλησης για τους νέους, προς το κοινό όφελος) (Hoskins, et al., 2006).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση τον 21^ο αιώνα, αναγνωρίζοντας τις νέες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί, προωθεί προγράμματα και δραστηριότητες για την ενεργοποίηση και την συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, που στηρίζονται στις αρχές της ισότητας, του σεβασμού της δικαιοσύνης και της δημοκρατίας με στόχο πολίτες ικανούς να συμμετέχουν στο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό γίγνεσθαι έχοντας καλλιεργήσει μία ευρωπαϊκή ταυτότητα.

2ο Κεφάλαιο:

Ο ρόλος της εκπαίδευσης στη διαμόρφωση του ενεργού πολίτη

2.1. Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση

Η πολυπολιτισμικότητα και η παγκοσμιοποίηση έχουν δημιουργήσει νέες συνθήκες σήμερα στην Ευρώπη και, σύμφωνα με τα δεδομένα που κυριαρχούν, οι πολίτες οφείλουν να υιοθετούν τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, κοινωνικής συνοχής και συνεργασίας, έχοντας αποκτήσει έναν κριτικό, αυτόνομο και δημιουργικό τρόπο σκέψης. Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο Ευρωπαίος πολίτης θα πρέπει να διακρίνεται για συνεργατικό πνεύμα, δυνατότητα ευελιξίας, δράση, αυτόνομη και κριτική σκέψη (Νικολάου, 2006).

Πώς όμως οδηγούμαστε στην διαμόρφωση ενεργών πολιτών, δηλαδή πολιτών που δεν αρκούνται σε μία απλή συμμετοχή στις εκλογικές διαδικασίες ή σε μία υποτυπώδη συμμόρφωση απέναντι στους νόμους;

Με ποιον τρόπο ένα κράτος μπορεί να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις, που διαμορφώνουν άτομα με κριτική σκέψη, αυτόνομα, με δημοκρατικές αξίες, δραστήρια ικανά να ανταποκριθούν στις αλλαγές που συμβαίνουν παγκόσμια και ταυτόχρονα να αναπτύξουν δεσμούς με την παγκόσμια κοινότητα;

Παρόμοιες σκέψεις και ερωτήματα είχαν ανακύψει και στην αρχαιότητα και φιλόσοφοι όπως ο Αριστοτέλης και ο Πλάτωνας, είχαν αναδείξει την αξία της παιδείας, καθώς είχαν την πεποίθηση ότι η διαπαιδαγώγηση από πολύ μικρή ηλικία επιδρά σημαντικά στην ψυχή του παιδιού και συμβάλλει στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς του.

Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, «διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα πράττομεν, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα. διὸ δεῖ ἤχθαι πῶς εὐθὺς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησίν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ· ἡ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν.» (Αριστοτέλης, Ἠθικά Νικομάχεια, Βιβλίο Β, 1104b-1105a). Μεταφράζοντας: «*η ευχαρίστηση μας εξωθεῖ να κάνουμε ευτελή πράγματα, η δυσαρέσκεια μας κρατάει μακριά από τα όμορφα πράγματα. Γι' αυτό και είναι ανάγκη —όπως το λέει ο Πλάτωνας— να έχει πάρει κανείς*

ήδη από μικρός εκείνη την αγωγή που θα τον κάνει να ευχαριστείται και να δυσαρρεστείται με αυτά που πρέπει· αυτή είναι η σωστή παιδεία.» (Λυπουρλής, 2006).

Σκοπός, λοιπόν, της ορθής παιδείας αναδεικνύεται η διαπαιδαγώγηση των νέων ώστε να καταστούν ικανοί να αισθάνονται ευχαρίστηση από πράξεις που ωφελούν τους ίδιους και δυσaréσκεια από πράξεις που βλάπτονται. Κατά συνέπεια, οδηγούμαστε στο «ευ ζην» του κοινωνικού συνόλου και στην ευδαιμονία.

Ο φιλόσοφος πιστεύει ότι ένα άριστο πολίτευμα αναδύεται, παραμένει και εξελίσσεται ανάλογα με την παιδεία που έχουν πάρει οι νέοι. Κατά την άποψη του οι νέοι οφείλουν να έχουν την μόρφωση που ταιριάζει στο πολίτευμα της πόλης τους και τυχόν έλλειψη παιδείας θα επιφέρει αρνητική επιρροή στο σύνολο των πολιτών. Παράλληλα, είχε τοποθετηθεί υπέρ του δημόσιου χαρακτήρα της παιδείας διατυπώνοντας την άποψη πως η παιδεία πρέπει να είναι μία και ίδια για όλους «...περί παιδείας και ταύτην ποιητέον κοινή», από την στιγμή που οι στόχοι της πόλης αφορούν εξ' ολοκλήρου το κοινωνικό σύνολο (Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα, https://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=52).

Ο Αριστοτέλης, γνωρίζοντας ότι όλοι οι άνθρωποι δεν είχαν τις ίδιες απόψεις σχετικά με το περιεχόμενο και τους στόχους της παιδείας, θεώρησε σημαντικό να προβάλλει τον ωφελιμιστικό της χαρακτήρα: «η παιδεία πρέπει να προσφέρει αυτά που είναι χρήσιμα», την δυνατότητα που παρέχει για την καλλιέργεια του νου: «η παιδεία πρέπει να προσφέρει τα παραπανίσια, τα πέρα από τις καθημερινές μας ανάγκες, αυτά που προάγουν την γνώση» και τέλος τον ηθικοπλαστικό της χαρακτήρα: «η παιδεία πρέπει να προσφέρει αυτά που οδηγούν στην αρετή» (Κοκκίνης, 2007).

Την αξία της ορθής παιδείας για την δημιουργία του τέλειου πολίτη και της πολιτικής ζωής εξαίρει και ο Πλάτωνας στο έργο του Πολιτεία. Στο ίδιο έργο παρουσιάζεται η επενέργεια της παιδείας στη φύση του ανθρώπου και στη διαμόρφωση του φιλόσοφου-άρχοντα και κατ' επέκταση της δίκαιης κοινωνίας.

Παιδεία για τον Πλάτωνα είναι η σωματική και πνευματική καλλιέργεια του ανθρώπου, η οποία επιτυγχάνεται με τη μουσική (λογοτεχνία, τραγούδι, καλλιέργεια της καλλιτεχνικής ευαισθησίας) και τη γυμναστική.

Στον αλληγορικό μύθο του σπηλαίου, που παρουσιάζεται στην Πολιτεία, τονίζεται το καθήκον που αναλαμβάνει ο κατάλληλα εκπαιδευμένος (ο φιλόσοφος), να μεταλαμπαδεύσει τις γνώσεις του στους συνανθρώπους του και ταυτόχρονα

αναδεικνύεται η επιρροή της παιδείας στην ανθρώπινη φύση. Με τον μύθο αυτό τονίζεται η εξέχουσα σημασία που προσδίδει στην παιδεία ο φιλόσοφος, καθώς επιδρά σημαντικά στη διαμόρφωση πεπαιδευμένων πολιτικών και πολιτών και εξασφαλίζει την ορθή διακυβέρνηση της πόλης.

Την αξία της εκπαίδευσης, που αποτελεί την θεσμοθετημένη μορφή της παιδείας που παρέχεται από την πολιτεία στους πολίτες, εξαίρουν επίσης σύγχρονοι φιλόσοφοι και μελετητές τονίζοντας τον πρωταγωνιστικό ρόλο που επιτελεί στην διαμόρφωση των πολιτών. Πολύ εύστοχα η Αμερικανίδα φιλόσοφος Amy Gutmann υποστηρίζει πως η προετοιμασία των μελών ενός κράτους για την απόκτηση της ιδιότητας του πολίτη θα πρέπει να γίνεται με όσο το δυνατόν περισσότερη εκπαίδευση (Καρακατσάνη, 2003).

Η εκπαίδευση οφείλει να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για να διαμορφωθούν μαθητές με δημοκρατικές ιδέες και αξίες, με γνώσεις και κριτική σκέψη, ώστε ως πολίτες να έχουν θετική στάση στην ενεργό συμμετοχή, έχοντας γνώση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων τους. Η στείρα γνώση και πληροφορία αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες στην κοινωνική και πολιτική διαπαιδαγώγηση των μαθητών (Καρακατσάνη, 2005).

Η αξία της εκπαίδευσης ως μέσο ειρηνικής συνύπαρξης και δημιουργίας καταγράφεται στο άρθρο 26 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και συγκεκριμένα της UNESCO, όπου αναφέρεται: *«Η εκπαίδευση απευθύνεται στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και στην ενίσχυση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Προωθεί την κατανόηση, την ανεκτικότητα και τη φιλία μεταξύ όλων των εθνών, φυλετικών ή θρησκευτικών ομάδων και προωθεί περαιτέρω τις δραστηριότητες των Ηνωμένων Εθνών»* (UNESCO, 1948).

Το μέγεθος των προκλήσεων που προκύπτουν καθημερινά στις σύγχρονες κοινωνίες απαιτεί πολίτες με δημοκρατική παιδεία, ενημερωμένους, υπεύθυνους, με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα ώστε να συνεργαστούν και να δράσουν για ένα κοινό μέλλον.

Ο Clarke (από Pearce & Hallgarten, 2000), εφιστά την προσοχή στην προετοιμασία των πολιτών, μέσω της εκπαίδευσης, στην ιδιότητα του πολίτη, ώστε να καταστούν ικανοί ως ενήλικες να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές που θα συμβούν στην οικονομία και κατά συνέπεια στην κοινωνία (Pearce & Hallgarten, 2000).

Παρόμοιες σκέψεις εκφράζει ο Tate (από Pearce & Hallgarten, 2000), ο οποίος υποστηρίζει ότι η εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για να κατακτήσουν οι άνθρωποι πολιτικές αρετές, με τις οποίες θα υπερασπιστούν τα ατομικά τους δικαιώματα χωρίς ταυτόχρονα να αποποιηθούν των υποχρεώσεών τους απέναντι στην κοινότητα. Συνεχίζοντας, αναφέρει την αυξητική τάση που παρουσιάζεται στα φαινόμενα βίας που εμφανίζονται σε περιοχές με χαμηλό οικονομικό επίπεδο, σημειώνοντας ότι οι πολιτισμικές διαφοροποιήσεις οφείλουν να συμπεριληφθούν στην ιδιότητα του πολίτη και ότι μία εθνική ταυτότητα δεν απειλείται από την διαφορετικότητα εάν έχει οικοδομηθεί σε ισχυρές βάσεις (Pearce & Hallgarten, 2000).

Οι σύγχρονες κοινωνίες σε όλο τον κόσμο έρχονται αντιμέτωπες με κοινωνικές ανισότητες που συνεχώς αυξάνονται, με την κλιματική αλλαγή και τις συνέπειές της (περίπου 140 εκατομμύρια άνθρωποι θα υποχρεωθούν να αλλάξουν τόπο διαμονής έως το 2050), με τα εργασιακά δικαιώματα που διαρκώς μειώνονται και με καθημερινές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Worldbank.org, <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461>).

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για μια κοινή αντιμετώπιση των προβλημάτων, σε ολόκληρο τον κόσμο και ειδικότερα στην Ευρώπη, υιοθετήθηκε η άποψη ότι η εκπαίδευση δύναται να συμβάλει στη δημιουργία μίας αντίληψης σχετικά με την ιδιότητα του ευρωπαίου πολίτη που θα οικοδομηθεί στις αρχές της συνεργασίας, της αλληλεγγύης, της κατανόησης του διαφορετικού και της αίσθησης ότι αποτελεί μέλος μιας κοινής δημοκρατικής κοινότητας.

Στην Πράσινη Βίβλο και συγκεκριμένα στο άρθρο 126 τονίζεται ότι «*Τα Εκπαιδευτικά συστήματα [...] πρέπει [...] να διαμορφώνουν τους νέους με βάση τις αρχές της δημοκρατίας, της καταπολέμησης των ανισοτήτων, της ανεκτικότητας και του σεβασμού της διαφορετικότητας. Πρέπει, επίσης, να τους εμφυσήσουν την ιδέα του ευρωπαίου πολίτη. Στο πλαίσιο αυτό η αναφορά στην Ευρώπη αποτελεί μια διάσταση που δεν αντικαθιστά τις άλλες διαστάσεις της εκπαίδευσης αλλά που τις εμπλουτίζει*» (Τσαούσης, 2005).

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, η UNESCO, το GENE (Global Education Network Europe) σε ένα πλαίσιο συνεργασίας με εθνικές και τοπικές κυβερνήσεις καθώς και με σημαντικούς οργανισμούς συνέβαλαν στη χάραξη νέων στρατηγικών σχετικά με την

εκπαίδευση για τον ενεργό πολίτη και την βιώσιμη ανάπτυξη (Οδηγός Ενημέρωσης & Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων, 2018).

Ο Jacques Delors το 2002, έθεσε τους βασικούς άξονες για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα: μαθαίνω πώς να μαθαίνω, μαθαίνω πώς να ενεργώ, μαθαίνω πώς να «υπάρχω» και μαθαίνω πώς να συμβιώνω με τους άλλους. Οι άξονες αυτοί αντικατοπτρίζουν τις συνθήκες της εποχής μας, οι οποίες καλούν τους σύγχρονους πολίτες να «μάθουν» νέους τρόπους επικοινωνίας, να είναι πολίτες του κόσμου και να έχουν ενεργό ρόλο στην ζωή του έθνους και της τοπικής κοινωνίας (Delors, 2002).

Απέναντι στη σύνθετη παγκόσμια πραγματικότητα, η Ευρώπη στο Διεθνές Συνέδριο του Κέντρου Βορρά Νότου του Συμβουλίου της Ευρώπης με θέμα "Strategies for increasing and improving Global Education" στην Λευκωσία το 2002, αναφέρει την Παγκόσμια Εκπαίδευση, παραθέτοντας τον ορισμό: *«Είναι η εκπαίδευση που ανοίγει το βλέμμα και το μυαλό των ανθρώπων στις πραγματικότητες του κόσμου και τους αφυπνίζει, για να διεκδικήσουν έναν κόσμο δικαιότερο, έναν κόσμο ισότητας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων για όλους»*. Ο ανωτέρω ορισμός έγινε αποδεκτός και καταγράφηκε στην Διακήρυξη του Μάαστριχτ τον Οκτώβρη του 2002 (Council of Europe).

Στην Παγκόσμια Εκπαίδευση περιλαμβάνονται όλες οι μορφές της Εκπαίδευσης του Πολίτη, δηλαδή η Αναπτυξιακή Εκπαίδευση (Development Education), η Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Human Rights Education), η Εκπαίδευση για την Αειφορία (Education for Sustainability), η Εκπαίδευση για την Ειρήνη και την Πρόληψη των Συγκρούσεων (Education for Peace and Conflict Prevention) και η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Intercultural Education). Αποτελεί την παγκόσμια διάσταση της Εκπαίδευσης του Πολίτη (Education for Citizenship) (Action aid, <https://education.actionaid.gr/media/1772930/ActionAid-Global-Education.pdf>).

Στο έγγραφο της UNESCO «Εκπαίδευση για τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης – Μαθησιακοί Στόχοι» (2017), αναφέρεται ότι η Εκπαίδευση για τον Ενεργό Πολίτη *«πρέπει να ενσωματωθεί σε όλα τα προγράμματα σπουδών της επίσημης εκπαίδευσης [...] Δεν πρέπει, να θεωρείται ως μεμονωμένο αυτοτελές μάθημα αλλά να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της διδασκαλίας όλων των βασικών μαθημάτων»* (Οδηγός Ενημέρωσης & Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων, 2018).

Μέσω της εκπαίδευσης του ενεργού πολίτη οι μαθητές αναπτύσσουν δεξιότητες, όπως η κριτική σκέψη, η επίλυση προβλημάτων, αποκτούν γνώσεις καθώς και τις αξίες της

ισότητας ,του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της αξιοπρέπειας και της δημοκρατίας με αποτέλεσμα ως πολίτες να κατανοούν και να δρουν τον σύγχρονο διασυνδεδεμένο κόσμο και να συμβάλλουν καταλυτικά σε βιώσιμες αλλαγές στο πολιτικό και κοινωνικό γίγνεσθαι.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση, θέλοντας να καταστήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό μαθητών και ενηλίκων πολίτες με ενεργή συμμετοχή στα κοινά, αξιοποίησε το πρόγραμμα «Παιδεία της Δημοκρατίας» (Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education) του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα διαφαίνεται η προσπάθεια διάδοσης των αξιών και δεξιοτήτων που αποτελούν προϋπόθεση του ενεργού πολίτη και παράλληλα παρουσιάζονται οι αντίστοιχες δραστηριότητες και πρακτικές (<https://www.coe.int/en/web/edc>).

Είναι πλέον αδιαμφισβήτητο ότι η εκπαίδευση είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση γνώσεων, την καλλιέργεια ικανοτήτων και δεξιοτήτων των μελλοντικών πολιτών σε ό,τι σχετίζεται με το άτομό τους, την παγκόσμια κοινότητα και το περιβάλλον. Παρόλα αυτά, σήμερα, περισσότερα από 262 εκατομμύρια παιδιά και νέοι είναι εκτός εκπαιδευτικής διαδικασίας, έξι στους δέκα δεν αποκτούν βασικό γραμματισμό και αριθμητική, αν και έχουν φοιτήσει αρκετά χρόνια στο σχολείο, και 750 εκατομμύρια ενήλικες είναι αναλφάβητοι, με αποτέλεσμα να οδηγούνται στην ανεργία και την περιθωριοποίηση.

Προς αντιμετώπιση των ανωτέρω προβλημάτων στην Ατζέντα του 2030 έχουν τεθεί τολμηροί στόχοι, που παρουσιάζονται στον: [Στόχο Αειφόρου Ανάπτυξης 4](#) (SDG 4), που έχει σκοπό τη «διασφάλιση περιεκτικής και δίκαιης ποιότητας εκπαίδευσης και στην προώθηση ευκαιριών διά βίου μάθησης για όλους» έως το 2030 . Ο χάρτης πορείας για την επίτευξη του εκπαιδευτικού στόχου, «ένα σχέδιο δράσης για τους ανθρώπους, τον πλανήτη και την ευημερία», που εγκρίθηκε τον Νοέμβριο του 2015 στο Παγκόσμιο forum για την εκπαίδευση, υποδεικνύει σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς τον τρόπο που οι δεσμεύσεις θα μετασχηματιστούν σε δράσεις. Υπεύθυνη του συντονισμού της διεθνούς κοινότητας για την πραγματοποίηση του ανωτέρω σκοπού έχει τεθεί η UNESCO, ενώ οι κυβερνήσεις έχουν την κύρια ευθύνη ώστε να διασφαλιστεί το δικαίωμα στην ποιοτική εκπαίδευση.

Απαιτείται πολιτική βούληση, συνεργασία και δέσμευση όλων των κυβερνήσεων, της κοινωνίας των πολιτών, του ιδιωτικού τομέα, της νεολαίας, του ΟΗΕ και άλλων

πολυμερών οργανισμών για την αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προκλήσεων και κυρίως για να εξασφαλιστεί η συμμετοχή όλων των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία, που θα διέπεται από τις αξίες της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας, της ισότητας και του σεβασμού.

(<https://en.unesco.org/themes/education2030-sdg4>).

2.2. Σχολικό περιβάλλον και εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη

Το σχολείο αποτελεί το χώρο εφαρμογής της εκπαίδευσης για τη διαμόρφωση ενεργών πολιτών και τον ασφαλέστερο χώρο ανάπτυξης ενός δημιουργικού περιβάλλοντος μάθησης, προκειμένου να ενθαρρύνεται η ελεύθερη έκφραση του μαθητή, η ενεργός συμμετοχή του, η κοινωνικοποίησή του και η απόκτηση γνώσεων και εμπειριών αλληλεπιδρώντας με τους συμμαθητές του και τους ενήλικες της άμεσης και της ευρύτερης σχολικής κοινότητας.

Οι Pearce & Hallgarten (2000) υποστηρίζουν πως οι μαθητές στο σχολικό τους περιβάλλον οφείλουν να έχουν την δυνατότητα να μάθουν να εκφράζουν τις απόψεις τους και ταυτόχρονα να σέβονται τις απόψεις των άλλων. Παράλληλα μαθαίνουν να καλλιεργούν τις ικανότητές τους ως προς τη συνεργασία και τη διαχείριση των συγκρούσεων. Προϋπόθεση για την υλοποίηση των παραπάνω στόχων είναι η συμμετοχή των μαθητών στη λήψη των αποφάσεων, η ελευθερία στην έκφραση, καθώς και η στήριξη της σχολικής κοινότητας σε τυχόν διαφωνίες που ενδέχεται να προκύψουν εξαιτίας του οικογενειακού, πολιτισμικού ή θρησκευτικού υπόβαθρου των μαθητών.

Εντός του σχολικού περιβάλλοντος, δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να εξασκήσουν τα πολιτικά τους δικαιώματα μέσα από δράσεις και όπου χρειάζεται να επιχειρηματολογήσουν και να διαχειριστούν με σεβασμό τυχόν διαφωνίες και συγκρούσεις που μπορεί να προκύψουν (Nichols, 2007). Παράλληλα μέσω της εκπαίδευσης στην ιδιότητα του πολίτη, οι μαθητές συνεργάζονται και προτείνουν λύσεις σε θέματα και προβλήματα που άπτονται του ενδιαφέροντός τους (Nutbrown & Clough, 2009).

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, σε ένα μαθησιακό περιβάλλον όπου σέβεται την προσωπικότητα και την πολιτισμική ταυτότητα του κάθε παιδιού, η εκπαίδευση στις

δημοκρατικές έννοιες δεν μπορεί να εφαρμόζεται υπό μορφή κατήχησης αλλά θα πρέπει να κατακτάται μέσα από συνεργασίες και αλληλεπιδράσεις (Dias & Menezes, 2014).

Παράλληλα, η ενεργός και συχνή συμμετοχή των παιδιών σε εθελοντικές δράσεις της σχολικής κοινότητας, αποτελούν σημαντικό παράγοντα στο να αναπτυχθούν κοινωνικές δεξιότητες και να καλλιεργηθεί το αίσθημα του ανήκειν στην κοινότητα (Dias & Menezes, 2014). Την ίδια άποψη εκφράζουν και οι Giddens, Tate και Clarke (από Pearce & Hallgarten, 2000), όπου αναφέρουν πως η εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη έχει ως σκοπό να συμβάλλει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών και όχι να περιοριστεί στα στενά πλαίσια μιας στείρας διδασκαλίας.

Η συνεργασία, η συμμετοχή σε κοινές δράσεις, η από κοινού λήψη αποφάσεων σε θέματα που αφορούν τη σχολική κοινότητα προϋποθέτουν τη βελτίωση των σχέσεων εντός της σχολικής τάξης. Για την πραγματοποίηση των παραπάνω, απαιτείται η δημιουργία ενός μαθησιακού περιβάλλοντος όπου είναι εμφανής η πολιτισμική και κοινωνική ταυτότητα των μαθητών. Μόνο σε ένα περιβάλλον που θα διέπεται από σεβασμό και οι μαθητές θα νιώθουν ασφάλεια και οικειότητα, μπορούν να αναδυθούν κοινοί στόχοι και οράματα.

Στις σύγχρονες κοινωνίες όμως, διατυπώνονται συχνά προβληματισμοί, που αφορούν την καλλιέργεια των πολιτικών αρετών στο σχολείο. Το σχολείο, ως ένας οργανισμός, που εκφράζει τις πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές επιλογές κάθε κοινωνίας, έχει δεχτεί από την μία πλευρά δυσμενείς κρίσεις, ως ο κύριος παράγοντας που συμβάλλει στην αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων, ενώ από την άλλη πλευρά θεωρείται σημαντικός παράγοντας για την κοινωνικοποίηση και την απόκτηση πολιτικής εκπαίδευσης, μέσω των οποίων οι μαθητές θα καταστούν ενεργοί πολίτες (Canivez, 2000; McLaren, 2011).

Παρόμοια άποψη, έχει εκφραστεί από τους Staeheli & Hammett (2011), οι οποίοι παράλληλα σημειώνουν το γεγονός ότι οι μαθητές που φοιτούν σε σχολεία όπου έχει ενταχθεί η εκπαίδευση για τον Ενεργό Πολίτη στη διδακτική πρακτική τους, διαδραματίζουν ενεργό ρόλο, επηρεάζουν την εκπαιδευτική διαδικασία μεταδίδοντας νέες εμπειρίες και στάσεις, με αποτέλεσμα το παραγόμενο προϊόν να είναι διαφορετικό της αρχικής προσέγγισης που είχε προβλεφθεί από την εκπαιδευτική πολιτική.

Παράλληλα, έχουν προκύψει ερωτηματικά σχετικά με την αποτελεσματικότητα στην καλλιέργεια των πολιτειακών αξιών από την πλευρά του σχολείου σε σχέση με

άλλους θεσμούς όπως η οικογένεια ή η εκκλησία. Η αμφισβήτηση ενισχύεται από το γεγονός ότι το σχολείο ιστορικά, αρκετές φορές, αποτέλεσε το μέσο για να προωθηθεί ο σεβασμός στην αυθεντία και ο σωβινισμός. Από την αντίθετη πλευρά, επικρατεί η άποψη ότι το σχολείο πρέπει να αποτελεί τον κύριο παράγοντα εκπαίδευσης στην ιδιότητα του ενεργού πολίτη και να αντισταθμίσει την έλλειψη της καλλιέργειας των πολιτειακών αρετών από την πλευρά της οικογένειας, της εκκλησίας και άλλων κοινωνικών ομάδων (Kymlicka, 2010).

Ένα επιπλέον στοιχείο που χρήζει προβληματισμού είναι ότι προβάλλεται ένα σχολείο που προάγει την ανταγωνιστικότητα, προωθεί τον ατομικισμό και την αποξένωση των παιδιών (Χρυσαφίδης, 2000) έχοντας ως σκοπό την μέγιστη μόρφωση, η οποία θα αποφέρει και τις μέγιστες οικονομικές απολαβές. Στον αντίποδα των ανωτέρω, χώρες όπως η Αγγλία, η Γαλλία, ο Καναδάς, η Ελλάδα, μέσω του σχεδιασμού της εκπαιδευτικής πολιτικής, προωθούν και εφαρμόζουν καινοτόμες δράσεις, με απώτερο σκοπό την βιωματική μάθηση, έτσι ώστε εκπαιδευτικοί και μαθητές να εμπλακούν στην ομαδοσυνεργατική μάθηση, παρέχοντας τις προϋποθέσεις στους μαθητές να παρέμβουν στην μαθησιακή διαδικασία (Χρυσαφίδης, 1998). Παρεμβαίνοντας οι μαθητές στην λήψη αποφάσεων για θέματα που τους αφορούν αλληλεπιδρούν, συνεργάζονται, αντιπαραθέτουν τις απόψεις τους, τροποποιούν στάσεις και συμπεριφορές και κυρίως ευαισθητοποιούνται ως μέλη ενός κοινωνικού συνόλου.

Απέναντι από τα σχολεία που προωθούν σε μέγιστο βαθμό την κατάκτηση δεξιοτήτων γραμματισμού και αριθμητικής, βρίσκονται σχολεία όπως τα εκπαιδευτικά κέντρα του Reggio Emilia στην Βόρεια Ιταλία, όπου παιδαγωγοί και ερευνητές τα επισκέπτονται κάθε χρόνο για να παρατηρήσουν και να μελετήσουν τα μοντέλα εκπαίδευσης που αναπτύσσονται στα συγκεκριμένα προσχολικά κέντρα. Στα σχολεία του Reggio Emilia, πρωταγωνιστικό ρόλο έχει η ενεργητική συμμετοχή των παιδιών στην οικοδόμηση της γνώσης, η οποία επιτυγχάνεται μέσα από την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον. Τα νήπια ενισχύονται να ερευνήσουν το περιβάλλον τους και να εκφραστούν «*με όλες τις φυσικές τους γλώσσες*» όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν στο Reggio Emilia, όπως κίνηση, σχεδιασμό, κολλάζ, ζωγραφική, κατασκευές, δραματοποίηση, μουσική.

Στα συγκεκριμένα σχολεία σημαντικό ρόλο παίζει η διαμόρφωση του περιβάλλοντος, το οποίο επιδιώκεται να είναι φιλικό ώστε όλοι οι συμμετέχοντες -παιδιά, γονείς, εκπαιδευτικοί- να νιώθουν ευχάριστα. Όσοι λαμβάνουν μέρος στην εκπαιδευτική

πράξη αναζητούν την χαρά στο παιχνίδι, στη συνομιλία, στη δουλειά και στην επινόηση πραγμάτων στο πλαίσιο της συνεργασίας. Παράλληλα όλοι οι χώροι διδασκαλίας είναι κατάλληλα διαμορφωμένοι ώστε να υποστηρίζουν μία συνεργατική προσέγγιση της μάθησης.

Στα προαναφερθέντα σχολεία όλα τα παιδιά έχουν το δικαίωμα στην μάθηση και στην κατανόηση σε ένα περιβάλλον που εξάπτει την φαντασία τους και τους παρέχει ελευθερία έκφρασης, Ταυτόχρονα κοινωνικοποιούνται αλληλοεπιδρώντας με συνομηλίκους και ενηλίκους. Οι γονείς επίσης έχουν ενεργό ρόλο και συνεισφέρουν στην εκπαίδευση των παιδιών τους και οι εκπαιδευτικοί συμβάλλουν στην διαμόρφωση των μαθημάτων, στους στόχους που θέτουν και στην παιδαγωγική πρακτική που θα ακολουθήσουν.

Στο σχολικό περιβάλλον του Reggio Emilia, εφαρμόζονται οι αρχές της ενεργούς πολιτειότητας, γιατί ακούγονται και εκτιμώνται όλες οι ιδέες των παιδιών, γίνονται σεβαστές όλες οι ατομικές ταυτότητες, ενθαρρύνεται η ενεργός συμμετοχή στις δραστηριότητες, προάγεται η αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού – παιδιών αλλά και των παιδιών μεταξύ τους, Το 1991, ένα από τα κέντρα προσχολικής αγωγής του Reggio Emilia, το Diana, επιλέχθηκε από το περιοδικό Newsweek, ως ένα από τα καλύτερα σχολεία του κόσμου (Οδηγός Νηπιαγωγού, 2006).

Για να καταστεί το σχολικό περιβάλλον ικανό να εξασκήσει τα παιδιά στην ενεργό συμμετοχή, οφείλει να διέπεται από ένα σύνολο αξιών, οι οποίες θα είναι σεβαστές από το σύνολο της κοινωνίας και δεν θα αποτελέσουν αντικείμενο διαπραγμάτευσης. (Tate, από Pearce & Hallgarten, 2000).

2.3. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού

Σύμφωνα με τις θεωρίες της Παιδαγωγικής και της Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης, ο εκπαιδευτικός είναι εκείνος *«που δεν βασίζεται στην εφαρμογή καθιερωμένων θεωριών και πρακτικών, αλλά σε κάθε περίπτωση αναλύει και συσχετίζει με τη συγκεκριμένη διδακτική κατάσταση τις παραδοχές του και τις επιδιώξεις του, και επιλέγει μορφές δράσης που υπηρετούν τις μαθησιακές, αναπτυξιακές, κοινωνικές και πολιτικές μακροεπιδιώξεις της εκπαίδευσης»* (Ματσαγγούρας, 2002).

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στην σύγχρονη εποχή εκτός από την εκπαιδευτική κατάρτιση, προϋποθέτει γνώσεις σε θέματα ενεργούς πολιτειότητας και ιδιότητας του ενεργού πολίτη. Ο εκπαιδευτικός οφείλει μέσω του τρόπου διδασκαλίας του, των αξιών του, και της συμπεριφοράς του απέναντι σε όλους τους εμπλεκόμενους στη σχολική κοινότητα, να προάγει τις δημοκρατικές αξίες. Η υιοθέτηση δημοκρατικών αντιλήψεων των εκπαιδευτικών, χαρακτηρίζουν τον χαρακτήρα και το ύφος της σχολικής τάξης, την κουλτούρα του σχολείου καθώς και τον ρόλο της ηγεσίας του (Huddleston, 2005).

Ο εκπαιδευτικός καλλιεργώντας στην τάξη του τις δημοκρατικές αξίες, ουσιαστικά δημιουργεί ένα ασφαλές και θετικό περιβάλλον ώστε τα παιδιά να μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα τα πιστεύω τους και τις αξίες τους. Ο κάθε εκπαιδευτικός οφείλει να σέβεται τον πολιτισμό και την μητρική γλώσσα των μαθητών του, να ενθαρρύνει και να επιδιώκει την αξιοποίηση του γλωσσικού κεφαλαίου τους και να καλλιεργεί ένα περιβάλλον που οι μαθητές μπορούν να καταθέσουν το πολιτισμικό τους κεφάλαιο, να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές και να αποκλείσουν το δίπολο «εμείς» και «οι άλλοι».

Στο Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2014), σχετικά με τον ρόλο του εκπαιδευτικού για τους μαθητές από διαφορετικά πολιτισμικά και γλωσσικά περιβάλλοντα αναφέρεται: *«δείχνει ενδιαφέρον για το πολιτισμικό και γλωσσικό τους «κεφάλαιο»[...]. Η αξιοποίηση των εμπειριών και γνώσεων που έχουν κατακτήσει τα παιδιά μέσω της μητρικής τους γλώσσας διευκολύνει τη γνωστική τους ανάπτυξη γενικότερα, αλλά και την εκμάθηση της γλώσσας υποδοχής»*

Σε μία τάξη όπου όλα τα παιδιά γίνονται σεβαστά και αναδεικνύονται οι διαφορετικές ταυτότητες των μαθητών οικοδομείται η αυτοεκτίμηση και η αποδοχή (Derman – Sparks, 1989). Ο σεβασμός και η αποδοχή που εκφράζει ο εκπαιδευτικός για την πρώτη γλώσσα των μαθητών διαφορετικής καταγωγής, λειτουργεί θετικά σε δύο επίπεδα: στο ψυχολογικό και στο παιδαγωγικό. Από ψυχολογικής πλευράς οι μαθητές νιώθουν ισότιμα μέλη της σχολικής τάξης και από παιδαγωγικής πλευράς ενισχύονται ως προς την εκμάθηση της κυρίαρχης γλώσσας. Σύμφωνα με τον Cummins (2005), η μητρική γλώσσα των παιδιών αποτελεί την βάση όπου θα στηριχθεί και θα οικοδομηθεί η εκμάθηση της κυρίαρχης γλώσσας γιατί οι γλώσσες που μαθαίνουμε δεν λειτουργούν προσθετικά, αλλά αλληλοεπηρεάζονται. Συνεπώς, εάν θέλουμε να υποστηρίξουμε ότι όλοι οι μαθητές έχουν ίσες ευκαιρίες στην εκπαίδευση και προσπαθούμε για την εξέλιξη

τους, οφείλουμε να συνδράμουμε στην ενίσχυση της πρώτης γλώσσας των παιδιών, διότι μέσω αυτής θα οδηγηθούν στην εκμάθηση της γλώσσας του σχολείου, και κατ' επέκταση θα ανταποκριθούν στις γνωστικές προκλήσεις της διδασκαλίας.

Παράγοντες που επιδρούν σημαντικά στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των μαθητών, είναι οι σχέσεις που επικρατούν μεταξύ των γονέων και των εκπαιδευτικών, όπως επίσης και ο βαθμός συμμετοχής των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Έχοντας ως σκοπό την καλλιέργεια ενός περιβάλλοντος που θα προάγει ίσες ευκαιρίες συμμετοχής σε όλους τους μαθητές, οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να έχουν στόχο την συνεργασία με όλους τους γονείς και κυρίως, με τους γονείς των παιδιών από διαφορετικά πολιτισμικά περιβάλλοντα. Ο σεβασμός, η αποδοχή και η εκτίμηση είναι οι αξίες στις οποίες πρέπει να δομηθεί η συνεργασία οικογένειας – σχολείου, ώστε να είναι απόλυτα κατανοητό η αποδοχή του διαφορετικού πολιτισμικού περιβάλλοντος από τους γονείς και τα παιδιά. (Derman – Sparks, 1989). Επίσης, στο πλαίσιο της συνεργασίας σχολείου – οικογένειας, πρέπει οι εκπαιδευτικοί να κατανοήσουν τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν πολλές οικογένειες (π.χ. οικονομικές, εργασιακό ωράριο, έλλειψη χρόνου) και να μην βιαστούν να χαρακτηρίσουν ως «αδιαφορία», τυχόν αδυναμία τους να παραστούν σε συμμετοχικές διαδικασίες. Ο εκπαιδευτικός κατανοώντας τις δύσκολες συνθήκες που αντιμετωπίζουν πολλοί γονείς στις σύγχρονες κοινωνίες, θα πρέπει να βρει και να προτείνει νέους τρόπους επικοινωνίας (Banks, 2004).

Παράλληλα με τους μαθητές και τους γονείς τους και ο εκπαιδευτικός φέρει ένα πολιτισμικό κεφάλαιο το οποίο είναι δομημένο από την δική του οικογένεια, από το σχολικό και κοινωνικό του περιβάλλον και γενικότερα από τις αξίες και τις εμπειρίες του.

Ο κάθε εκπαιδευτικός οφείλει να διερευνήσει τις προσωπικές του αξίες και να τις συγκρίνει με αυτές του σχολείου, συνειδητοποιώντας με ποιον τρόπο συντελούν στην διαμόρφωση ή στην διαφοροποίηση των καθημερινών πρακτικών (Banks, 2001).

Παράλληλα, ο εκπαιδευτικός και κατά την διάρκεια των σπουδών του έχει την υποχρέωση να συμμετέχει σε πολυπολιτισμικές δράσεις ώστε να αποκτήσει εμπειρίες γνωρίζοντας και βιώνοντας άλλες κουλτούρες, έτσι ώστε να έχει την δυνατότητα να σταθεί με σεβασμό και αποδοχή απέναντι στην ετερότητα (Banks, 2004). Στο πλαίσιο αυτό, είναι υπεύθυνος να χαράξει τον δρόμο για την δημιουργία θετικού κλίματος στο σχολικό περιβάλλον και ο ίδιος να συμμετέχει ουσιαστικά στην πολιτική διαπαιδαγώγηση των μαθητών του. Η επίτευξη αυτού του στόχου συντελείται μέσα από την στάση και την

συμπεριφορά του εκπαιδευτικού προς τους μαθητές του, από τις αξίες και τις πεποιθήσεις του, από τις μεθόδους διδασκαλίας που επιλέγει, από τον τρόπο παρουσίασης ενός κοινωνικού φαινομένου, από τις ευρύτερες γνώσεις του για την εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη και την εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Προϋπόθεση των ανωτέρω είναι, ο εκπαιδευτικός να κάνει αυτοκριτική, να εντοπίσει τυχόν προσωπικά του στερεότυπα και προκαταλήψεις και στην συνέχεια να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για να τα εξαλείψει ή τουλάχιστον να τα υποσκελίσει (Ντολιοπούλου, 2003).

Ο Kincheloe υποστηρίζει, πως κριτική οφείλει να γίνεται από τους εκπαιδευτικούς και σχετικά με τον τρόπο που διεξάγεται η δική τους διδασκαλία και μάθηση, αποφεύγοντας να επικεντρώνονται συνεχώς στα περιεχόμενα και τα σχέδια διδασκαλίας (Carr, 2008).

Για να επιτύχει ο εκπαιδευτικός την εκούσια συμμετοχή των παιδιών στις καθημερινές δραστηριότητες του προγράμματος, την συνεργασία τους, τον σεβασμό και την αλληλοκατανόηση, πρέπει ο ίδιος να συμβάλλει επιλέγοντας τον διάλογο και την συζήτηση σε θέματα που άπτονται του ενδιαφέροντός τους. Η εκπαίδευση στην ιδιότητα του πολίτη και η διαμόρφωση μαθητών με κριτική σκέψη, οικοδομείται όταν ο εκπαιδευτικός προωθεί συμμετοχικές μεθόδους. Επίσης, η βούληση του εκπαιδευτικού να προάγει και να ενισχύει την ανταλλαγή απόψεων πάνω σε προβλήματα ή καταστάσεις προωθεί την διαμόρφωση μιας κριτικής ιδιότητας του πολίτη (Καρακατσάνη, 2005).

Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να προετοιμάσουν τους μαθητές τους να ζήσουν σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία, όπου όλοι έχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις και χρήζουν σεβασμού. Για να βοηθήσουν τους μαθητές τους ώστε να επιτευχθούν οι παραπάνω στόχοι οφείλουν :

- 1) Να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση τους ώστε να εκφράζουν τη γνώμη τους.
- 2) Να αναπτύξουν τις δεξιότητες αναγνώρισης των απόψεων των άλλων.
- 3) Να αναπτύξουν την κριτική τους σκέψη και τη διατύπωση επιχειρημάτων.
- 4) Να αναπτύξουν δεξιότητες συνεργασίας και επίλυσης διαφωνιών.
- 5) Να εμπιστεύονται τις δυνάμεις τους.
- 6) Να αναπτύξουν δεξιότητες δημοκρατικής συμμετοχής.
- 7) Να αποκτήσουν εμπειρίες δρώντας για την αλλαγή (Holden, 2006).

Μελέτες σχετικά με τον εκπαιδευτικό επαγγελματισμό και το ρόλο που επιτελεί ο εκπαιδευτικός μέσα και έξω από το σχολικό περιβάλλον, έχουν διεξαχθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με αναφορά της Καρακατσάνη το 2005 χαρακτηρίστηκε ως το: «Έτος Ενεργών Πολιτών μέσα από την Εκπαίδευση» και ένας από τους κύριους στόχους του ήταν «η ενίσχυση του ρόλου του εκπαιδευτικού ως μεσολαβητή για τη γνώση, όχι μόνο ως φορέα μετάδοσής της» (Μπάλιας, 2008).

Η εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη θα είναι ουσιαστική, όταν ο εκπαιδευτικός επιτύχει να συμμετέχει το σύνολο των μαθητών στον διάλογο και στη λήψη αποφάσεων. Επίσης, είναι καθοριστικής σημασίας οι μαθητές να μην την εκλάβουν ως ένα επιπλέον μάθημα προετοιμασίας για το μέλλον τους αλλά να βιώσουν τα αποτελέσματά της στην σχολική κοινότητα, δηλαδή, να βιώσουν την αξία της, οι ίδιοι. (Pearce & Hallgarten, 2000).

Ταυτόχρονα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και το περιβάλλον που έχει δημιουργήσει ο εκπαιδευτικός για να προσελκύσει το ενδιαφέρον των μαθητών του. Η δημιουργία ενός χώρου με ενδιαφέροντα υλικά και αντικείμενα τα οποία θα ανανεώνονται, ενός χώρου όπου θα αναδύονται ιδέες ή και προβληματισμοί, ωθεί τους μαθητές σε προβληματισμούς που καλούνται να λύσουν, σε ερωτήματα που καλούνται να απαντήσουν, με αποτέλεσμα την ανάπτυξη της κριτικής τους σκέψης (Seefeldt, 1984).

Στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο αναφέρεται ο ρόλος του εκπαιδευτικού περικλείοντας και συνοψίζοντας όλα τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν ανωτέρω για την εφαρμογή της εκπαίδευσης στην ιδιότητα του πολίτη: *«Ο εκπαιδευτικός δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες ώστε μέσα σε ένα ελκυστικό, ασφαλές, φιλικό και πλούσιο σε ερεθίσματα περιβάλλον να εξασφαλίζονται κίνητρα και προϋποθέσεις μάθησης για όλα τα παιδιά. Οργανώνει ελκυστικές μαθησιακές εμπειρίες που έχουν νόημα και ενδιαφέρον για τα ίδια τα παιδιά μέσα σε πνεύμα συνεργασίας, ενθάρρυνσης, εμπιστοσύνης, αποδοχής, αγάπης και επιμερισμού της εργασίας και των ρόλων. Υποστηρίζει την προσέγγιση της γνώσης μέσα από το παιχνίδι, τη διερεύνηση, την αξιοποίηση διαφόρων πηγών πληροφόρησης, τη συζήτηση, την ανταλλαγή απόψεων, τη δημιουργία, την παρουσίαση ιδεών. Επιδιώκει την αβίαστη συμμετοχή κάθε παιδιού στις καθημερινές δραστηριότητες του προγράμματος σύμφωνα με το δικό του τρόπο και ρυθμό. Αξιοποιεί τις προϋπάρχουσες γνώσεις, τα βιώματα και τις εμπειρίες των παιδιών ως σημείο εκκίνησης επιδιώκοντας συγχρόνως τη*

διεύρυνση και τον εμπλουτισμό τους. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός καθώς βοηθά, συνεργάζεται, διαμεσολαβεί και διευκολύνει την όλη μαθησιακή διαδικασία.» (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002).

ο Κεφάλαιο: Η Μέθοδος PROJECT

Ιστορική αναδρομή της μεθόδου project

Η ιδέα της μεθόδου project, σύμφωνα με τη παραδοσιακή ιστοριογραφία, ξεκίνησε από το Αμερικάνικο Κίνημα Προοδευτικής Εκπαίδευσης (American Progressive Education Movement). Πρώτος επεξεργάστηκε αυτή την ιδέα ο παιδαγωγός William H. Kilpatrick, ο οποίος τη διέδωσε σε όλο τον κόσμο μέσα από το άρθρο του “The project method” το 1918 (Knoll, 1997). Υποστήριζε τη μέθοδο project παρομοιάζοντας τις παραδοσιακές μεθόδους διδασκαλίας με δουλεία, καθώς η βούληση του παιδιού λαμβανόταν ως ίδια με εκείνη του δασκάλου.

Από τον 19^ο αιώνα έχουν αναπτυχθεί τα δύο βασικά μοντέλα του project που εφαρμόζονται ακόμα και σήμερα. Το παλαιότερο μοντέλο του Woodward, όπου σύμφωνα με αυτό οι μαθητές με τη διδασκαλία κάνουν τις δεξιότητες και τις γνώσεις τους πράξη με δημιουργικό τρόπο, και το πιο πρόσφατο μοντέλο, του Richards, το οποίο αναφέρει πως τα φυσικά σύνολα (natural wholes) πρέπει να είναι το αντικείμενο μάθησης, τα οποία θα επιτρέπουν στους μαθητές να αναπτύξουν τις πολύτιμες ιδέες και τα ενδιαφέροντα τους (Knoll, 1997).

Η μέθοδος project θεμελιώθηκε πάνω στις βασικές αρχές του πραγματισμού. Ηγέτης αυτού του κινήματος ήταν ο J. Dewey (1859 – 1952) ο οποίος υποστήριζε την πράξη μέσα στο σχολείο και όχι την θεωρία. Συνεχιστής των παιδαγωγικών του αρχών ήταν ο μαθητής του, W. H. Kilpatrick (Ταρατόρη – Τσαλκατίδου, 2013). Ο πραγματισμός ενίσχυσε την άποψη ότι η γνώση πρέπει να προέρχεται από τη δράση και τον χειρισμό των πραγμάτων και η διαδικασία μάθησης πρέπει να ξεκινά από το προσωπικό βίωμα.

Τις δεκαετίες 1960 και 1970 η μέθοδος project άρχισε να αποτελεί βασικό μέρος στη διδασκαλία των παιδιών «infant schools» στην Αγγλία και στην «ανοιχτή εκπαίδευση» στην Αμερική (Ντολιοπούλου, 2005). Αλλά η νέα ώθηση για τη δυναμική που είχε η εργασία με projects δόθηκε με τη δημοσίευση του βιβλίου «Engaging children’s minds: The project approach» από τις Katz και Chard το 1989. Με μεγάλη επιτυχία εφαρμόστηκε επίσης η μέθοδος project στα νηπιαγωγεία του Reggio Emilia και μεγάλη εντύπωση

προκάλεσαν οι αναφορές και οι εκθέσεις των πρώτων projects των παιδιών (Helm & Katz, 2002).

3.1. Τι είναι η μέθοδος project

Η λέξη project προέρχεται από το λατινικό ρήμα «projicio» το οποίο έχει την έννοια σχεδιάζω, βάζω κάτι στο μυαλό μου. Ο W. H. Kilpatrick (1918) ήταν αυτός που καθιέρωσε τον όρο της μεθόδου project (project method) στην παιδαγωγική βιβλιογραφία ορίζοντάς τον ως «σκόπιμη πράξη ολόψυχου ενδιαφέροντος (heartly purposeful act), που συντελείται σε κοινωνικό περιβάλλον» (Δήμος, 2015).

Στην ελληνική παιδαγωγική διαδικασία για τη μέθοδο project χρησιμοποιούνται και άλλοι όροι, όπως σχέδιο εκπαιδευτικής δράσης, βιωματική προσέγγιση της μάθησης ή σχέδιο εργασίας (Ντολιοπούλου, 2005). Όποιος από τους παραπάνω όρους και αν χρησιμοποιηθεί για τη συγκεκριμένη παιδαγωγική μέθοδο, περιγράφει κάθε οργανωμένη μαθησιακή δραστηριότητα, συλλογικής συνήθως μορφής, που αναπτύσσεται σε πλαίσιο ελεύθερης επιλογής με βάση προκαθορισμένο σχέδιο και αποβλέπει στη διερεύνηση, οργάνωση και διαχείριση γνώσεων, υλικών, αξιών και δράσεων οι οποίες ενδιαφέρουν άμεσα τους εμπλεκόμενους μαθητές ως άτομα ή ως μέλη κοινωνικών ομάδων (Ματσαγγούρας 2004).

Η μέθοδος του σχεδίου εργασίας αποτελεί μια ανοιχτή και συγχρόνως συλλογική διαδικασία της οποίας τα όρια δεν είναι αυστηρά καθορισμένα αλλά μεταβάλλονται ανάλογα με την εκάστοτε κατάσταση που επικρατεί και ανάλογα με το ενδιαφέρον που δείχνουν τα άτομα που συμμετέχουν σε αυτήν (Frey, 2005).

Η μέθοδος project μπορεί να αποτελέσει ένα μέσο οργάνωσης του αναλυτικού προγράμματος ή μέθοδο διεξαγωγής της διδασκαλίας στο πλαίσιο αυτού. Αυτό σημαίνει πως τα σχέδια εργασίας μπορεί να χρησιμοποιηθούν είτε ως πλαίσιο εφαρμογής πραγμάτων που διδάχθηκαν με τους πιο παραδοσιακούς τρόπους είτε ως κυρίαρχος τρόπος διδασκαλίας νέων γνώσεων (Ντολιοπούλου, 2001).

Σε ένα σχέδιο εργασίας συμμετέχει συνήθως μια ομάδα παιδιών, συχνά ολόκληρη η τάξη, αλλά και κάποιες φορές μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνο με ένα παιδί (Katz & Chard, 2004). Πριν από την εφαρμογή της μεθόδου στη σχολική τάξη είναι απαραίτητο να ενημερωθούν τα παιδιά για το πώς μπορούν να την εφαρμόσουν και, επιπλέον, να

διασαφηνιστούν τυχόν απορίες και ερωτήματα, γεγονός που βοηθά στην ορθή υλοποίηση της μεθόδου. Σε αυτό το στάδιο, ο εκπαιδευτικός οφείλει να ενημερώσει τους μαθητές για τα βασικά στοιχεία και σημεία που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής, καθώς από την πληρότητα αυτής της ενημέρωσης εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, η επιτυχής υλοποίηση του σχεδίου εργασίας (Ταρατόρη – Τσαλκατίδου, 2013).

Ο εκπαιδευτικός δεν αποτελεί το κεντρικό πρόσωπο της διδακτικής διαδικασίας, δρα κυρίως ως σύμβουλος όταν οι μαθητές χρειάζονται βοήθεια. Η συνθετότητα και πολυπλοκότητα της μεθόδου απαιτεί ιδιαίτερη ευελιξία από την πλευρά του εκπαιδευτικού, προκειμένου να παρέχεται στο μαθητή η δυνατότητα της αυτενέργειας, της βιωματικής κατάκτησης της γνώσης με προσωπική συμμετοχή και ευθύνη, της ανάπτυξης πρωτοβουλιών, και επιβάλλει αλλαγή του ρόλου του.

Ο δάσκαλος αποσύρεται από το επίκεντρο της διδακτικής διαδικασίας, μετατρέπεται σε εμπυχωτή, σε διακριτικό καθοδηγητή και λειτουργεί ως παράγοντας στήριξης παρεμβαίνοντας μόνο όταν τον χρειάζονται (Χιονίδου, 1999). Μαθαίνει να λειτουργεί ως συνεργάτης και όχι ως επιτηρητής. Αρχικά, κατευθύνει και συντονίζει τον προγραμματισμό του έργου και τις ομάδες, ενώ κατά την πρόοδο του σχεδίου εργασίας περιορίζει τις επεμβάσεις του. Γενικότερα, συμβάλλει με τη στάση του στη δημιουργία ενός ευχάριστου και δημιουργικού κλίματος, που προωθεί την αυτονομία των παιδιών, την ελευθερία και το ενδιαφέρον για εργασία (Ματσαγγούρας, 2004). Σημαντικός επίσης είναι και ο ρόλος του ως παρατηρητή, καθώς τον βοηθά να αντιλαμβάνεται την πρόοδο του σχεδίου εργασίας και να του επιτρέπει να αναπροσαρμόζει το πρόγραμμα και να παρέχει στους συμμετέχοντες την κατάλληλη ανατροφοδότηση.

Κατά τη διάρκεια υλοποίησης ενός project τα παιδιά διερευνούν θέματα και επιλύουν απορίες που αναδύονται από τα ίδια, δρώντας συνεργατικά. Συζητούν τις απόψεις τους κάνουν σχέδια ή/και πειράματα, συγκεντρώνουν πληροφορίες και καταλήγουν σε συμπεράσματα. Αυτός είναι ένας τρόπος προσέγγισης της γνώσης που στηρίζεται στην εθελούσια, ενεργητική συμμετοχή των εμπλεκομένων, στα προσωπικά ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους (Σοφού, 2007).

Τα υλικά που χρησιμοποιούνται κατά την υλοποίηση ενός project παρέχονται από πρωτογενείς (ανθρώπους, πραγματικά αντικείμενα, εκπαιδευτικές επισκέψεις, γεγονότα και διαδικασίες) και δευτερογενείς πηγές (βιβλία, περιοδικά, διαδίκτυο). Αξίζει να

σημειωθεί ότι όσο πιο μικρά είναι τα παιδιά που συμμετέχουν σε ένα σχέδιο εργασίας τόσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη τους για χρήση πρωτογενών πηγών (Helm & Katz, 2002).

Η διάρκεια ενασχόλησης με ένα θέμα project μπορεί να κυμανθεί από μερικές ημέρες ή εβδομάδες μέχρι και μερικούς μήνες και ολοκληρώνεται όταν εξαντληθεί το ενδιαφέρον των παιδιών και των εκπαιδευτικών. Επίσης, ένα project μπορεί να διακοπεί αν διαπιστωθεί ότι δεν οδηγεί πουθενά, ότι οι στόχοι που έχουν τεθεί είναι ανέφικτοι ή ότι ο χρόνος που έχει η ομάδα στη διάθεση της είναι περιορισμένος. Για αυτό το λόγο ο χρόνος έναρξης ενός σχεδίου εργασίας πρέπει να προγραμματίζεται κατάλληλα (Ντολιοπούλου, 2005).

Η αξιολόγηση κατά την υλοποίηση ενός project είναι διαρκής και συντελεί στην εξέλιξη του αλλά και στη αποτίμηση της αποτελεσματικότητας του. Για το λόγο αυτό πραγματοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια του project και βασίζεται στις εργασίες και κατασκευές των παιδιών, τις φωτογραφίες, τις παρατηρήσεις και τις καταγραφές του εκπαιδευτικού. Αν μέσα από μια ενδιάμεση αξιολόγηση ο εκπαιδευτικός παρατηρήσει πως το ενδιαφέρον των παιδιών εξασθενεί και πως θέλουν να ασχοληθούν με κάτι άλλο, πρέπει να σεβαστεί την επιθυμία τους και να μη προσπαθήσει να κρατήσει το ενδιαφέρον τους για το ίδιο θέμα (Ντολιοπούλου, 2001· Χρυσαφίδης, 1998).

3.2. Φάσεις υλοποίησης της μεθόδου project

Σχετικά με τις φάσεις υλοποίησης της μεθόδου υφίστανται διάφορες απόψεις. Κάποιοι από τους μελετητές της συγκεκριμένης μεθόδου κάνουν ένα διαχωρισμό τριών φάσεων ενώ κάποιοι άλλοι τεσσάρων. Παρόλα αυτά ο διαχωρισμός γενικότερα των σταδίων αυτής της μεθόδου δεν είναι δεσμευτικός.

3.2.1. Επιλογή θέματος

Πριν από την έναρξη των σταδίων υλοποίησης του project αναγκαίο είναι να επιλεγθεί το θέμα ενασχόλησης και είναι σημαντική η πορεία που θα ακολουθηθεί για την επιλογή του (Helm & Katz, 2012). Μερικά από τα κριτήρια που θεωρούνται πιο σημαντικά να ληφθούν υπόψη για την επιλογή ενός θέματος είναι:

- η άμεση σχέση του θέματος του σχεδίου εργασίας με την καθημερινή ζωή των παιδιών, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους
- η σύνδεση με το συνολικό πρόγραμμα

- η ύπαρξη ευκαιριών για αναπαράσταση με πολλά μέσα (π.χ. δραματοποίηση, κατασκευές κ.α.) και
- η αξία του θέματος στην προετοιμασία των παιδιών για τη ζωή τους αργότερα (Ντολιοπούλου, 2005·Χρυσάφιδης, 1998).

Τα θέματα μπορεί να προτείνονται από τα παιδιά αλλά σε κάποιες περιπτώσεις να τα προτείνει ο εκπαιδευτικός.

3.2.2. Α΄ Φάση

Από τη στιγμή που θα επιλεγθεί το θέμα ενός project, ένα κύριο χαρακτηριστικό της εργασίας είναι η συμμετοχή των παιδιών στον προσδιορισμό των πεδίων που θα ήθελαν να εξερευνήσουν και να μάθουν περισσότερα καθώς και στο γενικό σχεδιασμό της εργασίας (Katz & Chard, 2004).

Ορίζοντας την ουσιαστική εκκίνηση της υλοποίησης του project λοιπόν, ο εκπαιδευτικός ενθαρρύνει τα παιδιά να μοιραστούν προσωπικές τους εμπειρίες ή αναμνήσεις που σχετίζονται με το θέμα και να ανατρέξουν στις γνώσεις τους για αυτό, παρουσιάζοντας αυτά τα στοιχεία στην ομάδα. Αυτή η διαδικασία αποσκοπεί στο να παρουσιαστούν ερωτήματα ή απορίες σχετικά με το θέμα καθώς και στο να δώσουν οι προτάσεις και ιδέες των παιδιών το έναυσμα για την έναρξη της δεύτερης φάσης ενός project· της υλοποίησης των ιδεών (Ντολιοπούλου, 2001).

Κάθε παιδί μπορεί να πει όλες τις ιδέες του και εξαρτάται από την ανταπόκριση της ομάδας για το αν αυτές θα εφαρμοστούν. Ο εκπαιδευτικός καταγράφει τα ερωτήματα, τις ιδέες και τις προτάσεις των παιδιών έτσι ώστε να τις κατηγοριοποιήσει και να δημιουργήσει ένα ιστόγραμμα (γραφική απεικόνιση των προτάσεων και των ερωτημάτων).

Το ιστόγραμμα που θα δημιουργηθεί, θα παρουσιαστεί από τον εκπαιδευτικό στα παιδιά όταν ολοκληρωθεί και τότε θα πραγματοποιηθεί μια δεύτερη συζήτηση ανάμεσα στα μέλη της ομάδας για τυχόν νέες ιδέες και ερωτήματα. Οι προτάσεις που θα πραγματοποιηθούν στη δεύτερη φάση του project μπορεί να είναι λιγότερες ή περισσότερες από αυτές που καταγράφηκαν στο ιστόγραμμα, γεγονός αναμενόμενο (Ντολιοπούλου, 2005). Με την ολοκλήρωση του καταιγισμού και της καταγραφής ιδεών, η ομάδα περνά στη δεύτερη φάση που είναι η υλοποίηση, έρευνα του project.

3.2.3. Β΄ Φάση

Το πέρασμα στην πράξη και την έρευνα σηματοδοτεί την έναρξη της δεύτερης φάσης της πορείας του project. Το ουσιαστικό σκέλος αυτής της φάσης είναι η αναζήτηση απαντήσεων στα ερωτήματα που διαμορφώθηκαν κατά την πρώτη φάση του σχεδίου εργασίας καθώς και η απόκτηση νέων πληροφοριών ιδίως μέσω της άμεσης πραγματικής εμπειρίας.

Οι πηγές πληροφοριών που θα οδηγήσουν τα παιδιά στις απαντήσεις ερωτημάτων τους, μπορεί να είναι πρωτογενείς ή δευτερογενείς.

Οι πρωτογενείς πηγές αφορούν επισκέψεις σε χώρους σχετικούς με το θέμα του project καθώς επίσης και συνεντεύξεις ανθρώπων με εμπειρία πάνω στο συγκεκριμένο θέμα. Οι ειδικοί μπορούν να επισκεφθούν την τάξη και να συνομιλήσουν με τα παιδιά, απαντώντας τους σε ερωτήματα και λύνοντας τους απορίες, αλλά και να τους συναντήσει η ομάδα στο χώρο δραστηριοποίησης τους.

Οι δευτερογενείς πηγές, από την άλλη πλευρά, περιλαμβάνουν πληροφορίες προερχόμενες από βιβλία, φυλλάδια, εκπαιδευτικές ταινίες καθώς και «επισκέψεις» σε ιστοσελίδες. Αυτή η διαδικασία συλλογής πληροφοριών από πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές απαιτεί συνήθως τον περισσότερο χρόνο (Σοφού, 2007· Ταρατόρη – Τσαλτακίδου, 2013).

Αυτή η φάση του σχεδίου εργασίας προϋποθέτει αφενός τον από κοινού (παιδιών και εκπαιδευτικών) προγραμματισμό μιας σειράς δράσεων και τον καταμερισμό τους, όπου αυτό παρουσιάζεται χρήσιμο, αφετέρου την προετοιμασία για έρευνα (Σοφού, 2007). Κατά την πραγματοποίηση δράσεων το κάθε παιδί εργάζεται με τους δικούς του ρυθμούς και το δικό του τρόπο, στηριζόμενο στις ξεχωριστές δεξιότητες και κλίσεις του. Ο εκπαιδευτικός στην φάση της υλοποίησης συνεργάζεται με τα παιδιά ώστε να τα ενθαρρύνει, να τα βοηθάει όπου αυτά χρειάζονται και να φροντίζει να αποφεύγονται σημαντικά λάθη που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε απογοήτευση ή ακόμα και σε έλλειψη ενδιαφέροντος για το θέμα (Χρυσ αφίδης, 1998).

Καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της φάσης του project γίνονται διαλείμματα ενημέρωσης όπου όλα τα παιδιά μοιράζονται μεταξύ τους εντυπώσεις, ερωτήσεις, απαντήσεις, λύσεις, οι οποίες συγκρίνονται με αυτά που είχαν διατυπώσει κατά την πρώτη

φάση της μεθόδου. Επιπλέον, τα μέλη της ομάδας διαρκώς συμβουλευούνται το αρχικό ιστόγραμμα και αξιολογούν την εξέλιξη της πορείας που έχουν.

Αξίζει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία σε ένα ακόμη βασικό μέρος αυτής της φάσης που είναι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις ή οι επισκέψεις διαφόρων ατόμων στο σχολείο προκειμένου να μεταφέρουν και να μοιραστούν με τα παιδιά πληροφορίες για το επάγγελμά τους, τις αγαπημένες τους ασχολίες, τα ταλέντα τους ή τις εμπειρίες τους (Ντολιοπούλου, 2005). Μετά την επίσκεψη, γίνεται αναπαράσταση των πληροφοριών και εντυπώσεων των παιδιών μέσω περιγραφών και δράσεων. Επισκέψεις μπορούν να πραγματοποιούνται αρκετές κατά τη διάρκεια υλοποίησης ενός project.

Τα αποτελέσματα που προκύπτουν από την υλοποίηση των δραστηριοτήτων του project δεν αποτελούν απλά έργα για να διακοσμούν την τάξη αλλά είναι ερέθισμα για νέες ανακαλύψεις και συζητήσεις σχετικές με το θέμα και για το λόγο αυτό πρέπει να κοινοποιούνται. Η παρουσίαση του ολοκληρωμένου έργου προσφέρει τεράστια ικανοποίηση στα παιδιά, ενισχύει την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθησή τους (Ντολιοπούλου, 2005). Παράλληλα, τα παιδιά έχουν τη δυνατότητα και οφείλουν να έχουν λόγο στον τρόπο και τον σχεδιασμό παρουσίασης των δράσεων (Roopnarine & Johnson, 2006· Σοφού, 2007).

Ακόμα και όταν το σχέδιο εργασίας ολοκληρώνεται, ουσιαστικά δεν τελειώνει ποτέ από τη στιγμή που τα παιδιά θα έχουν κρατημένες τις εμπειρίες και τις γνώσεις που απέκτησαν μέσα από αυτήν την ενασχόληση, με σκοπό όταν τους δοθεί η ευκαιρία να τις εμπλουτίσουν (Helm & Katz, 2002).

3.2.4. Γ΄ Φάση

Κατά το τρίτο στάδιο ενός project πραγματοποιείται η ολοκλήρωση και η αξιολόγηση της μεθόδου. Την απόφαση για την ολοκλήρωση του σχεδίου εργασίας την παίρνει κυρίως ο εκπαιδευτικός έχοντας βέβαια και τη σύμφωνη γνώμη των παιδιών (Ντολιοπούλου, 2005). Ο κύριος κορμός της τελευταίας φάσης του project είναι η ολοκλήρωση των ατομικών και ομαδικών εργασιών, η σύνοψη και ανασκόπηση αυτών που τα παιδιά έμαθαν και η αξιολόγηση.

Ο εκπαιδευτικός προτρέπει τα παιδιά να εφαρμόσουν έναν τρόπο για να αναπαραστήσουν και να ανακεφαλαιώσουν αυτά τα οποία έμαθαν είτε μέσω συζήτησης είτε μέσω δράσης.

Κατά το στάδιο ολοκλήρωσης ενός σχεδίου εργασίας, οι ομάδες επιλέγουν, εφόσον το επιθυμούν, να ανοίξουν τις τάξεις τους και να παρουσιάσουν σε άλλες ομάδες ή σε εκπαιδευτικούς του σχολείου καθώς και γονείς, μια έκθεση με φωτογραφίες, κατασκευές και εργασίες που δημιουργήθηκαν στη διάρκεια του project. Τα παιδιά αντλούν μεγάλη ικανοποίηση με το να μοιράζονται και να παρουσιάζουν τη δουλειά τους· μια δουλειά που έστησαν τα ίδια από την αρχή μέχρι το τέλος (Ταρατόρη – Τσαλκατίδου, 2013).

Ο εκπαιδευτικός και τα παιδιά φέρνοντας στη μνήμη τους γεγονότα που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του project, συχνά επιλέγουν να τα παρουσιάσουν μέσω δραματοποίησης σε μια ανοιχτή εκδήλωση στο κοινό (Ντολιοπούλου, 2005).

Όσον αφορά τη συζήτηση που κάνει η ομάδα, μέσω της οποίας πραγματοποιείται ταυτόχρονα και η σχετική με το project αξιολόγηση, συμμετέχουν και συνεργάζονται παιδιά και εκπαιδευτικοί. Τα παιδιά εκφράζοντας αυτά που έμαθαν από το project, εμπεδώνουν και ενοποιούν τις πληροφορίες που έλαβαν από τις διαφορετικές εμπειρίες κατά τη διάρκεια του σχεδίου εργασίας (Σοφού, 2007).

Τα παιδιά κατά τη διαδικασία αξιολόγησης μπορούν να μιλήσουν μεταξύ τους και με τον εκπαιδευτικό, είτε μεμονωμένα είτε ως ομάδα τάξης, σχετικά με τις δεξιότητες που έχουν εξασκήσει κατά την υλοποίηση του σχεδίου εργασίας. Ο εκπαιδευτικός σε αυτή τη συζήτηση με τα παιδιά μπορεί να σημειώσει στο ιστόγραμμα που δημιουργήθηκε κατά την Α' φάση του project, ποια από τα ερωτήματα απαντήθηκαν μέσω της έρευνας, τις δραστηριότητες που ολοκληρώθηκαν, τις επισκέψεις που πραγματοποιήθηκαν, τις πηγές που χρησιμοποιήθηκαν και τους τομείς που διερευνήθηκαν πληρέστερα (Katz & Chard, 2004).

3.3. Ομαδοσυνεργατική μέθοδος

Οι μαθητές ως πολίτες της τάξης τους καλούνται να συνεργαστούν, να ανταλλάξουν απόψεις και ιδέες με σκοπό να επιλύσουν προβλήματα, να διεξάγουν συμπεράσματα, να κατακτήσουν την γνώση.

Σύμφωνα με τον Dewey «η ζωή στην τάξη θα πρέπει να αναπαριστά ένα μικρόκοσμο δημοκρατίας και η καρδιά της δημοκρατίας βρίσκεται στην συνεργασία με ομάδες» (Κακανά, 2008).

Δημιουργώντας ομάδες οι μαθητές, έρχονται σε άμεση επαφή με τους συμμαθητές τους, και μέσα σε συγκεκριμένα χρονικά πλαίσια εργάζονται για κοινούς στόχους, μοιράζονται κοινές αξίες και συναισθήματα, αναλαμβάνουν ρόλους και υποχρεώσεις νιώθοντας ικανοποίηση και πληρότητα (Κογκούλης, 2004).

Η παιδαγωγική αρχή που προτάσσει τη συνεργασία, την αλληλεγγύη, την ισότιμη σχέση και την ανεκτικότητα εισάγει μία πρωτοποριακή αντίληψη των πραγμάτων τον 20ο αιώνα στην επιστήμη της Παιδαγωγικής και είναι το Ομαδοσυνεργατικό Κίνημα (Κακανά, 2008).

Η σημερινή μορφή του ομαδοσυνεργατικού κινήματος είναι αποτέλεσμα συνένωσης πολλών θεωρητικών σχολών.

Αρχικά, η σχολή του Dewey και των άλλων εκπροσώπων της Νέας Αγωγής, παρουσίασαν, ανέπτυξαν και εφάρμοσαν την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία διότι πίστευαν ότι προάγει την κοινωνικοποίηση του ατόμου, συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό του κοινωνικού συνόλου και παράλληλα προσφέρει ιδανικές συνθήκες για τη βιωματική μάθηση (Ματσαγγούρας, 2000). Επίσης και ο μαθητής του Dewey, Kilpatrick, εξέφρασε την άποψη ότι οι δραστηριότητες που ανατίθενται στα παιδιά πρέπει να είναι ανάλογες ώστε να τα προετοιμάσουν να αντιμετωπίσουν το κοινωνικό περιβάλλον (Κακανά, 2008).

Στη συνέχεια, η δεύτερη σχολή που στήριξε την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία είναι η κοινωνική ψυχολογία, με κυριότερο εκφραστή της τον G. Allport και η οποία τονίζει ότι η ομαδοσυνεργατική αποτελεί το μέσο για να δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον ώστε να συνεργαστούν και να αλληλοβοηθηθούν άτομα που προέρχονται από ποικίλα πολιτιστικά περιβάλλοντα.

Το ομαδοσυνεργατικό κίνημα υποστηρίχθηκε επίσης και από τον K. Lewin, ο οποίος εκπροσωπούσε τον κλάδο της κοινωνικής ψυχολογίας που επιδίδεται στη δυναμική των ομάδων και στα αποτελέσματα που προκύπτουν στα μέλη τους ή και σε άλλες ομάδες.

Καταλήγοντας, μία τέταρτη σχολή στήριξης στο ομαδοσυνεργατικό κίνημα, αποτελεί η ψυχολογία της γνωστικής ανάπτυξης και κυρίως ο κλάδος που ασχολείται επισταμένως με τις συνθήκες και τις διαδικασίες της μάθησης και της ανάπτυξης, γνωστός

ως (κοινωνικός) επικοινωνητισμός. Σημαντικότεροι εκφραστές του κλάδου, υπήρξαν οι J. Piaget και L. Vygotsky (Ματσαγγούρας, 2000).

Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία μπορεί να εφαρμοστεί σε όλες τις σχολικές βαθμίδες. Οι μαθητές χωρίζονται σε μικρές ομάδες επιδιώκοντας τη συνεργασία για να επιτευχθούν οι κοινοί στόχοι σε πλαίσιο σεβασμού και αλληλοεκτίμησης. Μαθαίνουν στη διαχείριση των διαφωνιών και των συγκρούσεων, μαθαίνουν στην αποδοχή του διαφορετικού και κυρίως εξασκούνται στη δημοκρατική επίλυση των θεμάτων που προκύπτουν (Κογκούλης, 2004).

Β' Ενότητα: Πρακτική εφαρμογή

Στην Β' ενότητα και στα κεφάλαια 4 & 5, περιγράφονται οι δράσεις που πραγματοποιήθηκαν με τους γονείς και τα παιδιά στο πλαίσιο της εκπαίδευσης της ιδιότητας του ενεργού πολίτη.

Στο σχολείο υλοποιήθηκε ένα σχέδιο εργασίας διάρκειας ενός έτους, με άξονα την ιδιότητα του ενεργού πολίτη, και είχε ως σκοπό να συμβάλει στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών με στόχο την ενεργό συμμετοχή τους σε θέματα πολιτειότητας. Κατά την διάρκεια του ετήσιου project αναπτύχθηκαν δράσεις μικρότερης διάρκειας, σχέδια εργασίας, με συνεργατικές ομάδες γονέων και παιδιών, τα οποία αποτελούσαν μέρος του αρχικού σχεδίου εργασίας.

Σχετικά με τις ανωτέρω δράσεις, οι εκπαιδευτικοί του σχολείου ενημερώθηκαν κατά την διάρκεια Συλλόγου Διδασκόντων. Στη συνέχεια γνωστοποιήθηκε στους γονείς με ενημερωτική επιστολή η εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας, το θέμα της και η εφαρμογή του πρακτικού μέρους της στο νηπιαγωγείο (Παράρτημα: Σελ. 131). Η εκπαιδευτικός στη συνέχεια ενημέρωσε προφορικά και τους μαθητές σχετικά με τη συμμετοχή των γονέων σε δράσεις στο σχολείο. Η ενημέρωση των μαθητών επαναλαμβανόταν κατά την διάρκεια του σχολικού έτους πριν από κάθε δράση.

4ο Κεφάλαιο: Δράσεις με τους γονείς

Εισαγωγή

«Από τη διαπίστωση ότι τα παιδιά μαθαίνουν σε τυπικά και άτυπα περιβάλλοντα, που το κάθε ένα έχει τα πλεονεκτήματά του, προκύπτει η ανάγκη τα περιβάλλοντα αυτά να συμπληρώνουν το ένα το άλλο με συστηματικό τρόπο και να συντονίζουν την πορεία τους προς την ίδια κατεύθυνση θέτοντας κοινούς στόχους και ακολουθώντας κοινές πρακτικές. Αυτός είναι και ο πρωταρχικός στόχος της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ νηπιαγωγείου και οικογένειας» (Π.Σ.Ν., 2014).

Καθώς η οικογένεια αποτελεί ένα σταθερό σημείο αναφοράς για το παιδί, η συνεργασία του σχολείου με την οικογένεια αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την απόκτηση θετικής στάσης του παιδιού απέναντι στο σχολείο, καλλιέργεια θετικής αυτοεικόνας και καλή σχολική επίδοση (Ναούμ & Παπαμιχαήλ, 2005).

Στο παραπάνω πλαίσιο κινούνται και τα πορίσματα πολλών ερευνών που έχουν διεξαχθεί σε διεθνές επίπεδο και σύμφωνα με τα αποτελέσματά τους υπήρχαν θετικές επιδράσεις στα παιδιά από την συμμετοχή των γονέων στην σχολική κοινότητα και κυρίως στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Οι θετικές επιδράσεις αφορούν την κοινωνικοσυναισθηματική, γνωστική και γλωσσική ανάπτυξη των μαθητών, έχουν διάρκεια στον χρόνο και ταυτόχρονα έχουν θετικό αντίκρουσμα στη σχολική μονάδα (Κούτρας & Νάστου, 2014).

Σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη μίας συνεργασίας, που θα καταστεί ωφέλιμη για το παιδί αλλά και για όλους τους εμπλεκόμενους στην σχολική κοινότητα, αποτελεί η δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης και σεβασμού μεταξύ των γονέων και των εκπαιδευτικών.

Συνεπώς, οδηγούμαστε σε μία συστηματική και δομημένη συμμετοχή των γονέων στην εκπαιδευτική διαδικασία με στόχο να υπάρξει σύνδεση και συνέχεια των μαθησιακών εμπειριών των παιδιών από το σχολείο στο σπίτι και να νιώθουν τα ίδια αυτοπεποίθηση καθώς κινούνται καθημερινά ανάμεσα στα δύο περιβάλλοντα. (Οδηγός Εκπαιδευτικού, 2011).

Οι γονείς μπορούν να καταστούν αρωγοί στην εκπαιδευτική διαδικασία ανεξάρτητα από την οικονομική τους κατάσταση, το μορφωτικό τους επίπεδο και την πολιτιστική τους ταυτότητα (Π.Σ.Ν.,2014).

Η συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών τους επηρεάζεται, κυρίως, από 3 παράγοντες:

- *Τις απόψεις τους για το τι είναι απαραίτητο και τι επιτρέπεται να κάνουν μαζί με τα παιδιά ή εκ μέρους τους*
- *Το βαθμό στον οποίο πιστεύουν ότι μπορούν να επηρεάσουν θετικά την εκπαίδευση των παιδιών τους*
- *Την εντύπωση που έχουν σχηματίσει για τη διάθεση των παιδιών τους και των εκπαιδευτικών να τους δουν να εμπλέκονται στην εκπαίδευση (Οδηγός Εκπαιδευτικού, 2011).*

Έχοντας υπόψη τα παραπάνω, σχεδιάσαμε μια σειρά δράσεων με την συμμετοχή γονέων και ενίοτε παιδιών, που θα πραγματοποιούνται παράλληλα με τις δράσεις που θα εφαρμόζονται με τα παιδιά. Σε αυτό το πλαίσιο εντάχθηκε ένας κύκλος συναντήσεων με τους γονείς, όπου σε όλη την διάρκεια των δράσεων επιδιώκεται η ενεργός συμμετοχή των γονέων, η συζήτηση σε θέματα που αφορούν όχι μόνο την σχολική κοινότητα αλλά και το ευρύτερο περιβάλλον και τέλος η από κοινού δέσμευση ώστε να ενεργήσουμε όλοι μαζί σε θέματα που αφορούν το σχολείο και κατά συνέπεια την ευρύτερη κοινότητα και τον Δήμο.

4.1. 1η Δράση - Θέμα: «Τι είναι τα Χριστούγεννα;»

Η πρώτη δράση πραγματοποιήθηκε την 1η Δεκεμβρίου, με σκοπό να γνωριστούν οι γονείς μεταξύ τους και να εκφράσουν τα συναισθήματά τους σχετικά με την εορτή των Χριστουγέννων.

Επιμέρους στόχοι της δράσης:

- α. Δημιουργία κλίματος σεβασμού και εμπιστοσύνης μεταξύ των συμμετεχόντων.
- β. Εξοικείωση των γονέων με την εκπαιδευτική διαδικασία.
- γ. Διαμόρφωση σχέσης ασφάλειας και οικειότητας μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικού.
- δ. Ελεύθερη έκφραση συναισθημάτων.
- ε. Συμμετοχή των γονέων στον στολισμό του σχολείου με δικές τους δημιουργίες.

Υλικά εργασίας: χαρτί κανσόν, μαρκαδόροι, κηρομπογιές, ψαλίδια.

Διάρκεια δράσης: 45 λεπτά.

Περιγραφή 1^{ης} δράσης: Η πρώτη δράση πραγματοποιήθηκε σε αίθουσα του σχολείου με τη συμμετοχή γονέων και από τα δύο τμήματα του νηπιαγωγείου και της εκπαιδευτικού.

Οι γονείς κάθισαν στις θέσεις των παιδιών και αρχικά έγινε μια πρώτη γνωριμία των συμμετεχόντων παρουσιάζοντας ο καθένας τον εαυτό του. Στη συνέχεια, παρατηρώντας την τάξη έκαναν θετικά σχόλια σχετικά με την διακόσμησή της και η εκπαιδευτικός τους πρότεινε, εφόσον επιθυμούσαν, να συμμετέχουν και οι ίδιοι στον στολισμό με δικές τους κατασκευές. Ανταποκρίθηκαν όλοι θετικά, παρόλο που για κάποιους ήταν η πρώτη φορά που θα έκαναν χειροποίητες κατασκευές.

Δόθηκαν στους γονείς τα υλικά και αποφασίσαμε να φτιάξουμε αστέρια που θα τα στολιζάμε γράφοντας επάνω σκέψεις και ευχές.

Καθώς διεξαγόταν η δραστηριότητα, οι γονείς εξέφραζαν τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους σχετικά με τα Χριστούγεννα. Κατά την διάρκεια της συζήτησης μία μητέρα ανέφερε το γεγονός ότι «δεν μπορεί να χαρεί πραγματικά τα Χριστούγεννα γιατί βλέπει γύρω της ανθρώπους που δεν έχουν βασικά είδη πρώτης ανάγκης». Η εκπαιδευτικός τότε ρώτησε «αν μπορούμε να κάνουμε κάτι ώστε να αλλάξουμε καταστάσεις που μας στενοχωρούν, όπως αυτή που αναφέρθηκε». Η συζήτηση συνεχίστηκε καθώς μητέρα μαθητή τόνισε ότι «είναι λίγο δύσκολο να πλησιάσεις ανθρώπους αν δεν τους γνωρίζεις και ίσως από τον Δήμο θα μπορούσε να γίνει κάτι πιο οργανωμένο». Στην συνέχεια της συζήτησης, από άλλη συμμετέχουσα ειπώθηκε ότι «ο δήμος ίσως δεν γνωρίζει όλα τα προβλήματα, δεν μπορεί να επεμβαίνει μεμονωμένα και πιθανώς, χρειάζεται να δράσουμε διαφορετικά». Η εκπαιδευτικός, στο συγκεκριμένο σημείο ρώτησε αν υπάρχουν προτάσεις σχετικά με την οργάνωση των δράσεων, προκειμένου να επεμβαίνουμε και να βελτιώνουμε καταστάσεις που χρήζουν βοήθειας. Οι γονείς απάντησαν ότι είναι βασικό να επικοινωνούν όσοι διαμένουν στην ίδια περιοχή, να ενδιαφέρονται να βελτιώσουν το περιβάλλον τους και παράλληλα να ενημερώνουν τις αρμόδιες αρχές καταθέτοντας και τις δικές τους προτάσεις.

Το ερώτημα που προέκυψε ήταν «πώς ερχόμαστε σε επαφή με κάποιον που δεν γνωρίζουμε;» Σε αυτό το σημείο, η εκπαιδευτικός ανέφερε ότι το σχολείο μπορεί να αποτελέσει την αρχή της γνωριμίας των ανθρώπων που διαμένουν στην ίδια γειτονιά, να

ξεκινήσει μια συνεργασία και στην συνέχεια όλοι μαζί να συμβάλλουμε στη βελτίωση ή στην αλλαγή της ποιότητας της καθημερινότητας.

Στο τέλος, οι γονείς παρουσίασαν τα αστέρια τους έχοντας γράψει επάνω τους λέξεις που απαντούσαν στο ερώτημα «τι είναι τα Χριστούγεννα». Ενδεικτικά αναφέρουμε: Οικογένεια, μαγεία, δώρα, παιδιά, αρχή, χαρά, γιορτή, θαλπωρή, στολισμός, χιόνι, χριστουγεννιάτικο δέντρο, αγάπη, έκπληξη. Στη συνέχεια στολίσαμε με τις δημιουργίες των γονέων μέρος της αίθουσας (Παράρτημα: Εικόνες 1, 2, 3).

Αξιολόγηση της δράσης: Η ανταπόκριση των γονέων υπήρξε θετική και ένιωσαν ιδιαίτερη χαρά και ικανοποίηση που τους δόθηκε η δυνατότητα να γνωριστούν μεταξύ τους και παράλληλα να συμμετέχουν σε κοινή δραστηριότητα που πραγματοποιήθηκε εντός της σχολικής αίθουσας.

4.2. 2η Δράση - Θέμα: «Θέλω και ανάγκες»

Η δεύτερη δράση αφορά στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης των πολιτών απέναντι στο φαινόμενο του καταναλωτισμού και στην πεποίθηση ότι η απόκτηση και η κατοχή καταναλωτικών αγαθών αποτελούν το μέσο που παρέχει στον άνθρωπο την αναγνώριση, την αποδοχή και την εκτίμηση της κοινωνίας. Η συγκεκριμένη δράση σχεδιάστηκε να πραγματοποιηθεί πριν από την εορτή των Χριστουγέννων, διότι η συγκεκριμένη εορτή έχει ταυτιστεί από πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού με την κατανάλωση.

Επιμέρους στόχοι της δράσης:

- α. Διερεύνηση των πραγματικών «αναγκών» από τα πλασματικά «θέλω».
- β. Καλλιέργεια της κριτικής σκέψης απέναντι στην συνεχή κατανάλωση προϊόντων ή υπηρεσιών που δεν ανταποκρίνονται στην ικανοποίηση των πραγματικών αναγκών.
- γ. Κατανόηση των επιπτώσεων του υπερκαταναλωτισμού στο περιβάλλον.
- δ. Αλλαγή στάσης και απόκτηση δεξιοτήτων ορθολογικού καταναλωτή και κατ' επέκταση ενεργού πολίτη.

Υλικά εργασίας: χαρτί κανσόν, κόλλες, χαρτί A4, στυλό, ψαλίδια.

Διάρκεια δράσης: Δυόμιση ώρες

Περιγραφή 2^{ης} δράσης: Η συγκεκριμένη δράση επιλέχθηκε να πραγματοποιηθεί πριν από τη λήξη των μαθημάτων για τις εορτές των Χριστουγέννων και απευθυνόταν στους γονείς των μαθητών και των δύο τμημάτων του νηπιαγωγείου. Ήταν η πρώτη δράση που

πραγματοποιήθηκε απογευματινές ώρες. Στην δράση συμμετείχαν η εκπαιδευτικός και γονείς.

Στην αρχή της δράσης, οι συμμετέχοντες παρακολούθησαν ολιγόλεπτο βίντεο με τίτλο «χρωματοϊστορίες – Ακριθάκης», όπου εστίασαμε στα έργα του που απεικόνιζαν βαλίτσες. (<https://www.youtube.com/watch?v=GVt3Vawu6GE>).

Στη συνέχεια ερωτήθηκαν τι σκέφτονται όταν ακούνε ή βλέπουν μία βαλίτσα και απάντησαν «ταξίδι και διακοπές».

Αποφασίσαμε να κάνουμε όλοι μαζί ένα ταξίδι και κατά συνέπεια ετοιμάσαμε και τις βαλίτσες μας. Ως μέσο μεταφοράς επιλέχθηκε το πλοίο με προορισμό την Αυστραλία. Αφού σχεδιάσαμε τις βαλίτσες η εκπαιδευτικός ζήτησε από τους συμμετέχοντες να πάρουν μαζί τους ό,τι **χρειάζονται και είναι απαραίτητα** στο ταξίδι.

Οι συμμετέχοντες ξεκίνησαν με την καταγραφή των αντικειμένων σε χαρτάκια και στην συνέχεια τα κολλούσαν πάνω στην βαλίτσα τους. Τα αντικείμενα που επέλεξαν ήταν τόσα πολλά που δεν χωρούσαν στις βαλίτσες. Ενδεικτικά αναφέρουμε: κρέμες προσώπου και σώματος, κινητό και φορτιστής, είδη μακιγιάζ και ντεμακιγιάζ, φάρμακα, βιταμίνες, σαπούνια, άρωμα, είδη ένδυσης και υπόδησης, γυαλιά, βιβλία κ.λπ. (Παράρτημα: Εικόνες 4, 5).

Μόλις ετοιμάσαμε τις βαλίτσες, το ταξίδι ξεκίνησε. Στην διάρκεια του ταξιδιού παρουσιάστηκε μία βλάβη και οι επιβάτες θα έπρεπε να αποχωριστούν αρχικά τρία αντικείμενα τα οποία και θα πέταγαν στη θάλασσα. Αρχικά, οι συμμετέχοντες με δυσκολία έβγαλαν από τις βαλίτσες τους κρέμες, σαπούνια, τράπουλα και είδη μακιγιάζ.

Και το ταξίδι συνεχίζεται. Στην πορεία όμως, υπήρξαν ξανά τεχνικά προβλήματα και για να καταστεί εφικτό να προσεγγίσει το πλοίο στο λιμάνι, οι επιβάτες έπρεπε να αποχωριστούν σταδιακά τα αντικείμενα που θα τους ήταν λιγότερο χρήσιμα. Πλησιάζοντας στον προορισμό θα έπρεπε να κρατήσουν μόνο τρία αντικείμενα που θα έκριναν εκείνοι πιο απαραίτητα. Τα αντικείμενα που τελικά κρίθηκαν ως απολύτως απαραίτητα και κρατήθηκαν από τους συμμετέχοντες/επιβάτες ήταν το κινητό, λίγα ρούχα, παπούτσια και γυαλιά οράσεως (Παράρτημα: Εικόνα 6).

Τελειώνοντας «το ταξίδι» ακολούθησε συζήτηση μέσω της οποίας φτάσαμε στο συμπέρασμα ότι συσσωρεύουμε υλικά αγαθά χωρίς να είναι όλα απαραίτητα και ότι αναδύονται συνεχώς καινούριες ανάγκες που μας οδηγούν στον υπερκαταναλωτισμό.

Ένας από τους γονείς ανέφερε ότι «για να καλύψουμε όσα νομίζουμε ότι μας χρειάζονται δουλεύουμε συνεχώς, διαθέτουμε λίγο χρόνο στα παιδιά μας και στις σχέσεις μας».

Στην ερώτηση της εκπαιδευτικού «τι νομίζετε ότι μπορούμε να κάνουμε;» οι απαντήσεις που δόθηκαν είναι: «χρειάζεται να αναπτύξουμε καταναλωτική συνείδηση», «να μην παρακολουθούν τα παιδιά διαφημίσεις στην τηλεόραση» και «το σχολείο μέσα από προγράμματα να βοηθήσει στην καλλιέργεια της κριτικής σκέψης».

Αξιολόγηση της δράσης: Η δράση μας τελείωσε με την παραδοχή ότι θα πρέπει να επαναπροσδιορίσουμε τις αξίες μας και τις πραγματικές μας ανάγκες, καθώς άμεσα μας παρέχεται η δυνατότητα να προσπαθήσουμε για αλλαγή στάσης απέναντι στην εορτή των Χριστουγέννων που πλησιάζει.

4.3. 3η Δράση - Θέμα: «Καλικάντζαροι – Το Δέντρο της Ζωής»

Το θέμα της δράσης επιλέχθηκε διότι πραγματοποιήθηκε αμέσως μετά τις Χριστουγεννιάτικες διακοπές και σκοπός ήταν να έρθουν σε επαφή οι συμμετέχοντες με λαϊκές δοξασίες και να αντιληφθούν την σημασία του περιβάλλοντος στην ζωή του ανθρώπου (στην παρούσα δράση το δέντρο αντιπροσωπεύει το περιβάλλον).

Επιμέρους στόχοι της δράσης:

- α. Συμμετοχή γονέων και παιδιών σε κοινή δράση.
- β. Ανάπτυξη πνεύματος συνεργασίας.
- γ. Συνειδητοποίηση της αλληλεξάρτησης ανάμεσα στους ανθρώπους και στο περιβάλλον στο οποίο ζουν.
- δ. Μύηση στην αξιοποίηση άχρηστων υλικών
- ε. Ανάπτυξη φαντασίας και δημιουργικότητας.

Υλικά εργασίας: Υδρόγειος σφαίρα, χαρτόκουτα, χρησιμοποιημένα χαρτιά γκοφρέ, κόλλες ψαλίδια.

Διάρκεια κοινής δράσης: 45 λεπτά

Περιγραφή 3ης δράσης: Η συγκεκριμένη δράση απευθυνόταν στους γονείς των μαθητών και από τα δύο τμήματα του νηπιαγωγείου και συμμετείχαν και μαθητές.

Τα παιδιά είχαν ενημερωθεί από την εκπαιδευτικό για την επίσκεψη των γονέων στο σχολείο για να συναντηθούμε όλοι μαζί με τη νέα χρονιά και να μοιραστούμε τα νέα

μας. Με αφορμή το θέμα που συζητούσαμε (καλικάντζαροι), τα παιδιά πρότειναν να παίξουν τους καλικάντζαρους και να τρομάξουν τους γονείς.

Είχε συζητηθεί στην τάξη η δοξασία με τους καλικάντζαρους, είχαμε δει σχετικές εικόνες και είχαμε ακούσει το τραγούδι «Καλικάντζαροι» από το cd «Λάχανα και Χάχανα» <https://www.youtube.com/watch?v=NOBSUyvn9k8>.

Στη συνέχεια τα παιδιά, ύστερα από συζήτηση κατασκεύασαν το δέντρο της γης με ένα χαρτόκουτο και πάνω στήριξαν την υδρόγειο. Αφού ολοκληρώσαμε τις κατασκευές, με λάχνισμα, επιλέχτηκαν κάποια παιδιά να κάνουν τους καλικάντζαρους.

Όταν έφτασαν οι γονείς στο σχολείο έγινε συζήτηση σχετικά με τις διακοπές των Χριστουγέννων και μοιραστήκαμε τις εμπειρίες μας. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης ακούστηκαν κάποια γέλια και άρχισε να κουνιέται η κατασκευή της γης με το δέντρο. Τότε τα παιδιά άρχισαν να φωνάζουν «Θα πέσει η γη!», «καλικάντζαροι!», «θα κόψουν το δέντρο!» και τότε τρέξαμε όλοι να διώξουμε τους καλικάντζαρους, να σωθεί το δέντρο και φυσικά ο πλανήτης (Παράρτημα: Εικόνες 7, 8).

Αφού «σώσαμε τον πλανήτη μας» σώζοντας το δέντρο, ακούσαμε όλοι μαζί το τραγούδι «καλικάντζαροι» που ήδη ήξεραν τα παιδιά, χορέψαμε και ευχηθήκαμε καλή χρονιά και υποσχηθήκαμε να προσέχουμε τα δέντρα, που προσέχουν τον πλανήτη που ζούμε.

Αξιολόγηση της δράσης: Ενθουσιώδης η συμμετοχή των παιδιών και στην προετοιμασία της δράσης και κατά την διάρκειά της. Οι γονείς χάρηκαν γιατί συμμετείχαν σε δράση με τα παιδιά εντός της τάξης και για την προετοιμασία που είχε γίνει σχετικά με την παρουσία τους.

4.4. 4η Δράση - Θέμα: «Πρόσφυγες - Κάτι από την πατρίδα»

Εμπλοκή του κοινωνικού πλαισίου του σχολείου σε βιωματικές δραστηριότητες με σκοπό την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την πρόληψη του ρατσισμού στο σχολείο και κατ' επέκταση στην ευρύτερη κοινωνία.

Επιμέρους στόχοι της δράσης:

- α. Κατανόηση των πολύπλοκων κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών δομών και διαδικασιών.

- β. Ανάπτυξη ενσυναίσθησης για την κατάσταση στην οποία βρίσκονται οι άνθρωποι που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους.
- γ. Κατανόηση των αιτιών που ωθούν τους πρόσφυγες να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και πώς αυτά διακρίνονται από τα αίτια της μετανάστευσης.
- δ. Ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπραγμάτευσης και συλλογικής λήψης αποφάσεων.
- ε. Ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας ειρήνης και διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Υλικά εργασίας: χαρτί, στυλό, σάκοι (προαιρετικά)

Διάρκεια δράσης: Δύο ώρες

Περιγραφή 4^{ης} δράσης: Η συγκεκριμένη δράση απευθυνόταν στους γονείς των μαθητών και από τα δύο τμήματα του νηπιαγωγείου και πραγματοποιήθηκε απογευματινές ώρες για να επιτευχθεί η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή γονέων. Στην δράση συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου, γονείς (8 άτομα) και δύο νήπια (η συμμετοχή των νηπίων δεν ήταν προγραμματισμένη).

Αρχικά ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να σκεφτούν τις αιτίες που ωθούν τους ανθρώπους να αλλάζουν τόπο κατοικίας. Η μέθοδος που επιλέχθηκε ήταν ο «καταιγισμός ιδεών» (Παράρτημα: Εικόνα 10).

Μετά την καταγραφή των απαντήσεων, (πόλεμος, φυσικές καταστροφές, πολιτικές διώξεις, θρησκευτικές διώξεις, καλύτερη εργασία, σπουδές,) σχεδιάσαμε σε πίνακα αναφοράς δύο λίστες. Η μία είχε ως τίτλο την λέξη «ΑΝΑΓΚΗ» και η δεύτερη «ΕΠΙΛΟΓΗ». Στην πρώτη λίστα κατεγράφησαν οι απαντήσεις που αναγκάζουν τους ανθρώπους να μετακινηθούν ώστε να ζητήσουν καταφύγιο σε άλλες χώρες, και στη δεύτερη έγινε καταγραφή των απαντήσεων που αφορούν τους γενικότερους λόγους για τους οποίους επιλέγουν οι άνθρωποι να μετακινηθούν. Ακολουθεί συζήτηση και αποσαφηνίζεται ότι οι πρόσφυγες διαφεύγουν από ένοπλες συρράξεις ή διώξεις και η επιστροφή ή η επαναπροώθησή τους δεν πρέπει να γίνεται σε καταστάσεις όπου κινδυνεύει η ζωή ή η ελευθερία τους, ενώ οι μετανάστες επιλέγουν να μετακινηθούν για να βελτιώσουν την ποιότητα της ζωής τους. (https://www.unhcr.org/gr/12771-prosfygas_i_metanastis.html) (Παράρτημα: Εικόνα 9).

Στη συνέχεια οι γονείς χωρίστηκαν σε ομάδες με κλήρο, οι οποίες για την δράση ονομάστηκαν «οικογένειες». Συμφωνήθηκε η «φανταστική» χώρα προέλευσης και στην

συνέχεια σε μία τάξη του νηπιαγωγείου, παραχωρήθηκε σε κάθε «οικογένεια» μία γωνιά, όπου για τις ανάγκες της δράσης λειτούργησε ως σπίτι της.

Δόθηκε χρόνος στους συμμετέχοντες να σκεφτούν το προφίλ της κάθε ομάδας/οικογένειας, να μοιράσουν και να προσδιορίσουν τους ρόλους (πατέρας, μητέρα, παιδί, θείος, κ.λπ.) και να αποκτήσουν ονόματα. Η εκπαιδευτικός συζήτησε με τα μέλη της κάθε ομάδας/οικογένειας σχετικά με το προφίλ που είχαν σχεδιάσει, και για να κατανοήσουν οι συμμετέχοντες καλύτερα τον ρόλο τους, τέθηκαν ερωτήσεις του τύπου: «τι δουλειά κάνετε;», «πόσο χρονών είναι τα παιδιά σας;», «πώς περνάτε τον ελεύθερο χρόνο σας;» κ.α.

Στη συνέχεια οι συμμετέχοντες ενημερώνονται ότι θα διαβαστεί ένα κείμενο το οποίο θα δραματοποιηθεί. Το κείμενο είναι το ακόλουθο:

«Είναι Κυριακή και έχετε βγει για μια συνηθισμένη οικογενειακή έξοδο στην πλατεία της πόλης σας. Ο καιρός είναι υπέροχος και έχετε ευχάριστη διάθεση, καθώς περπατάτε και μυρίζετε τα πρώτα λουλούδια της άνοιξης και τις μυρωδιές φρεσκοκομμένου καφέ και ζεστού ψωμιού από τα τριγύρω μαγαζιά. Ξαφνικά, ένα αεροπλάνο πραγματοποιεί χαμηλή πτήση πάνω από τις στέγες των σπιτιών. Ο τρομακτικός θόρυβος σας ξαφνιάζει και σας τρομάζει. Λίγα λεπτά αργότερα εμφανίζεται από μακριά ένα ολόκληρο σμήνος αεροπλάνων και επιτίθεται στην πόλη. Βόμβες εκρήγνυνται, εκτοξεύοντας παντού θραύσματα. Πυκνός καπνός πνίγει το δρόμο όπου τυχαίνει να βρίσκεται η οικογένειά σας. Άνθρωποι ουρλιάζουν και τρέχουν προς όλες τις κατευθύνσεις. Η οικογένειά σας χωρίζεται. Είναι αδύνατον να δείτε μέσα από τον πυκνό καπνό που κάνει το λαιμό σας να τσούζει και να πονά. Αρχίζετε να φωνάζετε κι εσείς, ελπίζοντας ότι θα βρείτε την οικογένειά σας και ότι έτσι θα μπορέσετε να ξεφύγετε όλοι μαζί. Με μεγάλη δυσκολία καταφέρνετε να εντοπίσετε μέσα στον πανικό τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς σας. Κατά τη διάρκεια των βομβαρδισμών το μικρότερο παιδί της οικογένειάς σας τραυματίστηκε στο πόδι, ενώ τα πάντα γύρω είναι καλυμμένα με συντρίμμια και χαλάσματα. Συζητάτε μεταξύ σας γρήγορα και αποφασίζετε ότι η κατάσταση είναι πολύ επικίνδυνη για να παραμείνετε στην πόλη. Έχετε ελάχιστο χρόνο μέχρι τον επόμενο βομβαρδισμό για να πάρετε μαζί σας ό,τι προλάβετε από το σπίτι σας και να τραπείτε σε φυγή αναζητώντας ασφάλεια σε άλλη περιοχή»
https://web.archive.org/web/20170830061206/http://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/Extras/education_symbiosis/Symbiosis_project_manual_final.pdf

Με την ολοκλήρωση της ιστορίας, ζητείται από τους συμμετέχοντες να αποφασίσουν, ως οικογένεια και εντός 5 λεπτών, ποια αντικείμενα θα πάρουν μαζί τους, τον τρόπο διαφυγής και τον προορισμό τους. Η καταγραφή των αντικειμένων γίνεται σε ένα φύλλο χαρτιού, το οποίο το έχει ένας από την οικογένεια.

Η πρώτη ομάδα/οικογένεια επέλεξε να πάρει μαζί της χρήματα, νερό, κονσέρβες, φακό, κουβέρτα, αναπτήρα, μαχαίρι· η δεύτερη, τρόφιμα, ψωμί/νερό, φάρμακα, αντικείμενα αξίας (χρυσασφικά), ρούχα, κινητά· η τρίτη, κινητά, χρήματα, μπουφάν-ρούχα-παπούτσια, σπέρτα, κουβέρτα, κοσμήματα, τρόφιμα και τέλος η τέταρτη αποφάσισε να πάρει κινητά, ψωμί, νερό, κοσμήματα, χρήματα, μπουφάν, ρούχα.

Διαπιστώνοντας ότι οι ομάδες είναι έτοιμες στον προβλεπόμενο χρόνο, πληροφορούνται ότι έχουν καταφέρει να φτάσουν στα σύνορα μίας γειτονικής χώρας. Εκεί όμως, συναντούν μία ομάδα ενόπλων. Εκπαιδευτικός στο ρόλο του ένοπλου στέκεται στο σημείο που χαρακτηρίστηκε ως «πέρασμα», ελέγχει τα πράγματά τους και στην συνέχεια με απειλή τους εξαναγκάζει να παραδώσουν τα αντικείμενα που θεωρεί πολύτιμα.

Η πρώτη ομάδα καταλήγει με νερό, κονσέρβες και κουβέρτα. Στην κατοχή της δεύτερης ομάδας παραμένουν ψωμί, νερό και ρούχα, της τρίτης, ρούχα, κουβέρτα, τρόφιμα και στην κατοχή της τέταρτης ομάδας ο «ένοπλος» αφήνει νερό, ψωμί και ρούχα. Οι ομάδες/οικογένειες περνούν στην γειτονική χώρα αφού πρωτίστως έχουν αφήσει πίσω τους την περιουσία τους και αφού στο τέλος εξαναγκάστηκαν να παραδώσουν τα χρήματά τους και ό,τι πολύτιμο είχαν μαζί τους (Παράρτημα: Εικόνες 11, 12).

Μετά το τέλος της δραστηριότητας πραγματοποιήθηκε συζήτηση, στην οποία εκφράστηκαν τα συναισθήματα και οι σκέψεις των συμμετεχόντων. Στην ερώτηση της εκπαιδευτικού «πώς νιώσατε κατά την διάρκεια της δραστηριότητας;» οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι: «ένιωσαν άγχος και φόβο γιατί έπρεπε να φύγουν γρήγορα για να σωθούν», «φόβο για τα παιδιά τους», «φόβο για το μέλλον», «αγωνία για το πού θα πάνε».

Στη συνέχεια της συζήτησης ρωτήθηκαν για το πώς ένιωσαν που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τόσο βίαια το σπίτι τους και τη ζωή τους και πόσο δύσκολο ήταν να επιλέξουν ποια πράγματα θα πάρουν μαζί τους. Οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν: «δεν περίμενα ότι θα έμπαινα στην διαδικασία να σκεφτώ τι θα πάρω μαζί μου», «σκεφτόμουν μόνο τι θα πάρω μαζί μου για να τρώμε», «ήταν πολύ δύσκολο γιατί σκεφτόμουν το αληθινό μου σπίτι», «ήταν δύσκολο να διαλέξω».

Στην ερώτηση «πώς νιώσατε όταν εξαναγκαστήκατε να δώσετε πράγματα πολύτιμα για εσάς, προκειμένου να περάσετε σε άλλη χώρα;» οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν «θυμό και φόβο», «αγανάκτηση» και «επιθυμία αντεκδίκησης». Στην τελευταία ερώτηση «γνωρίζετε ανθρώπους που έχουν ζήσει αντίστοιχες καταστάσεις;» η συζήτηση επεκτάθηκε στους πρόσφυγες από την Μικρασιατική καταστροφή, οι οποίοι κατοίκησαν στην περιοχή και στους πρόσφυγες που κατοικούν τώρα σε δομή στην περιοχή της Ν. Μάκρης

https://web.archive.org/web/20170830061206/http://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/Extras/education_symbiosis/Symbiosis_project_manual_final.pdf

Χαρακτηριστικά, μητέρα μαθητή που συμμετείχε στην δράση και κατοικεί πλησίον της δομής ανέφερε ότι της έχει δημιουργήσει εντύπωση η ανάγκη που εκδηλώνουν τα παιδιά των προσφύγων για επικοινωνία, η οποία είναι τόσο έντονη, που τα ωθεί να σκαφαλώνουν στα κάγκελα ώστε να έχουν οπτική επαφή με τα δικά της τα παιδιά. Συνεχίζοντας, πρόσθεσε ότι, μετά την γνωριμία τους, τα παιδιά της παίζουν μαζί με συνομήλικα παιδιά από την δομή σχεδόν καθημερινά στον κήπο τους χωρίς να έχουν δημιουργηθεί προβλήματα.

Μετά την ολοκλήρωση της παρέμβασης της μητέρας, επικροτήθηκε από όλους τους συμμετέχοντες η συγκεκριμένη συμπεριφορά και ακούστηκαν θετικά σχόλια. Παράλληλα, στο συγκεκριμένο σημείο, επενέβη γονέας ο οποίος σημείωσε «κανένας δεν έχει επιλέξει να είναι πρόσφυγας και να εξαρτάται από τους άλλους και πολύ περισσότερο τα παιδιά».

Συνεχίζοντας, οι εκπαιδευτικοί τόνισαν την πολυπολιτισμικότητα στην σύγχρονη εποχή που όλοι βιώνουμε. Παρόλο που η χώρα μας έχει εμπειρίες και μνήμη από προσφυγιά, η οικονομική κρίση και οι δυσκολίες της καθημερινότητας πολλές φορές καλλιεργούν συνθήκες αντιπαλότητας μεταξύ κοινωνικών ομάδων. Έχοντας ως στόχο την αρμονική συμβίωση και την πρόοδο της κοινωνίας, στην οποία όλοι μετέχουμε, οφείλουμε να διαχειριστούμε συναισθήματα ανασφάλειας και φόβου και να επικεντρωθούμε στα θετικά στοιχεία της πολυπολιτισμικότητας.

Αξιολόγηση της δράσης: Στην ερώτηση της εκπαιδευτικού προς τους γονείς, για τις εντυπώσεις τους από την συμμετοχή τους στην δράση, οι γονείς απάντησαν ότι ήταν έκπληξη για αυτούς η συγκεκριμένη δράση και εκφράστηκαν θετικά για τη συμμετοχή τους στην επόμενη.

4.5. 5η Δράση - Θέμα: «Πορεία με στόχο»

Πραγματοποίηση πορείας στην γειτονιά του σχολείου μας, συμμετέχοντας στο πρόγραμμα της ActionAid, Μαθητική Εβδομάδα Δράσης, που αφορά τον Στόχο 11 της Ατζέντας 2030: Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες.

Επιμέρους στόχοι:

- α. Το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία και την ζωή.
- β. Συνεργασία, καλλιέργεια αξιών και δημιουργία θετικών στάσεων απέναντι στο περιβάλλον.
- γ. Άμεση δράση σε τοπικό επίπεδο με στόχο μακροχρόνια αποτελέσματα
- δ. Εστίαση της προσοχής στην παρούσα αλλά και την μελλοντική κατάσταση του περιβάλλοντος.
- ε. Ο προσανατολισμός στην πρόληψη ή επίλυση περιβαλλοντικών θεμάτων ή προβλημάτων
- στ. Να συμμετέχουν ενεργά ως υπεύθυνοι πολίτες στην βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- ζ. Ανάπτυξη πρωτοβουλίας από τους γονείς σχετικά με δικές τους προτάσεις για αλλαγές εντός ή εκτός της σχολικής μονάδας και το σχέδιο εφαρμογής.

Υλικά εργαλεία: χαρτί, στυλό, φωτογραφική μηχανή

Διάρκεια δράσης: Εξήντα Λεπτά (60')

Περιγραφή 5ης δράσης: Η συγκεκριμένη δράση απευθυνόταν στους γονείς των μαθητών και από τα δύο τμήματα του νηπιαγωγείου και πραγματοποιήθηκε κατά την διάρκεια του πρωϊνού υποχρεωτικού προγράμματος. Στην δράση συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου, γονείς (12 άτομα) και μαθητές και από τα δύο τμήματα του νηπιαγωγείου

Οι γονείς προσήλθαν στο σχολείο σε προκαθορισμένη ώρα και μαζί με τους εκπαιδευτικούς και τα νήπια ξεκινήσαμε για την πορεία στην γειτονιά.

Είχαν δημιουργηθεί ομάδες παρατηρητών, δημοσιογράφων και φωτογράφων. Αφού περπατήσαμε τους δρόμους: Αγ. Παρασκευής – Ρώτα – Παπαδόπουλου και Κόλλια επιστρέψαμε στο σχολείο και συζητήσαμε όλοι μαζί για όσα παρατηρήσαμε.

Θετικά στοιχεία της γειτονιάς ήταν τα φροντισμένα σπίτια, τα παρτέρια, τα δέντρα, τα πεζοδρόμια όπου υπήρχαν. (όπως ειπώθηκαν από παιδιά και γονείς). Αρνητικά στοιχεία ήταν τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα πάνω στα πεζοδρόμια, τα δέντρα που είχαν φυτέψει πάνω στα πεζοδρόμια, η έλλειψη φαναριών, λίγοι κάδοι απορριμμάτων και

ανακύκλωσης, κολώνες στη μέση των πεζοδρομίων, λακκούβες στους δρόμους και κενά στα πεζοδρόμια που δυσχέραιναν την πορεία μας. Επίσης διαπιστώθηκε έλλειψη φροντίδας για ΑΜΕΑ (Παράρτημα: Εικόνες 13 έως 18).

Αφού συζητήσαμε, καταλήξαμε να δράσουμε ως εξής: Να ενημερώσουμε τον Δήμο για την έλλειψη κάδου ανακύκλωσης χαρτιού και φαναριού έξω από το σχολείο και στην συνέχεια να ζητήσουμε να τοποθετηθούν. Παράλληλα θα δημιουργήσουμε όλοι μαζί ένα παρτέρι στην αυλή του σχολείου το οποίο θα συντηρηθεί από τους γονείς και τους μαθητές έτσι ώστε να διατηρηθεί και για την επόμενη σχολική χρονιά.

Αξιολόγηση της δράσης: Η συμμετοχή των παιδιών στην δράση ήταν σχεδόν καθολική και είχαμε και σημαντική προσέλευση γονέων, αν και ο καιρός δεν ήταν σύμμαχός μας. Επίσης και στην συζήτηση που ακολούθησε της δράσης, η συμμετοχή ήταν καθολική και ενθουσιώδης. (Παράρτημα: Εικόνες 19, 20).

4.6. 6η Δράση - Θέμα: «Δημιουργία παρτεριού στο σχολείο»

Η συγκεκριμένη δράση αφορά την πρακτική εφαρμογή της πρότασης που αποδέχτηκε η ολομέλεια της σχολικής κοινότητας στο κλείσιμο της προηγούμενης δράσης, με σκοπό την κινητοποίηση και την ανάπτυξη δράσεων για την βελτίωση και την ποιότητα της ζωής τους.

Επιμέρους στόχοι:

- α. Συνειδητοποίηση όλων των παραγόντων της σχολικής μονάδας ότι η συνεργασία και η συλλογικότητα μπορούν να επιφέρουν βελτίωση
- β. Ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ όλων των παραγόντων της εκπαιδευτικής κοινότητας.
- γ. Η τήρηση σε βάθος χρόνου από τους γονείς του πλαισίου συνεργασίας.

Υλικά εργασίας: χώμα, αρωματικά φυτά, σκαλιστήρι

Διάρκεια δράσης: 2 διδακτικές ώρες

Περιγραφή 6ης δράσης: Η συγκεκριμένη δράση απευθυνόταν στους γονείς και τους μαθητές και των δύο τμημάτων του νηπιαγωγείου και πραγματοποιήθηκε κατά την διάρκεια του πρωινού υποχρεωτικού προγράμματος. Στη δράση συμμετείχαν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου, γονείς (12 άτομα) και μαθητές

Οι γονείς προσήλθαν στο σχολείο σε προκαθορισμένη ώρα ενώ τα παιδιά και οι εκπαιδευτικοί ήταν ήδη στον αύλειο χώρο και τους περίμεναν με ανυπομονησία.

Αφού είχε καθαριστεί το παρτέρι από γονέα παιδιών του σχολείου μας, οι γονείς έβρισαν χώρο, το διαμόρφωσαν και στην συνέχεια τα παιδιά φύτεψαν τα αρωματικά φυτά, τα ποτίσαμε και υποσχθήκαμε να το διατηρήσουμε και να το «προσφέρουμε» στους επόμενους μαθητές. (Παράρτημα: Εικόνες 21, 22, 23).

Αφού ολοκληρώθηκε ο καλλωπισμός ενός μέρους από τον αύλειο χώρο του σχολείου, και κατ' επέκταση της γειτονιάς μας και της πόλης μας, δημιουργήθηκαν οι ομάδες και το χρονοδιάγραμμα φροντίδας των φυτών κατά το χρονικό διάστημα του καλοκαιριού.

Αξιολόγηση της δράσης: Η συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων ήταν ενθουσιώδης. Η συνολική αξιολόγηση της δράσης ολοκληρώθηκε τον επόμενο Σεπτέμβριο, όπου και διαπιστώθηκαν οι δεσμεύσεις όλων των εμπλεκόμενων για τη φροντίδα και τη διατήρηση του παρτεριού (Παράρτημα: Εικόνες 24,25).

5ο Κεφάλαιο: Δράσεις με παιδιά

Εισαγωγή

Η αναμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών Προσχολικής Εκπαίδευσης, που τελέστηκε το 2011, προάγει την ανάπτυξη βασικών ικανοτήτων που ορισμένες σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη και κάποιες με τις κοινωνικές ικανότητες.

Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει συμπεριληφθεί για πρώτη φορά η μαθησιακή περιοχή «Προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη».

«Η προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη αποτελεί βασικό στόχο της προσχολικής αγωγής και προϋπόθεση για την ανταπόκριση του παιδιού στα διάφορα μαθησιακά ερεθίσματα.» (Π.Σ.Ν. 2^ο μέρος, 2011)

Στο πρόγραμμα αναφέρεται ότι οι ικανότητες που αφορούν την ιδιότητα του πολίτη δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την πλήρη συμμετοχή των μαθητών στην κοινωνική ζωή, εστιάζοντας στην επίδειξη αλληλεγγύης, στο ενδιαφέρον για τα κοινωνικά προβλήματα, στην υπευθυνότητα απέναντι στον εαυτό τους και τους άλλους καθώς και στην τήρηση των κανόνων.

Οι κοινωνικές ικανότητες, προάγουν εξίσου την συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, την διαχείριση των συγκρούσεων, την οικοδόμηση σχέσεων φιλίας, την συνεργασία και την διαπραγμάτευση.

Ακολουθούν ενδεικτικά αποσπάσματα από το πρόγραμμα:

- A. Οι βασικές ικανότητες που προωθεί το νέο πρόγραμμα σπουδών ορίζονται από την εθνική και ευρωπαϊκή στρατηγική για την παιδεία και είναι: [...] οι κοινωνικές ικανότητες και οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη.
- B. Οι κοινωνικές ικανότητες βοηθάνε τα άτομα να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή και να επιλύουν διάφορες συγκρούσεις με εποικοδομητικό τρόπο.
- Γ. Οι ικανότητες όπως αυτό της αποτελεσματικής επικοινωνίας και συνεργασίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και της διαπραγμάτευσης σε κλίμα εμπιστοσύνης, αποδοχής και σεβασμού των άλλων.
- Δ. Οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη διευκολύνουν τα άτομα να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή και αφορά σε επιμέρους ικανότητες όπως

επίδειξη αλληλεγγύης, ενδιαφέρον για κοινωνικά προβλήματα, υπευθυνότητα απέναντι στον εαυτό μου και στους άλλους, έλεγχο της συμπεριφοράς και τήρηση κανόνων.

Ε. Η διαμόρφωση ενός ενεργού πολίτη προϋποθέτει ένα άτομο που λειτουργεί αυτόνομα αλλά συγχρόνως έχει ανεπτυγμένο το αίσθημα ομαδικότητας (Π.Σ.Ν.2011).

Οι δράσεις που εκπονήθηκαν στο σχολείο, αποτελούν την πρακτική εφαρμογή της θεωρητικής προσέγγισης της έννοιας της ιδιότητας του ενεργού πολίτη και είχαν διάρκεια όλο το σχολικό έτος (2018-2019).

Ταυτόχρονα, δόθηκε σημασία ώστε οι δράσεις των γονέων και των μαθητών να έχουν σχετικά θέματα και να εφαρμόζονται σε παράλληλους χρόνους, προκειμένου να έχουν οι συμμετέχοντες κοινά ερεθίσματα προς συζήτηση και επίλυση.

Για την πρακτική εφαρμογή επιλέχθηκε η μέθοδος Project καθώς «η διδακτική διαδικασία καθορίζεται από προθέσεις της ομάδας, των μαθητών... Από τη στιγμή που θα δοθεί ο λόγος στους μαθητές να καταθέσουν τις απόψεις τους και να συμμετάσχουν στον σχεδιασμό της δράσης... ανοίγονται νέοι ορίζοντες μόρφωσης» (Χρυσάφιδης, 1998).

Επίσης, οι μαθητές καλούνται να ασχοληθούν και να προβληματιστούν πάνω σε θέματα που τους απασχολούν ταυτόχρονα και στην καθημερινή τους ζωή και τα οποία καλούνται να τα επιλύσουν σε συνεργασία με την σχολική ομάδα.

Στο παραπάνω πλαίσιο και στην αρχή της σχολικής χρονιάς, στόχος ήταν να νιώσουν τα παιδιά ασφαλή, να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους, να αναπτυχθούν σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ τους με απώτερο σκοπό να εργάζονται ομαδικά, να έχουν ενεργό συμμετοχή και να επιλύουν προβλήματα.

5.1. 1η Δράση – Project με Θέμα: «Εγώ και οι φίλοι μου στο νηπιαγωγείο»

Έχοντας ως άξονα τα ανωτέρω, εκπονήθηκε project με θέμα «Εγώ και οι φίλοι μου στο νηπιαγωγείο», με αφορμή τα λόγια της μαθήτριάς της τάξης μας Δ. Μ.: «εγώ ήρθα στο σχολείο για να κάνω φίλους».

Στόχοι:

- α. Να αναγνωρίζουν προσωπικά τους χαρακτηριστικά, απόψεις, επιλογές
- β. Να καλλιεργήσουν ηθικές αξίες όπως αλληλεγγύη, υπευθυνότητα, ισότητα

- γ. Να συνεργάζονται σε ομαδικές δραστηριότητες και να αναπτύξουν ικανότητες επικοινωνίας
- δ. Να δημιουργούν και να διατηρούν προσωπικές σχέσεις
- ε. Να λειτουργούν με σχετική αυτονομία
- στ. Να αντιμετωπίζουν δυσκολίες και να επιλύουν συγκρούσεις
- ζ. Να σέβονται τους άλλους και τους κανόνες της ομάδας
- η. Να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τα συναισθήματα και τις απόψεις των άλλων
- θ. Να συνειδητοποιήσουν πώς αποκτούν φίλους και να αναδειχθεί η σημασία της φιλίας στην ζωή τους (Π.Σ.Ν., 2011).

Διάρκεια προγράμματος: Δύο μήνες

Περιγραφή: Από την αρχή της σχολικής χρονιάς και για να διευκολυνθούν τα παιδιά ως προς την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων, οργανώθηκαν δραστηριότητες, παιχνίδια γνωριμίας, ανάγνωση παραμυθιών και τραγουδιών, δραματοποίηση παραμυθιών που προάγουν την αξία της συνεργασίας, ομαδική κατασκευή.

Αρχικά, θέλοντας να βοηθήσουμε τα παιδιά για να βρίσκουν καθημερινά τη θέση τους στον κύκλο, χωρίς να δημιουργούνται προστριβές αλλά και χωρίς την επέμβαση της εκπαιδευτικού, τοποθετήσαμε πάνω στα παγκάκια σχέδια από ζώα. Τα ίδια σχέδια υπήρχαν μέσα σε ένα σακουλάκι. Κάθε μέρα τα παιδιά διάλεγαν μία κάρτα από το σακουλάκι και κάθονταν στην αντίστοιχη θέση. Με αυτό τον τρόπο καλλιεργείται η αίσθηση του δικαίου, αποφεύγονται σχόλια όπως «δεν θέλω να καθίσω μαζί του» και παρέχεται η δυνατότητα να δημιουργηθούν νέες φιλίες.

Κατά τη διάρκεια του προγράμματος, τα παιδιά μέσα από δραστηριότητες μίλησαν για τον εαυτό τους, γνωρίστηκαν με τους συμμαθητές τους, συνεργάστηκαν, τραγούδησαν χόρεψαν και έκαναν φίλους.

Ενδεικτικά αναφέρουμε τις ακόλουθες δραστηριότητες:

1. ΦΙΛΙΚΕΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΙΣ: Δραστηριότητα που στοχεύει στην καλλιέργεια φιλικών σχέσεων, στην συγκέντρωση προσοχής και στην ικανότητα συνεργασίας. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού εξηγούμε στα παιδιά ότι θα γίνουν «δημοσιογράφοι» και θα πάρουν συνέντευξη από ένα άλλο παιδί, για να τον γνωρίσουμε όλοι καλύτερα. Αποφασίζουμε τις ερωτήσεις που θα του απευθύνουμε, χωρίζομαστε σε ζευγάρια και στην συνέχεια ο κάθε δημοσιογράφος παρουσιάζει το ζευγάρι του στην τάξη. Το

παιχνίδι επαναλαμβάνεται ώστε να γίνουν δημοσιογράφοι και τα παιδιά που έδωσαν συνέντευξη.

2. MENTOΡΕΣ: Δραστηριότητα που στοχεύει στην ικανότητα συνεργασίας, στην γνωριμία των παιδιών μεταξύ τους, στην δεξιότητα παροχής πληροφοριών. Νήπια αναλαμβάνουν να βοηθήσουν και να «ξεναγήσουν» τα προνήπια στον χώρο της τάξης αλλά και του σχολείου. Ο ρόλος του μέντορα είναι πολύ αγαπητός στα παιδιά και για να μην αδικηθεί κανένας η επιλογή γίνεται με λάχνισμα και κάθε μέρα αναλαμβάνει τον ρόλο διαφορετικό παιδί. Στο τέλος του σχολικού ωραρίου, ευχαριστούμε τους μέντορες στην ολομέλεια της τάξης με ένα χειροκρότημα.
3. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΟΜΑΔΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ: Αρχικά δημιουργήσαμε μία μεγάλη καρδιά με τα ονόματά μας. Τις επόμενες ημέρες εμπλουτίστηκε η ομαδική εργασία με τις απόψεις μας για την φιλία. Και αργότερα, αφού σχεδιάσαμε τις παλάμες μας σε χαρτί και τις κόψαμε, σημειώσαμε επάνω τους τις απαντήσεις των παιδιών στην ερώτηση: «Γιατί χρειαζόμαστε τα χέρια μας;». Στην συνέχεια κολλήσαμε τις παλάμες μας στην αρχική κατασκευή, και μία μαθήτρια, η Χ.Μ., κοιτώντας την τελική μορφή της κατασκευής μας, ανέφερε ότι «τα χέρια μας έκαναν σαν μια ζώνη ασφαλείας». Η συζήτηση συνεχίστηκε με τα παιδιά να αναφέρουν πότε βοηθήθηκαν από τους φίλους τους και πως αισθάνθηκαν. (Παράρτημα: Εικόνες 26, 27, 28).

Με την ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων προσεγγίσαμε έννοιες όπως η αγάπη, η βοήθεια, η συνεργασία, ο σεβασμός και η αποδοχή στο διαφορετικό.

ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΠΟΥ ΔΙΑΒΑΣΤΗΚΑΝ

- Οι φίλοι είναι για πάντα
- Η παράξενη αγάπη
- Ο μαύρος κότσυφας και ο άσπρος γλάρος
- Ο Φοσσοσ, η Αμπατού και ένα αηδόνι
- Το μουτρωμένο αστεράκι
- Η χώρα χωρίς γάτες
- Τριγωνοψαρούλης εναντίον Μεγάλου Καρχαρία
- Ο Λύκος πάει σχολείο
- Ο πράσινος λύκος
- Ένας αρκούδος στο σχολείο

- Αχ, Γιατί να είμαι γάτα;
 - Ο μεγάλος χνουδωτός.
 - Το γογγύλι
4. ΔΡΑΜΑΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ: Στη διάρκεια της δράσης, έγινε δραματοποίηση του παραμυθιού «Γογγύλι», το οποίο προάγει την αξία της συνεργασίας, του: «Μαργαρίτα και Μέλισσα» που αναφέρεται επίσης στη συνεργασία και του ποιήματος « ο Ήλιος και ο Βοριάς» που αναφέρεται στην καλή συμπεριφορά και στα αποτελέσματα που έχουμε με αυτήν.

Αξιολόγηση του προγράμματος: Τα παιδιά συνειδητοποίησαν ότι επιλέγοντας την συνεργασία, βοηθάμε τους συμμαθητές μας, την τάξη μας, το σχολείο μας, την κοινότητα, την χώρα, τον κόσμο. Με μικρά αλλά σταθερά βήματα προχωράμε από το εγώ στο εμείς.

5.2. 2η Δράση - Θέμα: «Δημοκρατία ή Δικτατορία»

Σύμφωνα με έρευνα που έχει διεξαχθεί από τους Dias & Menezes (2014), σε παιδιά από νηπιακή μέχρι και εφηβική ηλικία, έχει προκύψει το αποτέλεσμα, πως τα παιδιά ήδη από την νηπιακή ηλικία μπορούν να εκφράσουν απόψεις για δημοκρατικά ζητήματα. Στην έρευνα τονίζεται πως, όταν προτάθηκε στα νήπια να οργανώσουν μια κοινωνία από την αρχή, υπέδειξαν τρόπους και κανόνες που ακολουθούσαν στην τάξη. Συμπερασματικά, κατέληξαν στο πόρισμα ότι η σχολική τάξη αποτελεί μία μικρή κοινωνία, όπου ευνοείται η ανάπτυξη πολιτικών και κοινωνικών δεξιοτήτων, όταν τα παιδιά πιστεύουν πως η άποψή τους γίνεται σεβαστή.

Στόχοι:

- Να συμμετέχουν ενεργά ως υπεύθυνοι πολίτες σε αποφάσεις που αφορούν την ποιότητα της ζωής τους.
- Να σέβονται τις διαφορετικές απόψεις.
- Να κατανοήσουν έννοιες όπως: ειρήνη, δημοκρατία, ελευθερία και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία τους για το άτομο και την κοινωνία.

Διάρκεια δράσης: Μία εβδομάδα

Περιγραφή: Έχοντας ως άξονα τα παραπάνω, το Νοέμβριο, για την επέτειο του Πολυτεχνείου και με αφορμή αφίσα που έφερε μαθητής της τάξης μας, ασχοληθήκαμε με τη δράση «Δημοκρατία ή Δικτατορία;». Για την καλύτερη κατανόηση των εννοιών, χρησιμοποιήσαμε τα βιβλία «η Κα Δημοκρατία» και «Ντενεκεδούπολη».

Τα βιβλία σε όλη την διάρκεια της δράσης ήταν στην βιβλιοθήκη και στην διάθεση των παιδιών. Αφού διαβάσαμε τα βιβλία, διατυπώθηκαν ερωτήσεις σχετικές με τα κίνητρα, τις κρίσεις και την δράση των χαρακτήρων και στη συνέχεια συζητήσαμε με τα παιδιά, με στόχο από την εκπαιδευτικό την προβολή της έννοιας του ενεργού πολίτη.

Στο τέλος της δράσης αποφασίσαμε να ψηφίσουμε όλοι, πώς θέλουμε να λειτουργεί το σχολείο μας: με δημοκρατία ή με δικτατορία; Χωριστήκαμε σε ομάδες και η κάθε μία ανέλαβε μία δραστηριότητα για την διενέργεια των εκλογών. Η μία ομάδα βρήκε την κάλπη από τα ανακυκλώσιμα του σχολείου, η άλλη ομάδα έφτιαξε τα ψηφοδέλτια, η άλλη λίστες με τα ονόματα των παιδιών. Στις εκλογές συμμετείχαν οι μαθητές και από τα δύο τμήματα του νηπιαγωγείου και αφού στήθηκε το παραβάν από τις εκπαιδευτικούς, ξεκίνησε η ψηφοφορία, έγινε η καταμέτρηση των ψήφων και νικητής ήταν Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. (Παράρτημα: Εικόνες 29 έως 32)

Αξιολόγηση της δράσης: Η συμμετοχή των παιδιών ήταν ενθουσιώδης και κατά την προετοιμασία και κατά την διεξαγωγή των εκλογών

5.3. 3η Δράση – Project με Θέμα: «Τι γίνονται τα παλιά παιχνίδια;»

Το χρονικό διάστημα πριν από τα Χριστούγεννα, μιλήσαμε για τα παιχνίδια και συγκεκριμένα για τα παλιά παιχνίδια των παιδιών που αντικαθίστανται εύκολα από τα καινούρια, που δέχονται ως δώρα κατά την περίοδο των Χριστουγέννων.

Σκοπός της δράσης είναι να καλλιεργηθεί η κριτική σκέψη των μαθητών έτσι ώστε να μην ενεργούν ως απλοί καταναλωτές.

Στόχοι:

- α. Να αναγνωρίζουν σύμβολα και να κατανοούν την σημασία τους.
- β. Να αποκτήσουν τις γνώσεις ώστε να ξεχωρίζουν τα είδη των παιχνιδιών
- γ. Να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στο περιβάλλον και να διακρίνουν την αξία της ανακύκλωσης.
- δ. Να αναπτύξουν στάσεις και θετικές συμπεριφορές απέναντι στο περιβάλλον.
- ε. Να διακρίνουν τις διάφορες μορφές του παιχνιδιού.
- στ. Να γνωρίσουν τα υλικά από τα οποία είναι κατασκευασμένα τα παιχνίδια.
- ζ. Καλλιέργεια προφορικού λόγου.

Διάρκεια: Τρεις εβδομάδες.

Περιγραφή: Η δράση ξεκίνησε με αφορμή αναφορές μαθητών σχετικά με τα καινούρια παιχνίδια που θα δεχόντουσαν από συγγενείς και φίλους. Μετά τις αναφορές των παιδιών, η εκπαιδευτικός ζήτησε από τα νήπια να μιλήσουν για τα παιχνίδια τους και στην συνέχεια τα ρώτησε : «τι κάνετε τα παιχνίδια που έχετε τώρα στο σπίτι σας;» Οι απαντήσεις των νηπίων ήταν: «τα φυλάμε στην αποθήκη», «εμείς τα βάζουμε στην ντουλάπα μας», «τα πετάμε», «τα δίνουμε σε φτωχά παιδιά». Συνεχίζοντας την συζήτηση η εκπαιδευτικός ζήτησε από τα παιδιά να φέρουν στο σχολείο από ένα παιχνίδι και να το παρουσιάσουν στην ολομέλεια της τάξης.

Την επόμενη ημέρα τα παιδιά έφεραν τα παιχνίδια τους και τα παρουσίασαν λέγοντας ποιος τα είχε αγοράσει, με ποιον παίζουμε και γιατί τους αρέσουν. Στην συνέχεια ταξινομήσαμε και ομαδοποιήσαμε τα παιχνίδια και φτιάξαμε ένα μαγαζί παιχνιδιών. (Παράρτημα: Εικόνες 33 έως 38)

Σε μια πιο προσεκτική ματιά επεξεργαστήκαμε τις συσκευασίες και τα σύμβολα που αναγράφονται (για την ηλικία, την καταλληλότητα των υλικών και την δυνατότητα ανακύκλωσης για μείωση σκουπιδιών). Τις επόμενες ημέρες τα παιδιά έπαιζαν στο νέο μας μαγαζί με τα παιχνίδια εξετάζοντας την καταλληλότητά τους.

Στη συνέχεια αποφασίσαμε να ελέγξουμε την καταλληλότητα των παιχνιδιών που έχουμε στο σπίτι μας δημιουργώντας ένα φύλλο εργασίας.

Κατά τη διάρκεια της δράσης και για την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των παιδιών, διαβάσαμε το ποίημα « Η Διαφήμιση» και έγιναν ερωτήσεις για την κατανόηση του ποιήματος :

- ✚ Τι προσπαθεί η διαφήμιση να καταφέρει;
- ✚ Με ποιον τρόπο;
- ✚ Πόσο συχνά προσπαθεί να μας επηρεάσει;
- ✚ Πώς αντιδρά το παιδί;
- ✚ Εσείς πού βλέπετε διαφημίσεις;

Η απάντηση στην τελευταία ερώτηση ήταν από όλα τα παιδιά «στην τηλεόραση» και εκεί βλέπουν κυρίως τα παιχνίδια και τα σνακ. Στη συνέχεια χωριζόμαστε σε 3 ομάδες και κάθε ομάδα φέρνει συσκευασίες από σνακ για να τα μελετήσουμε. Όταν συγκεντρώθηκαν οι συσκευασίες και κοιτάξαμε τα συστατικά διαπιστώσαμε ότι δεν αναφέρονται τα αρνητικά (πολλά συντηρητικά, ζάχαρη, πολύ αλάτι). Καταλήξαμε ότι δεν αγοράζουμε ένα προϊόν αμέσως αλλά πρώτα προσέχουμε τα συστατικά του αν μας ωφελεί ή αν το χρειαζόμαστε πραγματικά.

Παράλληλα με το πρόγραμμα για τα παιχνίδια και με αφορμή την εορτή των Χριστουγέννων ασχοληθήκαμε με την έννοια της γιορτής που αφορά την προσφορά και την αγάπη και κυρίως τι ενέργειες κάνουμε για να δείξουμε το ενδιαφέρον μας στους άλλους.

Βιβλία που διαβάσαμε ήταν: «Το Δώρο της Παπλωματούς», και «ο Ερυθρούλης»

Αξιολόγηση του σχεδίου εργασίας: Τα παιδιά συμμετείχαν με πολύ ενδιαφέρον σε όλη την διάρκεια του project, κυρίως όμως, έδειξαν ενθουσιασμό για τη συμμετοχή τους στις ομάδες που αφορούσαν τη συγκέντρωση των συσκευασιών και στον έλεγχο που έκαναν για την καταλληλότητα των παιχνιδιών τους.

5.4. 4η Δράση - Θέμα: «Η γη και το δέντρο της ζωής» (Συνδέεται με την 3^η δράση των γονέων «Καλικάντζαροι – το δέντρο της ζωής»)

Με την επιστροφή μας στο σχολείο και με έναυσμα την κοινή δράση με τους γονείς με θέμα «Καλικάντζαροι - Το δέντρο της ζωής», η οποία θα ακολουθούσε, ασχοληθήκαμε με την κίνηση της γης γύρω από τον ήλιο.

Σκοπός της δράσης ήταν να γνωρίσουν τα παιδιά τη σημασία του περιβάλλοντος στη ζωή του ανθρώπου και το δέντρο ως μετάβαση στον κύκλο της ζωής στην εναλλαγή των εποχών και συνδεδεμένο με την ετήσια αναγέννηση της φύσης.

Στόχοι:

- α. Να έρθουν σε επαφή με λαϊκές δοξασίες και μύθους
- β. Να αντιληφθούν ότι υπάρχουν διαφορετικοί τρόποι απεικόνισης του κόσμου στο χαρτί και στην υδρόγειο.
- γ. Να δείχνουν την θάλασσα και την ξηρά στον χάρτη και στην υδρόγειο.
- δ. Να μάθουν τις 5 ηπείρους του πλανήτη μας.
- ε. Να μάθουν για τη περιφορά της γης: Τέσσερις εποχές και για την περιστροφή της γης: Ημέρα - Νύχτα.
- στ. Να κατανοήσουν την αξία του ήλιου ως πηγής ενέργειας, τη σημασία αυτής της ενέργειας στην ύπαρξη της ζωής και να αποκτήσουν περιβαλλοντική συνείδηση και να ευαισθητοποιηθούν στην προστασία της γης.

Διάρκεια σχεδίου εργασίας: 2 εβδομάδες

Περιγραφή: Μετά τις εορτές των Χριστουγέννων μοιραστήκαμε τα νέα μας και τα συναισθήματά μας και η εκπαιδευτικός ρώτησε τα παιδιά «*μήπως είδατε κανένα καλικαντζαράκι;*», «*μήπως σας έφαγαν τα γλυκά;*». Τα παιδιά άρχισαν να γελάνε και μερικά σηκώθηκαν και άρχισαν να χοροπηδάνε κοντά στις θέσεις τους. Με αυτή την αφορμή μιλήσαμε για τους καλικάντζαρους, είδαμε εικόνες από τον υπολογιστή και ακούσαμε το τραγούδι «Καλικάντζαροι» από το cd «Λάχανα και Χάχανα» (<https://www.youtube.com/watch?v=NObSUyvn9k8>).

Στη συνέχεια τα παιδιά, ύστερα από συζήτηση κατασκεύασαν το δέντρο της γης με ένα χαρτόκουτο και πάνω στήριξαν την υδρόγειο.

Η δράση προεκτάθηκε και, από τη γη, οδηγηθήκαμε στο διάστημα. Μάθαμε για τους πλανήτες, την κίνηση της γης γύρω από τον ήλιο, για την ημέρα και την νύχτα. Οι μαθητές μέσα από τα βιβλία παρατήρησαν κι έμαθαν το ηλιακό σύστημα και τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζει ο ήλιος για την ζωή στον πλανήτη μας. Δραματοποιήσαμε την κίνηση της γης γύρω από τον ήλιο και δημιουργήσαμε τον κύκλο των τεσσάρων εποχών. (Παράρτημα: Εικόνες 39, 40)

Οι καλικάντζαροι όμως δεν είχαν ξεχαστεί από τα παιδιά και με αφορμή την επικείμενη επίσκεψη των γονέων στο σχολείο, αποφασίστηκε να παίξουν τους καλικάντζαρους και να τρομάξουν τους γονείς.

Μόλις έφτασαν οι γονείς στο σχολείο, τα παιδιά έδειχναν ιδιαίτερη χαρά και ανυπομονησία και κατά την διάρκεια της συζήτησης ακούστηκαν κάποια γέλια και άρχισε να κουνιέται η κατασκευή της γης με το δέντρο. Τότε τα παιδιά άρχισαν να φωνάζουν «Θα πέσει η γη!», «καλικάντζαροι!», «θα κόψουν το δέντρο!» και τότε τρέξαμε όλοι να διώξουμε τους καλικάντζαρους, να σωθεί το δέντρο και φυσικά ο πλανήτης. (Παράρτημα: Εικόνες 7,8)

Αφού «σώσαμε τον πλανήτη μας» σώζοντας το δέντρο, παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικός ακούσαμε το τραγούδι «καλικάντζαροι» που ήδη ήξεραν τα παιδιά, χορέψαμε και ευχηθήκαμε καλή χρονιά και υποσχεθήκαμε να προσέχουμε τα δέντρα, που προσέχουν τον πλανήτη που ζούμε.

Στη διάρκεια της δράσης διαβάσαμε τα βιβλία «Εικόνες του πλανήτη μας», «Η γη και ο ουρανός» και «Το Δέντρο». Επιπλέον, μέσω υπολογιστή είδαμε τους πλανήτες, εικόνες από το διάστημα όπως και δέντρα από όλο τον κόσμο.

Αξιολόγηση της δράσης: Τα παιδιά εκδήλωσαν μεγάλο ενδιαφέρον για την απόκτηση γνώσεων γύρω από τους πλανήτες, και ενθουσιώδη συμμετοχή στην κοινή δράση με τους γονείς ξανά.

5.5. 5η Δράση – Project με Θέμα: «Το νερό»

Τον Φεβρουάριο ασχοληθήκαμε με το ΝΕΡΟ, ένα θέμα οικείο στα παιδιά και σημαντικό για τη ζωή στον πλανήτη. Το νερό αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα στοιχεία του πλανήτη, καθώς η ύπαρξή του είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη όλων των ζωντανών οργανισμών.

Σκοπός της δράσης είναι να συνειδητοποιήσουν τα παιδιά την σπουδαιότητα του νερού στο πλανήτη και να κατανοήσουν τις συνέπειες των ανθρώπινων παρεμβάσεων.

Στόχοι:

- α. Να αναπτύξουν νέα πρότυπα συμπεριφοράς και στάσης απέναντι στο νερό.
- β. Να γνωρίσουν τον κύκλο του νερού.

- γ. Να αντιληφθούν τις φυσικές ιδιότητες του νερού και τους παράγοντες που συνδέονται με τις μεταβολές του.
- δ. Να ασκηθούν σε τρόπους ανεξάρτητης μάθησης και ομαδικής εργασίας.
- ε. Να πληροφορηθούν πώς φτάνει το νερό στην βρύση του σχολείου ή του σπιτιού μας.
- στ. Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα οικονομίας του νερού και προστασίας του από μόλυνση.
- ζ. Να εμπλουτίσουν το λεξιλόγιό τους.

Διάρκεια σχεδίου εργασίας: 4 εβδομάδες.

Μια ημέρα με έντονη βροχόπτωση δόθηκε η αφορμή για να ασχοληθούμε με το νερό. Αρχικά, η εκπαιδευτικός θέλοντας να διερευνήσει τις προηγούμενες γνώσεις των παιδιών σχετικά με το θέμα, παρότρυνε τα παιδιά για να εκφράσουν τις σκέψεις τους και τις αντιλήψεις τους. Στην συνέχεια ρώτησε τα παιδιά «τι θέλετε να μάθουμε για το νερό;» και ξεκινήσαμε την καταγραφή.

- Πού βρίσκεται το νερό;
- Να παίξουμε με το νερό.
- Από πού έρχεται το νερό;
- Το νερό τελειώνει ποτέ;
- Να ζωγραφίσουμε με το νερό.

Προχωρήσαμε στην καταγραφή και τα παιδιά χωρίστηκαν σε ομάδες αναλαμβάνοντας να φέρουν από το σπίτι τους πληροφορίες.

Κατά την διάρκεια της δράσης δημιουργήσαμε ατομικά τετράδια σχετικά με την χρήση του νερού, κάναμε πειράματα στην τάξη για την διαλυτότητα, την τήξη, την πήξη, την εξαέρωση και κατανοήθηκαν οι τρεις καταστάσεις του νερού. (Παράρτημα: Εικόνες 41, 42, 43, 45, 46)

Γίναμε ναυπηγοί και αναρωτηθήκαμε από τι υλικό θα φτιάξουμε «τα καράβια» μας. Έχοντας μία λεκάνη με νερό, συγκεντρώσαμε αντικείμενα από τις γωνιές της τάξης μας (πλαστελίνες, κομμάτια ξύλου, πλαστικά αντικείμενα) και πειραματιστήκαμε. Αρχικά κάναμε υποθέσεις, ποια υλικά βυθίζονται και ποια όχι, και αναμέναμε να επαληθευτούν ή να διαψευστούν. Το πείραμα συνεχίστηκε στην αυλή συλλέγοντας κλαδάκια, φύλλα διαφόρων μεγεθών, πέτρες. Παροτρύναμε τα παιδιά να βγάλουν συμπεράσματα και να καταλήξουν στο κατάλληλο υλικό για την κατασκευή των καραβιών τους.

Στη διάρκεια της δράσης παρατηρήσαμε την υδρόγειο και διαπιστώσαμε ότι το μεγαλύτερο μέρος αποτελείται από νερό. Στη διαπίστωση του μαθητή Χ. Λ. «έχουμε πολύ νερό στην γη μας» η εκπαιδευτικός ρώτησε εάν μπορούμε να το χρησιμοποιήσουμε για να το πιούμε, να μαγειρέψουμε ή για οικιακή χρήση. Ύστερα από συζήτηση τα παιδιά αντιλαμβάνονται ότι το πόσιμο νερό είναι λίγο και αναρωτηθήκαμε τι μπορούμε να κάνουμε ώστε να μην εξαντληθεί. Κατόπιν παρατήρησαν φωτογραφικό υλικό σχετικά με το τι συμβαίνει σε κάποιες περιοχές του πλανήτη από την έλλειψη του νερού.

Σε πίνακα καταγράψαμε τις προτάσεις μας:

- ✚ Κλείνουμε τη βρύση όταν πλένουμε τα δόντια μας ή όταν ξυρίζεται ο μπαμπάς.
- ✚ Ποτίζουμε νωρίς το πρωί ή αργά το βράδυ.
- ✚ Πλένουμε το αυτοκίνητο με κουβά.
- ✚ Παρακολουθούμε το δελτίο καιρού και όταν πρόκειται να βρέξει κλείνουμε το αυτόματο πότισμα.
- ✚ Ελέγχουμε το ρολόι για διαρροές.

Στο χρονικό διάστημα που εκπονήθηκε η δράση, διαβάσαμε το «Πέφτει, πέφτει η σταγόνα», «Ο χιονάνθρωπος που δεν ήθελε να λιώσει», ακούσαμε ήχους του νερού, το CD «Θάλασσα» του Στ. Σπανουδάκη, «Το θαλασσινό τριφύλλι» του Οδυσσέα Ελύτη, δραματοποιήσαμε το «Ποταμάκι» του Ζ. Παπαντωνίου και «το ταξίδι της σταγόνας», αφού το παρακολουθήσαμε στον υπολογιστή. <https://www.youtube.com/watch?v=bxer1bMMGcQ>. Τέλος, σε ατομική κατασκευή τα παιδιά δημιούργησαν τον κύκλο του νερού. (Παράρτημα: Εικόνα 44)

Αξιολόγηση του σχεδίου εργασίας: Τα παιδιά έδειξαν ιδιαίτερο ενθουσιασμό παρακολουθώντας την διαδικασία του φαινομένου της τήξης και με το πείραμα σχετικά με τα αντικείμενα που επιπλέουν. Επίσης, απόλαυσαν την συμμετοχή τους στις δραματοποιήσεις. Οι συζητήσεις που έγιναν βοήθησαν τα παιδιά να εμπλουτίσουν τις γνώσεις και κυρίως να αντιληφθούν την ευθύνη που έχουμε όλοι για την ορθή χρήση του νερού.

5.6. 6η Δράση – Project με Θέμα: «Από το σχολείο... στον κόσμο» (Συνδέεται με την 5η δράση των γονέων «Πορεία με στόχο»)

Τον Μάρτιο αποφασίσαμε να συμμετέχουμε στη Μαθητική Εβδομάδα Δράσης της Action-Aid «Πορεία με στόχο» και πιο συγκεκριμένα μία πορεία για τον Στόχο 11 της Ατζέντας

2030: Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες
(<https://education.actionaid.gr/media/1964820/Poreia-me-Stoxo-digital-school-kit.pdf>).

Σκοπός της δράσης είναι οι μαθητές με κριτικό πνεύμα να ερευνήσουν την περιοχή της πόλης τους κοντά στο σχολείο, να διαπιστώσουν εάν η περιοχή εξασφαλίζει ποιότητα στην καθημερινότητα των πολιτών της, να βοηθήσουν εθελοντικά και να οργανώσουν την δική τους παρέμβαση.

Στόχοι:

- η. Καλλιέργεια δεξιοτήτων που διευκολύνουν την συνύπαρξη και την συμβίωση, όπως η τήρηση κανόνων, ο εθελοντισμός και η αλληλεγγύη.
- θ. Άμεση δράση σε τοπικό επίπεδο με στόχο μακροχρόνια αποτελέσματα
- ι. Εστίαση της προσοχής στην παρούσα αλλά και την μελλοντική κατάσταση του περιβάλλοντος στο οποίο ζουν.
- ια. Ο προσανατολισμός στην πρόληψη ή επίλυση περιβαλλοντικών θεμάτων ή προβλημάτων
- ιβ. Το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία και την ζωή.
- ιγ. Να συμμετέχουν ενεργά ως υπεύθυνοι πολίτες στην βελτίωση της ποιότητας ζωής.
- ιδ. Να καλλιεργήσουν ικανότητα λήψης αποφάσεων.
- ιε. Να αναφέρουν παραδείγματα συμπεριφορών που δείχνουν σεβασμό στο σπίτι, στην τάξη και στην κοινότητα.
- ιστ. Να κατανοούν ότι έχουν δικαίωμα να ζουν, να παίζουν και να εκπαιδεύονται σε περιβάλλον που τους προσφέρει ασφάλεια και ποιότητα ζωής.

Διάρκεια σχεδίου εργασίας: 4 εβδομάδες

Περιγραφή: Ξεκινήσαμε δημιουργώντας ένα κύκλο σε χαρτόνι, όπου κάθε παιδί στο κέντρο ζωγράφισε το σπίτι του. Στη συνέχεια ρωτήσαμε τα παιδιά «τι σκέφτονται όταν ακούν την λέξη *σπίτι*». Ενδεικτικές απαντήσεις που πήραμε είναι: «*Σκέφτομαι τους γονείς μου*» «*Σκέφτομαι την αδελφή μου που είναι σπίτι γιατί είναι μικρή*» «*Να παίζω με κουζινικά*», «*να παίζω με παιχνίδια*», «*να βλέπω τηλεόραση*», «*να παίζω με τον μπαμπά*», «*λουλούδια*».

Συνεχίσαμε την συζήτηση, ρωτώντας τα παιδιά «πώς παίρνονται οι αποφάσεις στο σπίτι για διάφορα θέματα όπως είναι οι αγορές, ο χρόνος στον Η/Υ ή στην τηλεόραση κ.λπ.». Τα παιδιά απάντησαν ως εξής: «*η μαμά για το φαγητό και τον Η/Υ και ο μπαμπάς για την τηλεόραση*», «*οι γονείς για τις εκδρομές*», «*η μαμά μου και ο μπαμπάς μου*», «*ο*

μπαμπάς αποφασίζει για τις αγορές» και μόνο τρία παιδιά απάντησαν «γονείς και παιδιά». Ένας μαθητής εξέφρασε την επιθυμία ότι «θέλω να με ρωτάνε οι γονείς μου» και η εκπαιδευτικός τον παρότρυνε να μιλήσει με τους γονείς του και στην συνέχεια καταλήξαμε ότι οφείλουμε να μιλάμε για τα πράγματα που μας αρέσουν ή δεν μας αρέσουν στους γονείς μας και να ακούμε την γνώμη τους.

Μετά η εκπαιδευτικός ρώτησε τα παιδιά: «πώς φροντίζετε το σπίτι σας;» και ενδεικτικά αναφέρουμε: «*δεν χαλάμε πολλά λεφτά*», «*δεν πετάμε το φαγητό μας*», «*κλείνουμε την βρύση να μην τρέχει το νερό*», «*δεν φωνάζουμε*».

Στη συνέχεια, δώσαμε φύλλο εργασίας στα παιδιά, έχοντας στο κέντρο τον δεύτερο κύκλο, την γειτονιά. Τα παιδιά μαζί με τους γονείς τους πηγαίνοντας βόλτα θα κατέγραφαν στοιχεία της γειτονιάς τους (πεζοδρόμια, κάδους ανακύκλωσης, μαγαζιά, παιδική χαρά, πάρκο, γείτονες, κ.λπ.), Αφού έγινε η καταγραφή, δημιουργήσαμε τον δεύτερο κύκλο, όπου αντιστοιχεί στην γειτονιά και κάθε παιδί ζωγράφισε ό,τι είχε καταγράψει στο φύλλο εργασίας. Παράλληλα, αναφερθήκαμε και για τις υποχρεώσεις που έχουμε: «*να μην πετάμε τα σκουπίδια έξω από τους κάδους*», «*να μην ρίχνουμε χαρτάκια στον δρόμο*», «*να βάζουμε φαγητό στα αδέσποτα*». Με αφορμή την τελευταία απάντηση, διαβάσαμε και αναλύσαμε το παραμύθι «Ξουτ» παίρνοντας και άλλες ιδέες για τις ενέργειές μας προς τα ζώα.

Στο επόμενο φύλλο εργασίας, στόχος προς παρατήρηση ήταν η πόλη μας, και τα παιδιά μαζί με τους γονείς κατέγραψαν: εκκλησία, λιμάνι, κέντρο υγείας, γήπεδο, πάρκο, τράπεζες, καταστήματα, δημαρχείο, σχολεία, αυτοκίνητα, σινεμά. Μετά την καταγραφή, δημιουργήθηκε και ο τρίτος κύκλος όπου ζωγραφίσαμε επάνω στοιχεία της πόλης.

Τα παιδιά αρχικά ρωτήθηκαν «τι τους άρεσε στην πόλη» και απάντησαν: «*η παιδική χαρά*», «*η παραλία*», «*να μαζεύω λουλούδια*», «*τα σπίτια που έχουν έξω λουλούδια*», «*τα δέντρα στην παραλία*», «*νέα λουλούδια*», «*η καθαρή φύση*». Στην αντίθετη ερώτηση, οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν: «*τα σκουπίδια στην θάλασσα*», «*παιδιά να τσακώνονται*», «*νερά βρώμικα*», «*όταν δεν μαζεύουν τα κακά από τα σκυλιά*», «*τα σκουπίδια από εδώ κι από εκεί*», «*τα σκουπίδια έξω από τους κάδους*». Το μεγαλύτερο πρόβλημα για τα παιδιά ήταν τα σκουπίδια και ως εκ τούτου οι απαντήσεις τους σχετικά με το τι πρέπει να κάνουμε για την πόλη μας και για να ζούμε όμορφα ήταν αντίστοιχες: «*να μην λερώνουμε την παραλία*», «*να μην βρωμίζουμε την θάλασσα*», «*να μην ρίχνουμε σκουπίδια κάτω και έξω από τους κάδους*».

Με παρότρυνση της εκπαιδευτικού προσπάθησαν να βρουν τρόπους να μειώσουν τα σκουπίδια της πόλης τους:

- ✚ Να παίρνουμε το κολατσιό μας σε δοχείο επαναχρησιμοποιούμενο και όχι τυλιγμένο σε αλουμινόχαρτο.
- ✚ Να παίρνουμε μαζί παγούρι με νερό.
- ✚ Να έχουμε το δικό μας ποτήρι για τον καφέ που αγοράζουμε στην βόλτα μας.
- ✚ Να ζωγραφίζουμε και να εκτυπώνουμε το χαρτί και από τις δύο πλευρές.
- ✚ Να ανακυκλώνουμε όλα τα αντικείμενα με το σύμβολο της ανακύκλωσης.
- ✚ Να κάνουμε κατασκευές από άχρηστα - ανακυκλώσιμα υλικά. (Ήδη στο σχολείο μας όλες οι μεγάλες κατασκευές είχαν γίνει από ήδη χρησιμοποιημένα χαρτιά A4 και άχρηστα - ανακυκλώσιμα υλικά).

Σε αυτό το σημείο της δράσης διαβάσαμε το «Βρωμοχώρι», συζητήσαμε με αφορμή το παραμύθι και στη συνέχεια αποφασίσαμε να δημιουργήσουμε το δικό μας... «Καθαροχώρι» από ανακυκλώσιμα υλικά. (Παράρτημα: Εικόνα 48)

Μετά την πόλη μιλήσαμε και για την χώρα μας. Διαπιστώσαμε ότι δεν μπορούμε να την δούμε άμεσα όπως την γειτονιά και την πόλη μας -λόγω μεγέθους- αλλά μπορούμε να την δούμε με άλλους τρόπους. Στην ερώτηση της νηπιαγωγού «πώς μπορούμε να δούμε την χώρα μας χωρίς να ταξιδέψουμε;» τα παιδιά απάντησαν «από τον υπολογιστή».

Παράλληλα θυμηθήκαμε και άλλες πηγές πληροφόρησης που είχαμε προαναφέρει και συγκεντρώνοντας όλες τις πληροφορίες δημιουργήσαμε τον τέταρτο κύκλο που αφορούσε την χώρα. Κάθε μαθητής ζωγράφισε στοιχεία της χώρας μας, και στην ερώτηση τι πρέπει να φροντίζουμε για να ζούμε όλοι όμορφα οι απαντήσεις των παιδιών επικεντρώθηκαν κυρίως στα σκουπίδια. Η εκπαιδευτικός παρότρυνε τους μαθητές να σκεφτούν και άλλους τρόπους που μπορούμε να βελτιώσουμε την ζωή στην χώρα μας, όπου ακούστηκαν προτάσεις για δενδροφύτευση, «να βάφουμε τα σπίτια μας», «να έχουμε δρόμους». Αναφερθήκαμε στα σχολεία, στα νοσοκομεία, στην ύδρευση και στον ηλεκτρισμό.

Συγκρίναμε τα μεγέθη των κύκλων μας και αναρωτηθήκαμε: «πώς λέμε την γνώμη μας σε μία χώρα;», «με ποιον τρόπο εκφράζουμε την ευχαρίστησή μας ή την δυσαρέσκειά μας;». Ανακαλέσαμε στην μνήμη μας τις εκλογές που είχαμε διεξάγει στο σχολείο και καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι όταν είμαστε πολλοί ο τρόπος για να δηλώσουμε την

γνώμη μας είναι οι εκλογές. Να αποφασίζουμε όλοι μαζί για να βελτιώσουμε την χώρα μας.

Στη συνέχεια βρήκαμε την χώρα μας στον παγκόσμιο χάρτη αλλά και στην υδρόγειο (είχε ξαναγίνει και στη δράση με το Δέντρο της γης). Είδαμε φωτογραφίες για τον πλανήτη από βιβλία και από τον υπολογιστή. Είδαμε κτίρια – σύμβολα χωρών του πλανήτη μας, εικόνες με ανθρώπους από όλο τον κόσμο, εικόνες με ζώα και φυτά. Διαπιστώσαμε την ομορφιά του πλανήτη και έτσι δημιουργήσαμε τον πέμπτο κύκλο. Συζητήσαμε και αναρωτηθήκαμε πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τον πλανήτη για να έχουν όλα τα παιδιά φαγητό και νερό και να μην καταστρέφεται το περιβάλλον; Τα παιδιά πρότειναν: «να μην ξοδεύουμε το νερό για να έχουμε όλοι», «να κάνουμε ανακύκλωση», «να μην βρωμίζουμε τον ουρανό με καπνούς», «να προσέχουμε τα δέντρα που μας καθαρίζουν τον αέρα», «να δίνουμε το φαγητό που περισσεύει σε αυτούς που πεινάνε», «να μην κάνουμε πόλεμο για να μην πεθαίνουν οι άνθρωποι».

Ολοκληρώνοντας τη δραστηριότητα κάθε παιδί είχε πέντε κύκλους διαφορετικού χρώματος και μεγέθους. Ονομάσαμε τους κύκλους από τον μικρότερο στον μεγαλύτερο ως εξής: το σπίτι μου, η γειτονιά μου, η πόλη μου, η χώρα μου, ο πλανήτης μου. (Παράρτημα: Εικόνα 47)

Θέλοντας να ξαναδούμε την γειτονιά μας, αποφασίσαμε να κάνουμε μία πορεία, εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς και όλοι μαζί να διαπιστώσουμε τα θετικά και τα αρνητικά σημεία της περιοχής που όλοι ζούμε. Προετοιμάσαμε την πορεία μας έχοντας τυπώσει χάρτη της περιοχής, ενημερώσαμε τους γονείς και δημιουργήσαμε ομάδες που θα παρατηρούσαν, θα κατέγραφαν και θα φωτογράφιζαν. Στις ομάδες συμμετείχαν γονείς και μαθητές. Ξεκινήσαμε παρατηρώντας την σχολική αυλή (ο πρώτος χώρος που αντικρίζουμε βγαίνοντας από το σχολείο) και στην συνέχεια τις οδούς Αγ. Παρασκευής – Ρώτα – Παπαδόπουλου και Κόλλια και επιστρέψαμε στο σχολείο. (Παράρτημα: Εικόνες 13 έως 20)

Σε όλη την διαδρομή τα παιδιά παρατηρούσαν και έκαναν σχόλια τα οποία και συζητήσαμε όλοι μαζί μόλις επιστρέψαμε στο σχολείο. Οι μαθητές ως θετικά στοιχεία της γειτονιάς ανέφεραν «τα ωραία σπίτια», «τα δέντρα», «τα λουλούδια», «τα πεζοδρόμια» (όπου υπήρχαν), «χώρος γύρω από τα σπίτια»

Ως αρνητικά στοιχεία καταγράψαμε :

 τα παρκαρισμένα αυτοκίνητα πάνω στα πεζοδρόμια

- ✚ την έλλειψη φαναριών
- ✚ τον μη επαρκή αριθμό κάδων απορριμμάτων και ανακύκλωσης
- ✚ τις κολώνες στη μέση των πεζοδρομίων
- ✚ τις λακκούβες στους δρόμους και τα κενά στα πεζοδρόμια
- ✚ την έλλειψη φροντίδας για ΑΜΕΑ.

Με την επιστροφή μας στο σχολείο συζητήσαμε, και αποφασίσαμε να δράσουμε ως εξής:

- ✚ Να ενημερώσουμε τον Δήμο για την έλλειψη κάδου ανακύκλωσης χαρτιού για να μην δημιουργούμε επιπλέον σκουπίδια και να βοηθήσουμε το περιβάλλον.
- ✚ Να ζητήσουμε να τοποθετηθεί φανάρι έξω από το σχολείο για την ασφαλή προσέλευση και αποχώρηση των παιδιών, των γονέων και των εκπαιδευτικών.
- ✚ Να δημιουργήσουμε όλοι μαζί ένα παρτέρι στην αυλή του σχολείου το οποίο θα συντηρηθεί από τους γονείς και τους μαθητές έτσι ώστε να διατηρηθεί και για την επόμενη σχολική χρονιά.

Στη συνέχεια, γράψαμε την επιστολή και την στείλαμε ηλεκτρονικά στις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου. (Παράρτημα: Σελ. 129)

Η συζήτησή μας τελείωσε δίνοντας όλοι την υπόσχεση να σχεδιάσουμε και να κάνουμε πράξη την αλλαγή που αφορά άμεσα την σχολική μας ζωή: την αυλή του σχολείου και συγκεκριμένα, της αυλής μας.

Αξιολόγηση της δράσης: Ενθουσιώδης η συμμετοχή των παιδιών σε όλη την διάρκεια αυτής και κυρίως στις παρατηρήσεις που έκαναν με τους γονείς τους αλλά και στην πορεία που κάναμε όλοι μαζί. Η συνεργασία όλων ήταν υποδειγματική.

5.7. 7η Δράση - Θέμα: «Αλλάζουμε την αυλή του σχολείου μας» (Συνδέεται με την 6η δράση των γονέων «Δημιουργία παρτεριού στο σχολείο»)

Η σχολική αυλή αποτελεί έναν ζωντανό χώρο για τα παιδιά, αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής ζωής. Μπορεί να αντιμετωπιστεί σαν πεδίο μελέτης που προσφέρει γνώσεις και δεξιότητες και σαν χώρος χαλάρωσης και αναψυχής όπου μπορεί να παρακινήσει τους μαθητές σε δράσεις και παρεμβάσεις. Στο τέλος του σχολικού έτους, οι εμπλεκόμενοι στην σχολική κοινότητα συνεργάστηκαν και αποφάσισαν να δράσουν και να αλλάξουν

μέρος της σχολικής αυλής με την δέσμευση, την ανάληψη ευθύνης για την φροντίδα του και την διατήρησή του.

Σκοπός της δράσης είναι να συνειδητοποιήσουν όλοι οι μαθητές ότι οφείλουμε να διεκδικούμε συνεχώς καλύτερη ποιότητα ζωής και να προβαίνουμε σε δράσεις για την βελτίωσή της. Σχεδιάζοντας, συζητώντας

Στόχοι:

- α. Να συνειδητοποιήσουν την προσωπική τους ευθύνη
- β. Να αναπτύξουν τη συμμετοχικότητά τους
- γ. Να κατανοήσουν ότι έχουν δικαίωμα να ζουν σε ένα καλύτερο περιβάλλον και να το διεκδικήσουν
- δ. Να νιώσουν και να δράσουν ως ενεργοί πολίτες.

Διάρκεια δράσης: Δύο διδακτικές ώρες

Περιγραφή: Η συγκεκριμένη δράση επιλέχτηκε, καθώς η διαμόρφωση μέρους του αύλειου χώρου είναι σημαντική ως προς την ποιότητα και την αισθητική του σχολείου και κατ' επέκταση της γειτονιάς. Επίσης, ήταν επιθυμία όλων των μαθητών, οι οποίοι θα χαιρόντουσαν άμεσα με τα αποτελέσματα της παρέμβασής τους και παράλληλα υπήρχαν τα μέσα να πραγματοποιηθεί και να ολοκληρωθεί σε εύλογο χρονικό διάστημα.

Παράλληλα, αποτελούσε ένα στοίχημα για την σχολική κοινότητα επειδή το παρτέρι είχε διαμορφωθεί και τα προηγούμενα χρόνια, όμως μετά την λήξη του σχολικού έτους ό,τι είχε φυτευτεί καταστρεφόταν από την ξηρασία.

Στις 17 Μαΐου οι γονείς προσήλθαν στο σχολείο και όλοι μαζί ξεκινήσαμε την διαμόρφωση του χώρου. Το παρτέρι ήδη είχε καθαριστεί από αγριόχορτα, από γονέα, στην συνέχεια οι γονείς έριξαν χώμα, το διαμόρφωσαν και μετά τα παιδιά φύτεψαν τα αρωματικά φυτά, τα ποτίσαμε και υποσχθήκαμε να το διατηρήσουμε και να το «προσφέρουμε» στους επόμενους μαθητές. (Παράρτημα: Εικόνες 21 έως 25)

Αφού ολοκληρώθηκε ο καλλωπισμός ενός μέρους από τον αύλειο χώρο του σχολείου, και κατ' επέκταση της γειτονιάς μας και της πόλης μας, δημιουργήθηκαν οι ομάδες και το χρονοδιάγραμμα φροντίδας των φυτών κατά το χρονικό διάστημα του καλοκαιριού.

Σχεδιάζοντας και συζητώντας όλα τα παιδιά μαζί, δημιούργησαν τις ομάδες και μαθαίνοντας κάθε πότε πρέπει να ποτίζουμε τα φυτά μας, ορίσαμε τις ημερομηνίες που κάθε ομάδα θα ερχόταν στο σχολείο για να κάνει το καθήκον τους. Στην συνέχεια

ενημερώσαμε τους γονείς για το πρόγραμμα, τις ομάδες και τις ημερομηνίες που είχαμε σχεδιάσει. (Παράρτημα: Εικόνες 49, 50)

Αξιολόγηση της δράσης: Σε όλη την διάρκεια της δράσης όλοι συμμετείχαν με ενθουσιασμό, όμως το σημαντικότερο όλων ήταν ότι τήρησαν όλοι τις δεσμεύσεις τους και φρόντισαν το παρτέρι του σχολείου έτσι ώστε για πρώτη φορά και τον Σεπτέμβριο να είναι καταπράσινο και να ομορφαίνει το σχολείο αλλά και την γειτονιά μας.

Επίλογος

Αξιολογώντας το σχέδιο εργασίας που εκπονήθηκε στο σχολείο μας, με θέμα: «Χτίζοντας την ιδιότητα του ενεργού πολίτη στο νηπιαγωγείο», γονείς και μαθητές, ως ενεργοί πολίτες, συνεργάστηκαν, συναποφάσισαν, ανέλαβαν δράση και τήρησαν τις δεσμεύσεις τους αλλάζοντας προς το καλύτερο ένα μέρος του σχολείου και κατά συνέπεια της γειτονιάς τους και της πόλης τους, κληρονομώντας ένα καλύτερο σχολικό περιβάλλον σε όσους πρόκειται να φοιτήσουν την επόμενη σχολική χρονιά.

Οι μαθητές μέσα από βιωματικές δραστηριότητες, δραματοποιήσεις, εικαστικές δημιουργίες, συζητήσεις, δράσεις, ανάγνωση παραμυθιών και βιβλίων γνώσεων, κατανόησαν την αξία της συνεργασίας, αισθάνθηκαν ότι αποτελούν μέλη μιας κοινότητας, γνώρισαν τα δικαιώματά τους, συνειδητοποίησαν τις υποχρεώσεις τους προς το εγγύς και ευρύτερο περιβάλλον και στο τέλος ενεπλάκησαν ενεργά σε ζητήματα που τους αφορούσαν με αποτέλεσμα την επίλυσή τους.

Επιπλέον, ως πολίτες της τάξης τους, υιοθέτησαν υπεύθυνες συμπεριφορές απέναντι στον εαυτό τους, στους συνομηλίκους τους και σε όλους τους συμμετέχοντες στην σχολική κοινότητα και αξίες όπως ο σεβασμός, η ανοχή στην διαφορετικότητα, η αλληλεγγύη, ο εθελοντισμός αρετές του σύγχρονου δημοκρατικού πολίτη.

Η εκπαίδευση στην ιδιότητα του ενεργού πολίτη οφείλει να είναι διά βίου και να αποτελέσει μία μακροχρόνια επένδυση, έτσι ώστε κάθε άτομο να συνειδητοποιήσει και να συγκροτήσει σταδιακά τη δημοκρατική του ταυτότητα που θα τον καταστήσει ενεργό και υπεύθυνο πολίτη.

Αναφορές

Ελληνικές

- Alföldy, G. (2006). *Ιστορία της ρωμαϊκής κοινωνίας*. Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.
- Ανθολόγιο Φιλοσοφικών κειμένων Γ' Γυμνασίου Βιβλίο μαθητή. Ανακτήθηκε: 26/6/2020 Διαθέσιμο από: http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2222/Anthologio-Filosofikon-Keimenon-G-Gymnasiou.html-empl/index_04_05.html
- Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια, Βιβλίο Β, (1104b-1105a) Ανακτήθηκε 26/8/2020 Διαθέσιμο από: http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/browse.html?text_id=78&page=16
- Αριστοτέλους *Πολιτικά. I-II*, Μτφρ. Β. Μοσκόβης. 1989. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη
- Banks, J. (2004). *Εισαγωγή στην πολυπολιτισμική εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήση
- Canivez, P. (2000). *Ποια αγωγή για τον πολίτη;* (Μτφρ. Λ. Σκουρολιάκου). Αθήνα: Scripta
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων. (2002). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, Π.Ι.
- Δήμος, Α. (2015). *Μέθοδος Project και Δημιουργική Σκέψη: Οι αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προς τη συμβολή της μεθόδου Project στην ανάπτυξη της Δημιουργικής Σκέψης των μαθητών*. Διδακτορική Διατριβή: Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία. Πανεπιστήμιο Αθηνών. Αθήνα. Ανακτήθηκε: 3/7/2020 Διαθέσιμο από <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/36373>
- Delors, J. (2002). *Εκπαίδευση, ο θησαυρός που κρύβει μέσα της*. Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα υπό την προεδρία του J. Delors, UNESCO. Μτφ. Ομάδα εργασίας του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας. Αθήνα: Gutenberg.
- Derman Sparks, L. (1990). *Καταπολεμώντας τις προκαταλήψεις: παιδαγωγικά εργαλεία*. Αθήνα: Κέντρο παιδαγωγικής και καλλιτεχνικής επιμόρφωσης «Σχεδία»
- Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση. (1994). Αθήνα: Α. Σάκουλα.
- Θουκυδίδου Ιστορίαι I-II (Το κύκνειο άσμα του Περικλή) Μτφρ Ε Λαμπρίδη, 1962 Πρόλογος, μετάφραση σχόλια Εισαγωγή: Ι.Θ. Κακριδής, I-IV Αθήνα: Γκοβόστης.

- Θουκυδίδου ΙστορίαΙ Μτφρ. Άγγελος Σ. Βλάχος, 2008. Αθήνα Βιβλιοπωλείο της «Εστίας»
Ι.Δ. Κολλάρου & Σιας Α.Ε.
- Κακανά, Δ. (2008). *Η ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση: Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Εκπαιδευτικές Προοπτικές*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αδερφών Κυριακίδη.
- Καλογιάννης, Δ. (2013). *Η ιδιότητα του πολίτη από την Αρχαιότητα έως τη σύγχρονη ευρωπαϊκή εκδοχή της: ιστορική εξέλιξη, χωροχρονικές εκφάνσεις και συνοδευτικές αξίες*. Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης.
- Καρακατσάνη, Δ. (2003). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση, Γνώσεις, αξίες, πρακτικές*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καρακατσάνη, Δ. (2005). *Στρατηγικές Πολιτικής Διαπαιδαγώγησης στην Εκπαίδευση και Επαναπροσδιορισμός του Ρόλου του Εκπαιδευτικού*. Εισήγηση στην ημερίδα «Ενεργοί Πολίτες και Εκπαίδευση» στο πλαίσιο των εκδηλώσεων του «Ευρωπαϊκού Έτους Ενεργών Πολιτών μέσω της Εκπαίδευσης». Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Κογκούλης, Ι.Β. (2004). *Η σχολική τάξη ως κοινωνική ομάδα και η ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αδερφών Κυριακίδη.
- Κοκκίνης, Κ. (2007). *Αριστοτέλη Ηθικά Νικομάχεια, Πολιτικά*. Αθήνα: Εκδοτικός Όμιλος Συγγραφέων Καθηγητών.
- Κούτρας, Β. και Νάστου, Λ. (2014). *ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ*. Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού,(13). Ανακτήθηκε 28/11/2020 Διαθέσιμο από:
<https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/omep/article/view/17953/15962>
- Kymlicka, W. (2010). *Η πολιτική φιλοσοφία της εποχής μας*, (Μτφρ. Γρ. Μολύβας). Αθήνα: Πόλις.
- Λυπουρλής, Δ. (2006). *Αριστοτέλης, «Ηθικά Νικομάχεια» Τόμος 1ος :Βιβλία Α-Δ, τόμος 2ος βιβλία Ε-Κ*. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος. Ανακτήθηκε 26/8/2020 Διαθέσιμο από:
http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/library/index.html?author_id=122
- Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Η σχολική τάξη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία: «Γιατί», «Πώς», «Πότε» και «για Ποιους»*. Διήμερο Επιστημονικό Συμπόσιο: «Η εφαρμογή της ομαδοκεντρικής διδασκαλίας-Τάσεις και εφαρμογές» Θεσσαλονίκη. Ανακτήθηκε 28/11/2020 Διαθέσιμο από: <http://users.sch.gr/kliapis/matsF.pdf>

- Ματσαγγούρας, Η. (2004). *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Μπάλιας, Σ. (2008). *Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- McLaren, P. (2011). *Το μέλλον του παρελθόντος. Στοχασμοί για την παρούσα κατάσταση της αυτοκρατορίας και της παιδαγωγικής*. Στο: Μ. Νικολακάκη (Επιμ.), *Η Κριτική Παιδαγωγική στον Νέο Μεσαίωνα* (σσ. 279-319). (Πρλγ. Η. Γιούκ) (Μτφρ. Α. Δενδάκη & Ν. Πατέλης). Αθήνα: Σιδέρης.
- Marshall, T.-H., & Bottomore, T. (1977). *Ιδιότητα του πολίτη και κοινωνική τάξη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ναούμ, Ε. και Παπαμιχαήλ, Γ. (2005). *Θεματικές Προσεγγίσεις. Σχέδια Εργασίας για το Νηπιαγωγείο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Νικολάου, Σ.Μ. (2006). *Από την Ιδιότητα του Πολίτη στην Ιδιότητα του Ευρωπαίου Πολίτη στη Δημοκρατική Πολιτεία – Ο ρόλος της εκπαίδευσης*, στο: Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ. Ι. Ε. Π. ΕΚ.), 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα: «Κριτική, Δημιουργική, Διαλεκτική Σκέψη στην Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη», Αθήνα, 13-14 Μαΐου 2006. Ανακτήθηκε: 21/8/2020 Διαθέσιμο από: http://www.elliepek.gr/documents/3o_synedrio_eisigiseis/nikolaou_souzana.pdf
- Ντολιοπούλου, Ε. (2001). *Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός.
- Ντολιοπούλου, Ε. (2003). *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός
- Ντολιοπούλου, Ε. (2005). *Η εφαρμογή της μεθόδου project σε ελληνικά νηπιαγωγεία*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός
- Οδηγός Ενημέρωσης & Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων, (2018). Πρόγραμμα «Walk the Global Walk». Ανακτήθηκε 7/7/2020 Διαθέσιμο από: <https://www.walktheglobalwalk.eu/en/teacher-space/resources-training-material/category/4-exploring-the-17-sdg-s-and-the-sdg-11>
- Οδηγός Εκπαιδευτικού για το Πρόγραμμα Σπουδών του Νηπιαγωγείου (2011) <http://ebooks.edu.gr/info/newps/%CE%A0%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20-%20%CE%A0%CF%81%CF%8E%CF%84%CE%B7%20%CE%A3%CF%87%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%97%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%AF%CE%B1/%CE%9F%CE%B4%CE%B7%CE%B3%CF%8C%CF%82%20%CE%B3%CE%>

Οδηγός Νηπιαγωγού (2006). Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο

Πλάτων, *Πολιτεία*. Μτφρ. Ιωάννης Γρυπάρης Θεσσαλονίκη: ΚΕΓ.

Πρόγραμμα Σπουδών Νηπιαγωγείου, 1ο Μέρος, Παιδαγωγικό Πλαίσιο και αρχές Προγράμματος Σπουδών Νηπιαγωγείου. (2011). Π.Ι.

Πρόγραμμα Σπουδών για το Νηπιαγωγείο (2014) «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών», Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, ΙΕΠ

Romilly, J. (1992). *Προβλήματα της αρχαίας ελληνικής δημοκρατίας*. Αθήνα: Καρδαμίτσας.

Ross, D. (1957). *Αριστοτέλης, Πολιτικά*, Οξφόρδη: Clarendon Press. Ανατ. 1964

Ross, D. (1993). *Ο Αριστοτέλης*, ΜΙΕΤ (ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ).

Τσαούσης, Δ. (Επιμ.). (2005). *Ευρωπαϊκή Εκπαιδευτική Πολιτική, Βασικά Κείμενα για την Παιδεία, την Εκπαίδευση και την Κατάρτιση*. Αθήνα: Gutenberg

Χιονίδου, Μ. (1999). *Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στο Κονστροκτιβιστικό μοντέλο διδασκαλίας και μάθησης των μαθηματικών*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

Χρυσάφιδης, Κ. (1998). *Βιωματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία. Η εισαγωγή της μεθόδου «project» στα σχολεία*. Αθήνα: Gutenberg.

Χρυσάφιδης, Κ. (2000). *Ανθρωπισμός: Μια απόπειρα προσέγγισης του όρου και οι συνέπειες της στη γνωστική διαδικασία και τη σχολική ζωή*. Στο: σεμινάριο 25: Ανθρωπισμός και Εκπαίδευση το 2000, Π.Ε.Φ. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ξενόγλωσσες

Baker, F. (2013). *Responding to the challenges of active citizenship through the revised UK early years foundation stage curriculum*. Early Child Development and Care

Banks, J. (2001). *Cultural diversity and education: foundations, curriculum and teaching*. Boston: Allyn and Bacon

- Banks, J. (2008). *Diversity, group identity and citizenship education in a global age*. *Educational Researcher*, 37:3, 129-139.
- Brubaker, W. (1989). *The French Revolution and the Invention of Citizenship*. *French Politics and Society*, 7(3).
- Carr, P. (2008). *Educators and education for democracy: Moving beyond "thin" democracy*. *Interamerican Journal of Education for Democracy*
- Commission of the European Communities. (2005). Proposal for a Decision of the European Parliament and of the Council, establishing for the period 2007-2013 the programme "Citizens for Europe" to promote active European citizenship, presented by the Commission. Brussels. Ανακτήθηκε 22/7/2020. Διαθέσιμο από: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0116:FIN:EN:PDF>
- Cummins, J. (2005). *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση: εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*. Αθήνα: Gutenberg
- Delanty, G. (1997). *Models of citizenship: defining European identity and citizenship*. *Citizenship Studies*, 1:3, 285-303.
- Dias, T. S. & Menezes, I. (2014). Children and adolescents as political actors: collective visions of politics and citizenship, *Journal of Moral Education*
- European Commission. (2010). EU Citizenship report. Dismantling the obstacles to EU citizens' rights. Ανακτήθηκε 22/7/2020 Διαθέσιμο από: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0603:FIN:EN:PDF>
- Gosewinkel, D. (2001). Citizenship, Historical Development of. (N. B. Smelser, Επιμ.) *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences*.
- Hallgarten, J. & Pearce, N. (2000). *Tomorrow's citizens: critical debates in citizenship and education*. London: IPPR
- Holden, C. (2006). Citizenship in the Primary School. In J. Arthur, T. Grainger & D. Wray (Eds) *Learning to Teach in the Primary School* (251-264). London and New York: Routledge
- Hoskins, B., Jesinghaus, J., Mascherini, M., Munda, G., Nardo, M., Saisana, M., Van Nijlen, D., Vidoni, D., Villalba, E. (2006). *Measuring Active Citizenship in Europe*. Luxembourg: European Commission, Institute for the Protection and Security of the Citizen. Ανακτήθηκε 21/8/2020 Διαθέσιμο από:

https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/jrc-coin-measuring-active-citizenship-2006_en.pdf

- Huddleston, T. (2005). *Teacher Training in Citizenship Education: Training for a New Subject or for a New Kind of Subject?* Journal of Social Science Education.
- Knoll, M. (1997). *The Project Method: Its Vocational Education Origin and International Development*. JITE, 34(3). Ανακτήθηκε 5/9/2020 Διαθέσιμο από: <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JITE/v34n3/Knoll.html>
- Manville, P.B. (1990). *The origins of citizenship in ancient Athens*. Princeton: Princeton University Press.
- Maskivker, J. (2010). *Participation and Rights in Athenian Democracy: A Habermasian Approach*. The European Legacy, 15(7)
- Nichols, S. (2007). Children as citizens: literacies for social participation, Early Years: an international research journal
- Nutbrown, C. & Clough, P. (2009). Citizenship and inclusion in the early years: understanding and responding to children's perspectives on 'belonging', International Journal of Early Years Education
- Painter, J. (2008). European citizenship and the regions. *European Urban and Regional Studies*, 15(5).
- Parsons, T. (1966). *Societies: Evolutionary and Comparative Perspectives*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Seefeldt, C. (1984). *Social Studies for the Preschool-Primary Child*. Columbus: Bell & Howell Company
- Staeheli, L. & Hammet, D. (2010). Educating the new national citizen: education, political subjectivity and divided societies, *Citizenship Studies*.

Διαδικτυακές

- Actionaid. Ανακτήθηκε 12/8/2020. Διαθέσιμο από: <https://education.actionaid.gr/media/1772930/ActionAid-Global-Education.pdf>
- Βικιλεξικό. Ανακτήθηκε 14/7/2020. Διαθέσιμο από: <https://el.wiktionary.org/wiki/%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82>

- Council of Europe. Ανακτήθηκε 29/8/2020. Διαθέσιμο από http://www.coe.int/t/dg4/nscentre/default_en.aspx
- ec.europa.eu. Ανακτήθηκε 14/7/2020. Διαθέσιμο από: https://ec.europa.eu/info/about-european-commission/get-involved/european-citizens-initiative_el
- EUR-LEX. Ανακτήθηκε 30/7/2020. Διαθέσιμο από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:I33501&from=EL>
- gr.ambafrance.org. Ανακτήθηκε 22/7/2020. Διαθέσιμο από <https://gr.ambafrance.org/%CE%97-%CE%94%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE%CF%81%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%94%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%89%CE%BC%CE%AC%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%91%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%8E%CF%80%CE%BF%CF%85>
- Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Ανακτήθηκε 5/8/2020. Διαθέσιμο από http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/search.html?lq=%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%AF%CF%84%CE%B7%CF%82&dq=
- Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Ανακτήθηκε 3/9/2020. Διαθέσιμο από http://www.greek-language.gr/greekLang/ancient_greek/tools/corpora/anthology/content.html?t=52
- Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση. «[Δραστηριότητες βιωματικής μάθησης στα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των προσφύγων](#)», εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Συμβίωση: Σχέδιο Δράσης για την προώθηση της ανεκτικότητας και την πρόληψη του ρατσισμού στο σχολείο». Ανακτήθηκε 27/12/2019. Διαθέσιμο από: https://web.archive.org/web/20170830061206/http://www.unhcr.gr/fileadmin/Greece/Extras/education_symbiosis/Symbiosis_project_manual_final.pdf
- UNESCO, Ανακτήθηκε 31/8/2020. Διαθέσιμο από <https://en.unesco.org/themes/education2030-sdg4>
- World Bank (2018), Groundswell: Preparing for Internal Climate Migration. Ανακτήθηκε 3/9/2020. Διαθέσιμο από <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461>

Παράρτημα

Φωτογραφίες Δράσεων

Α. Δράσεις με γονείς

1^η Δράση «Τι είναι τα Χριστούγεννα»

Εικόνα 1

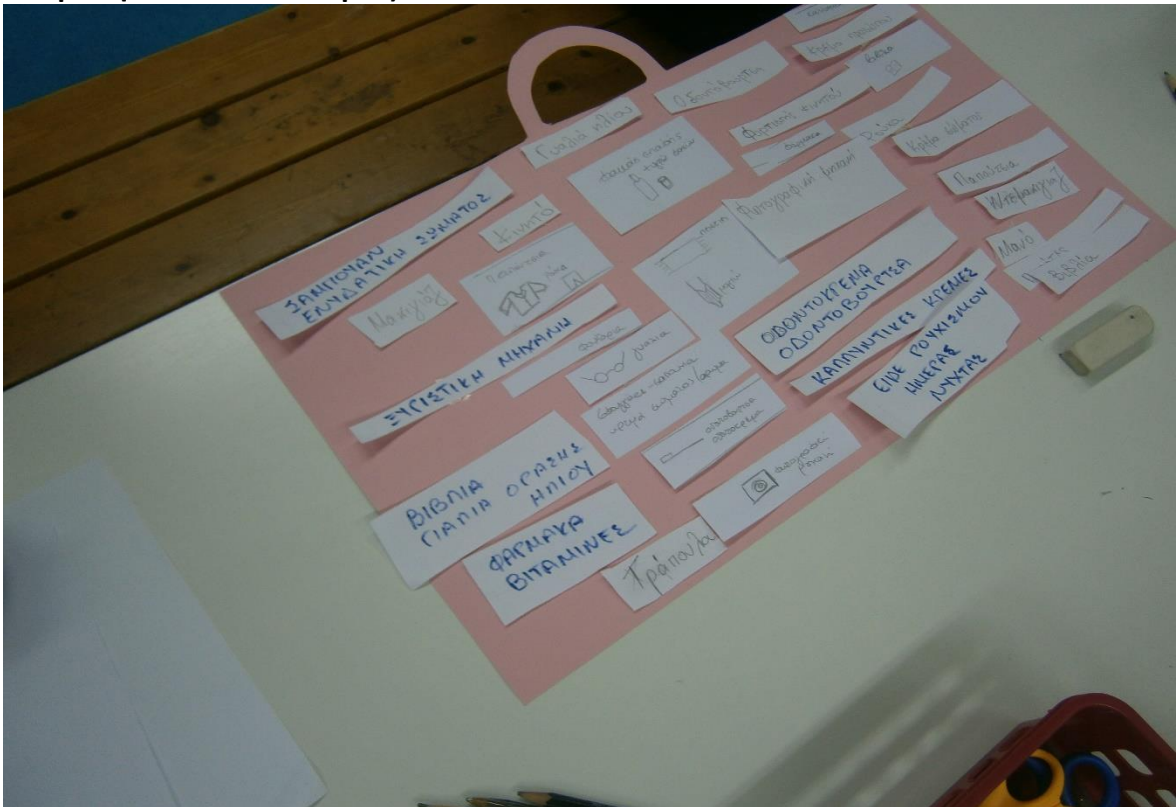

Εικόνα 2

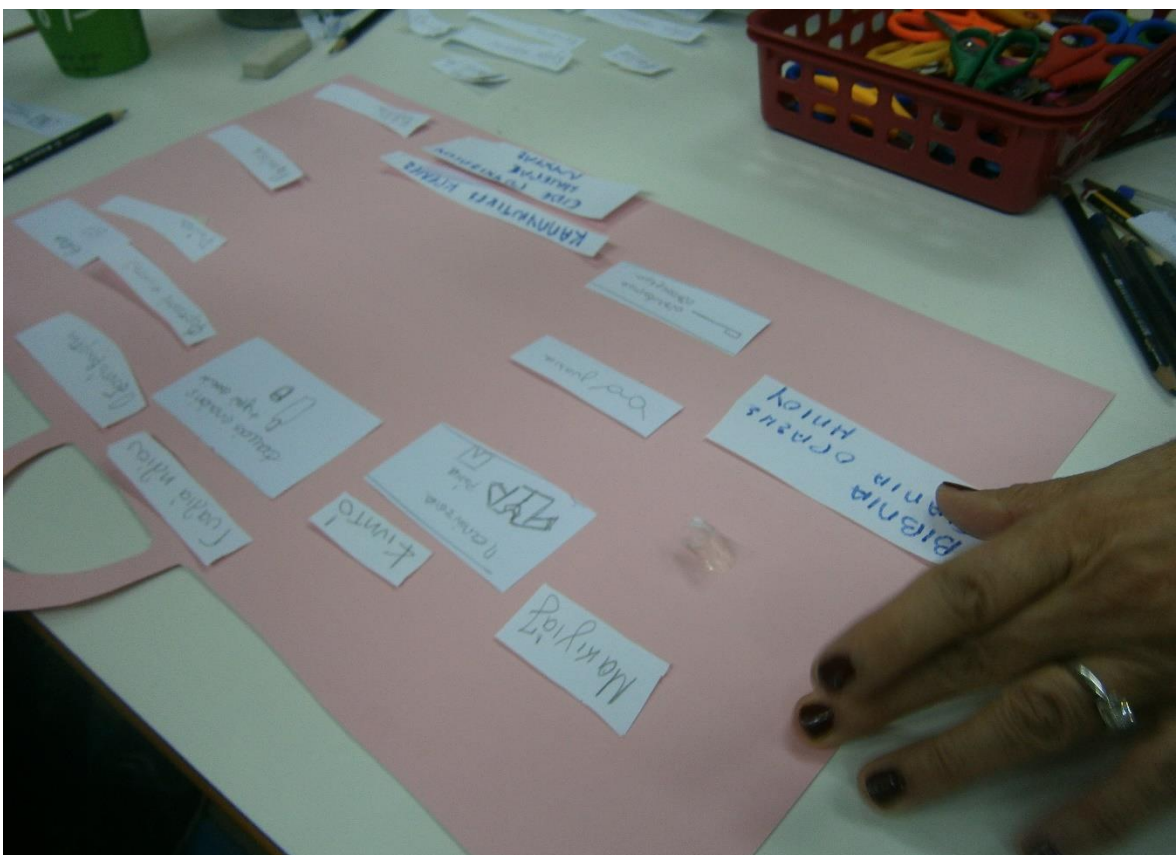

Εικόνα 3

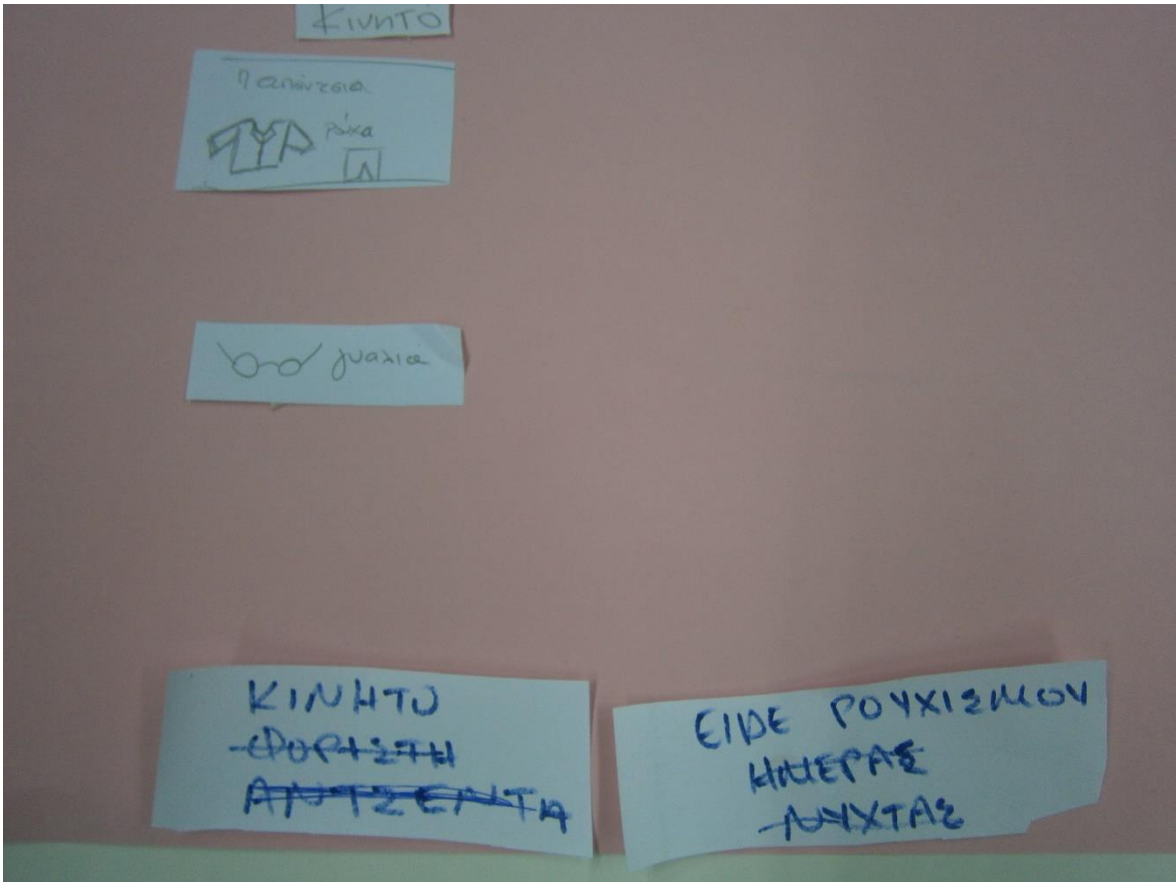
2^η Δράση «Θέλω και ανάγκες»

Εικόνα 4

Εικόνα 5

Εικόνα 6

3^η Δράση «Καλικάντζαροι – Το δέντρο της ζωής» (Κοινή δράση γονέων – παιδιών)

Εικόνα 7

Εικόνα 8

4^η Δράση «Πρόσφυγες – Κάτι από την πατρίδα»

Εικόνα 9

Εικόνα 10

Εικόνα 11

Εικόνα 12

5^η Δράση «Πορεία με στόχο» (Κοινή δράση γονέων – παιδιών)

Εικόνα 13

Εικόνα 14

Εικόνα 15

Εικόνα 16

Εικόνα 17

Εικόνα 18

Εικόνα 19

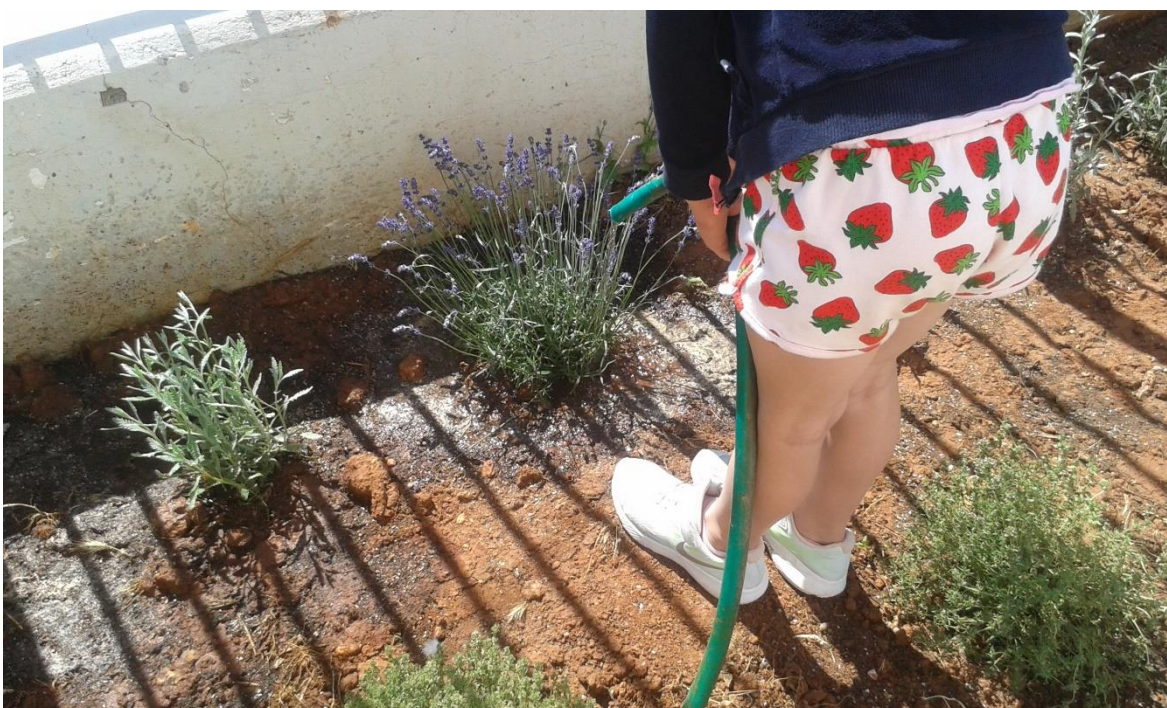

Εικόνα 20

6^η Δράση «Δημιουργία παρτεριού στο σχολείο» (Κοινή δράση γονέων – παιδιών)

Εικόνα 21

Εικόνα 22

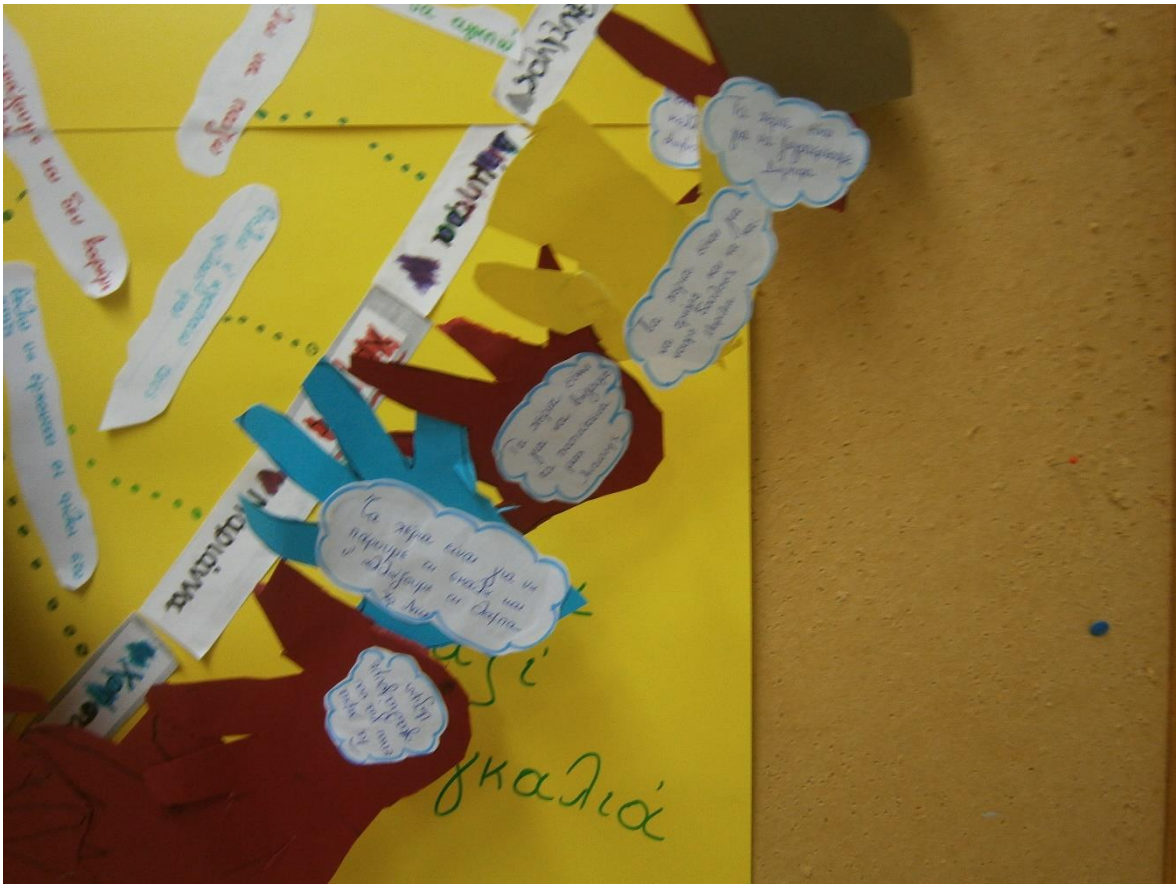
Εικόνα 23

Εικόνα 24

Εικόνα 25

Εικόνα 27

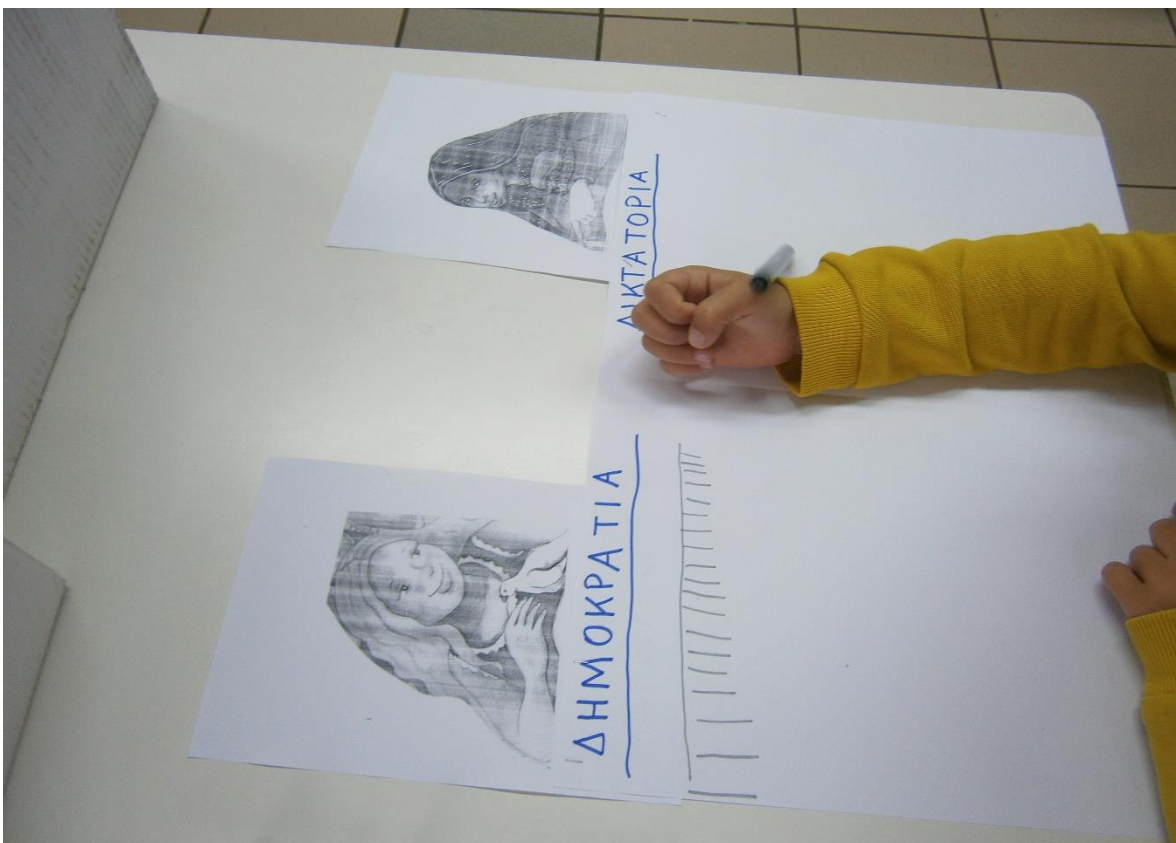

Εικόνα 28

2η Δράση «Δημοκρατία ή Δικτατορία;»

Εικόνα 29

Εικόνα 30

Εικόνα 31

Εικόνα 32

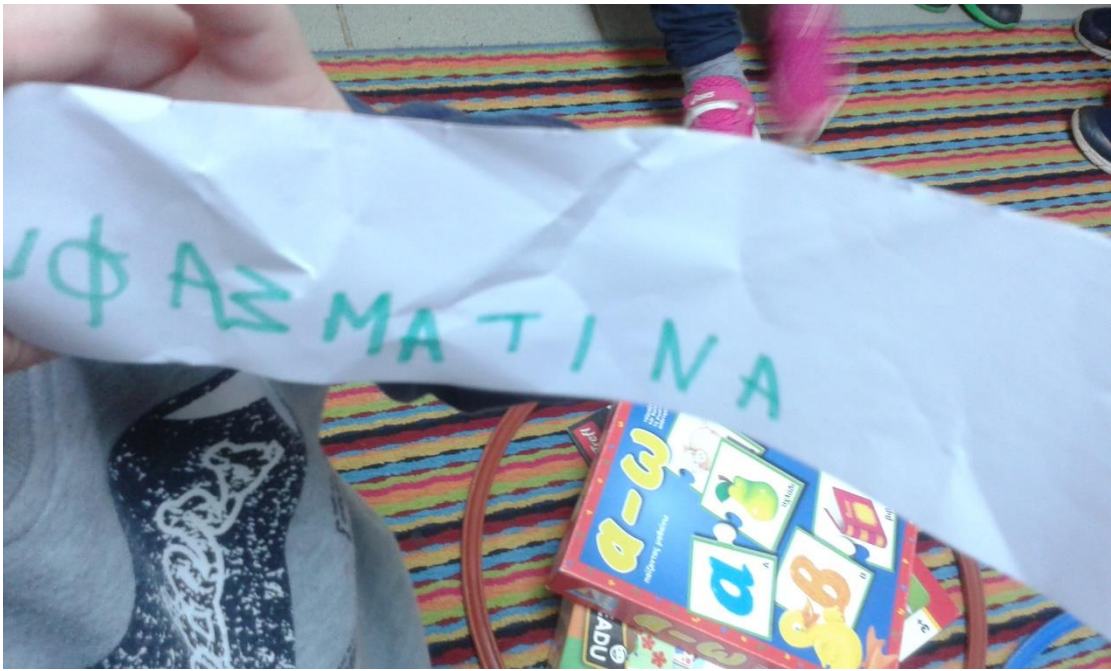
3η Δράση «Τι γίνονται τα παλιά παιχνίδια;»

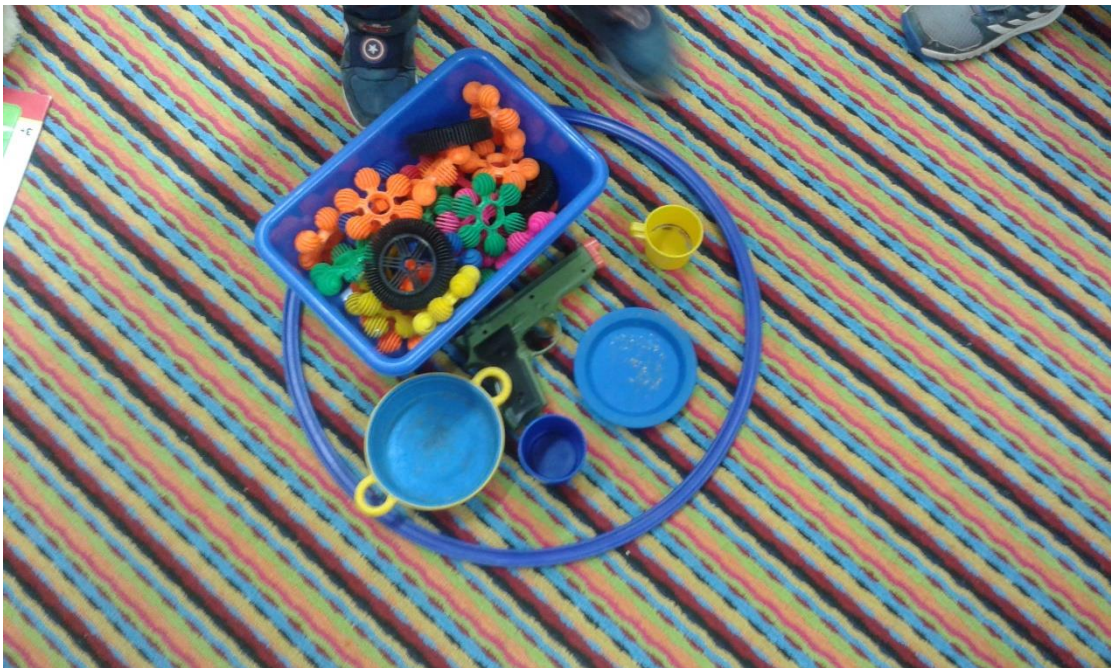
Εικόνα 33

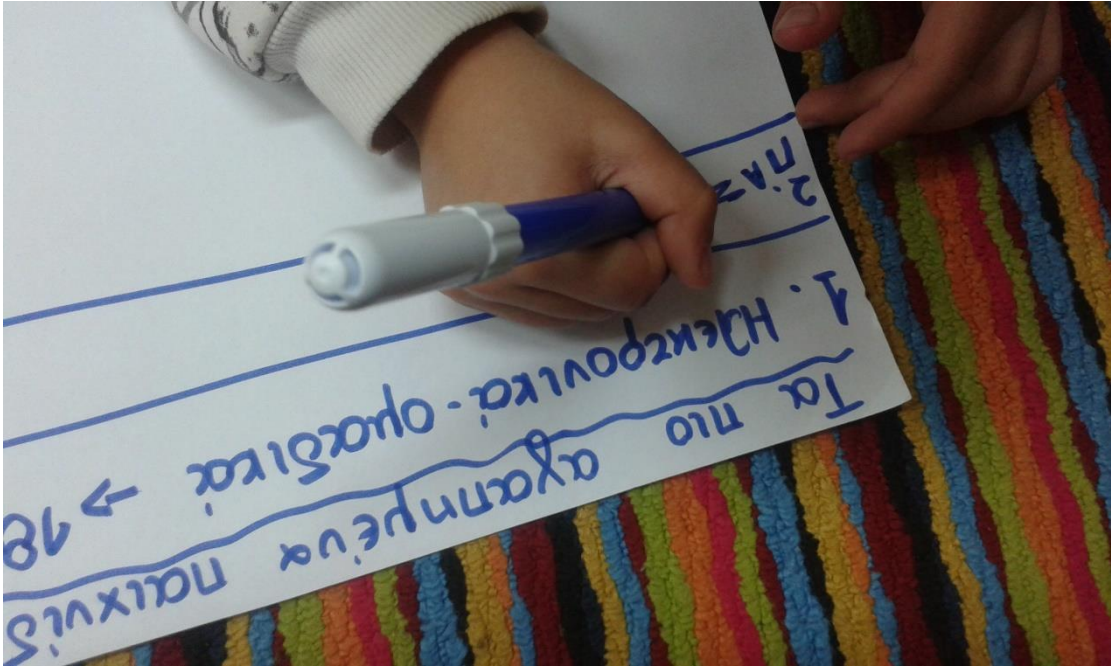
Εικόνα 34

Εικόνα 35

Εικόνα 36

Εικόνα 37

Εικόνα 38

4η Δράση «Η γη και το δέντρο της ζωής»

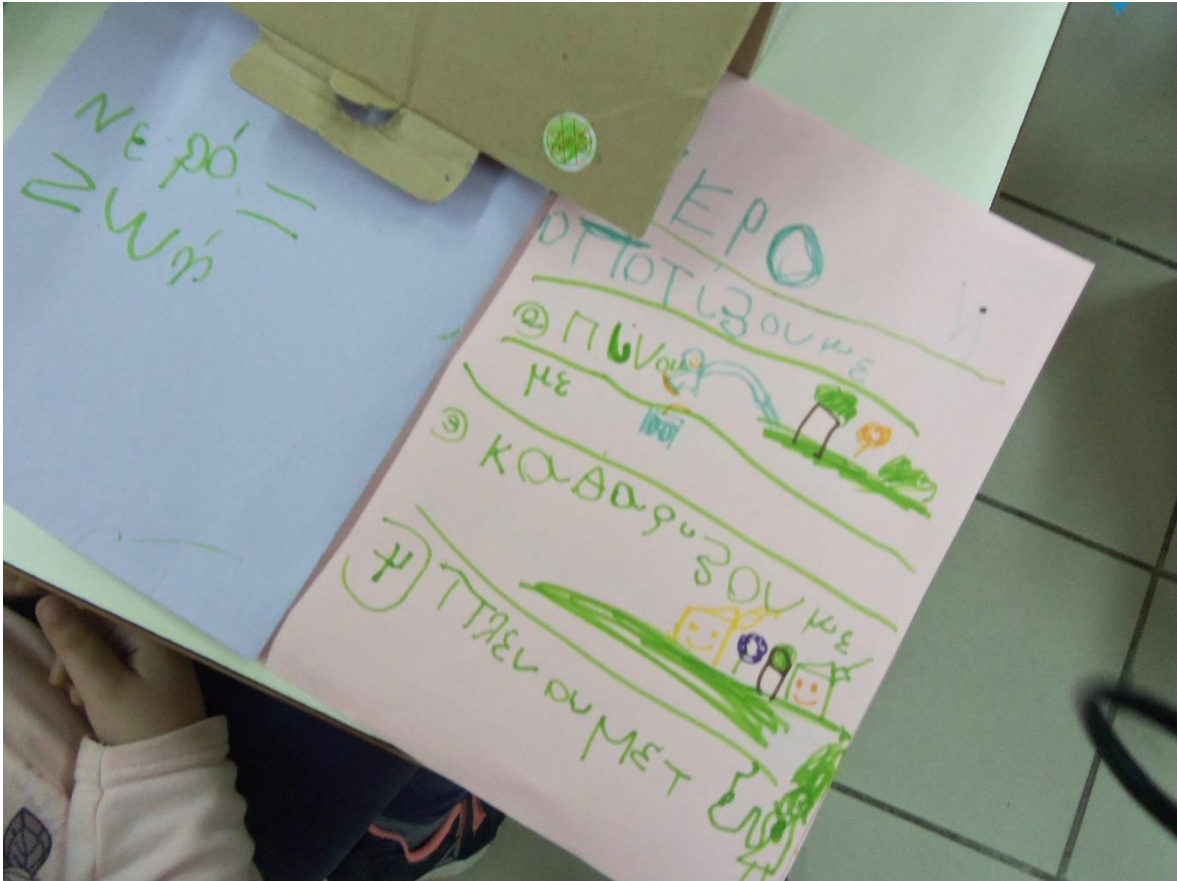

Εικόνα 39

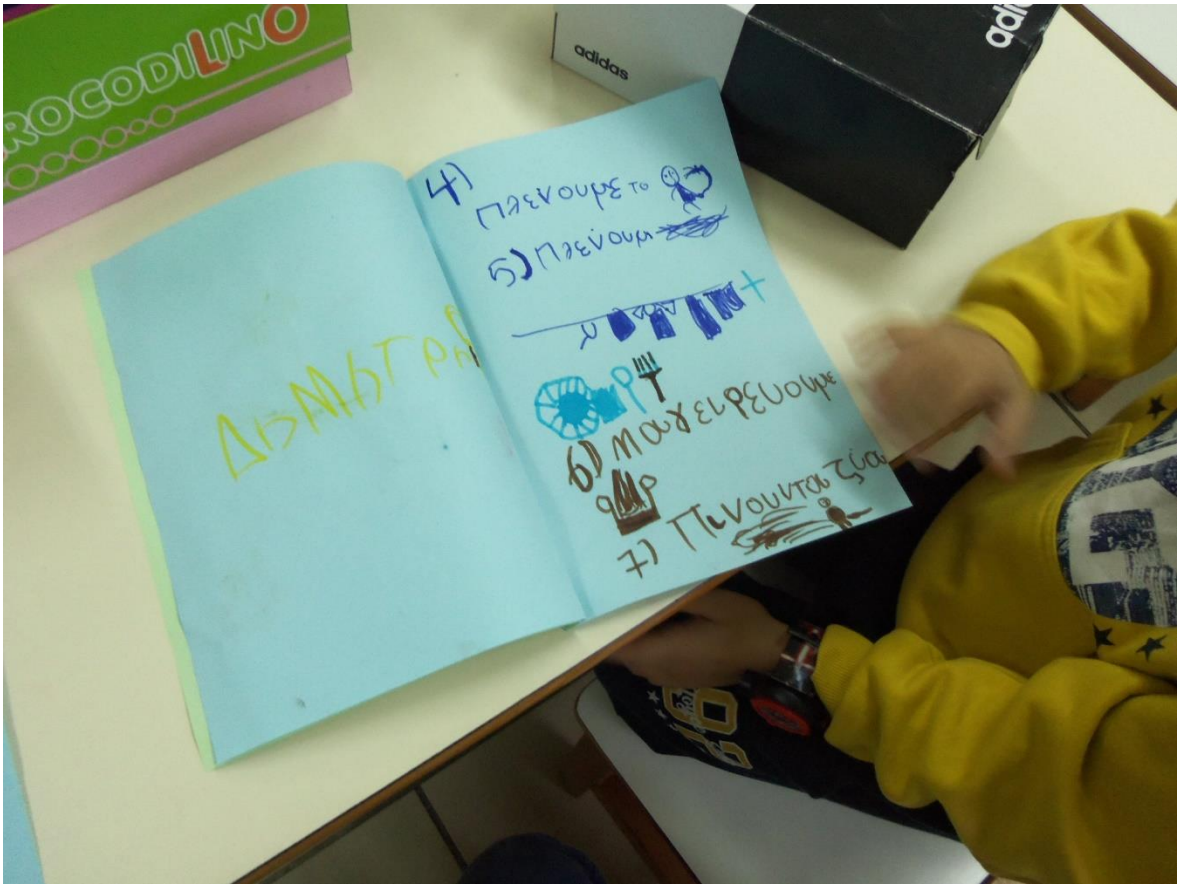

Εικόνα 40

5η Δράση «Το νερό»

Εικόνα 41

Εικόνα 42

Εικόνα 43

Εικόνα 44

Εικόνα 45

Εικόνα 46

6η Δράση «Από το σχολείο... στον κόσμο»

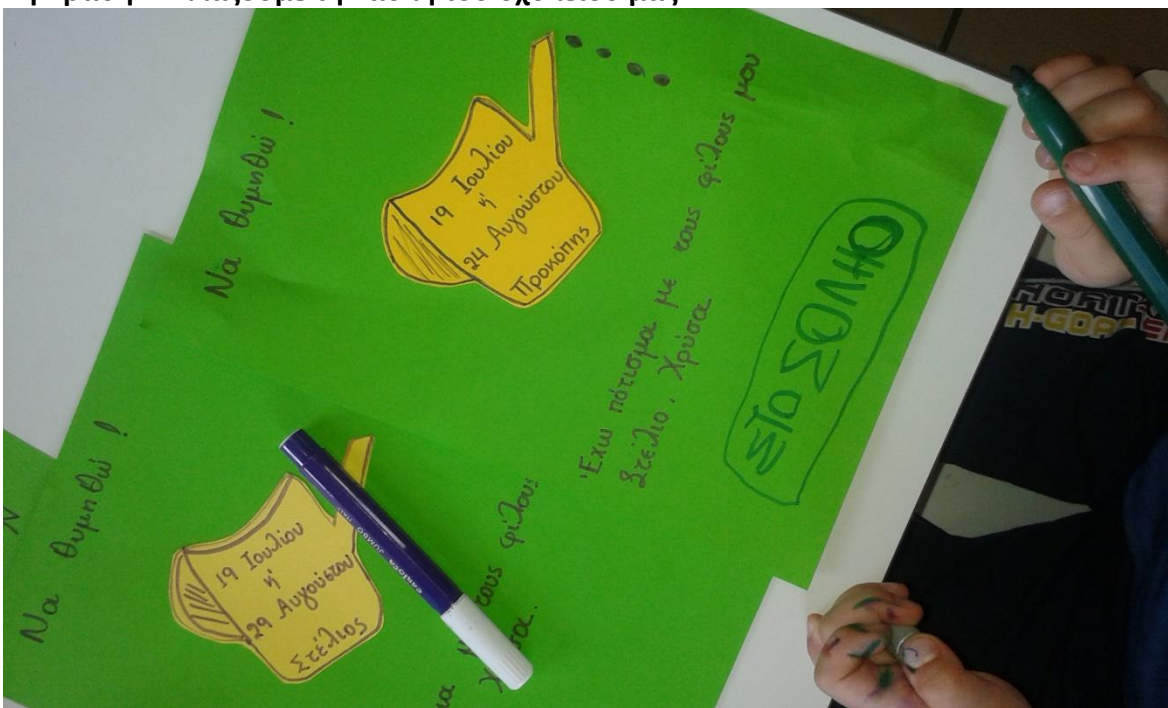

Εικόνα 47

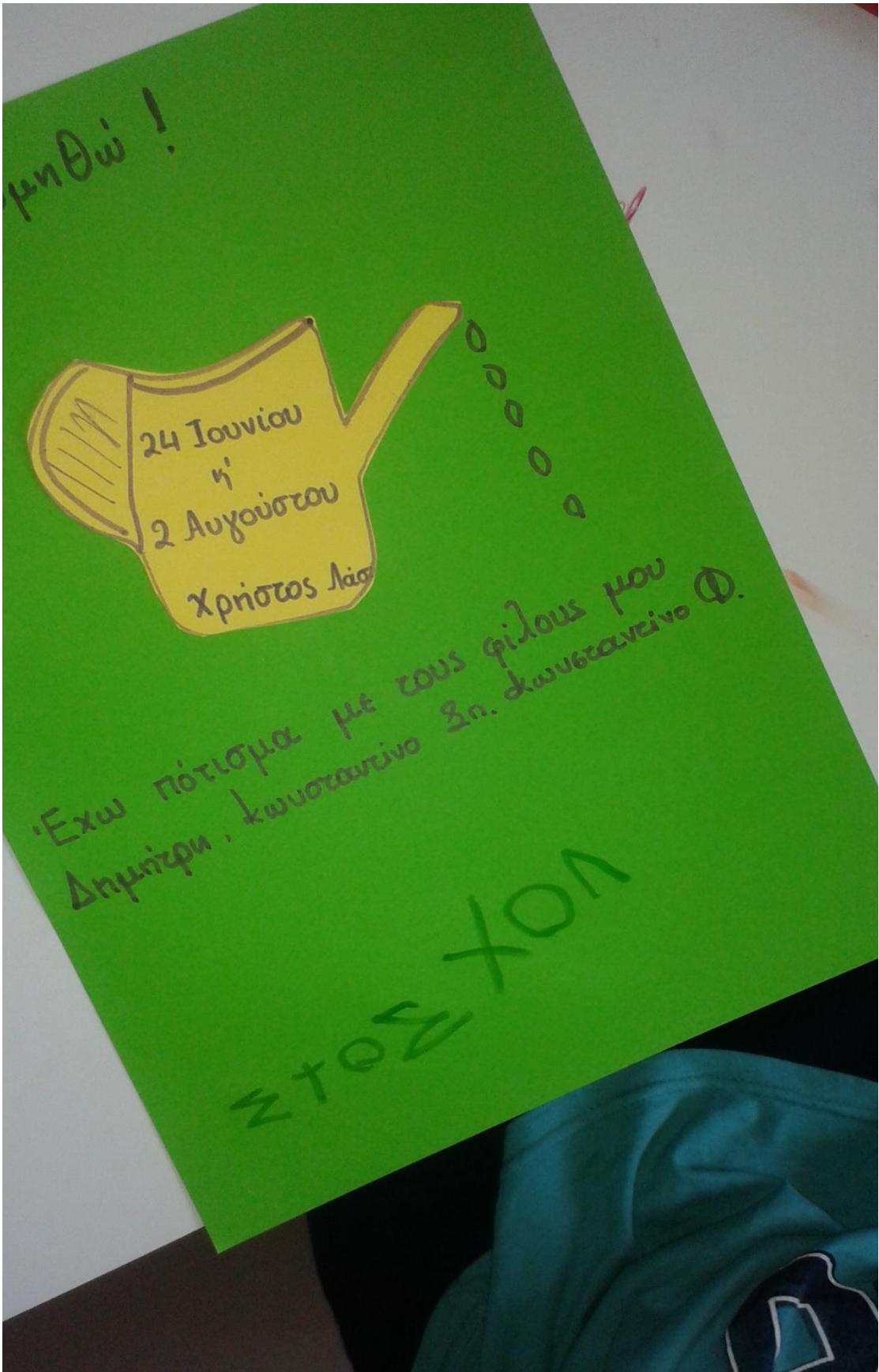

Εικόνα 48

7η Δράση «Αλλάζουμε την αυλή του σχολείου μας»

Εικόνα 49

Εικόνα 50

Επιστολή προς τον Δήμαρχο της πόλης μας

ΝΕΑ ΜΑΚΡΗ 16/4/2019

Αξιότιμε Κε Δήμαρχε,

Τη σχολική χρονιά 2018-2019, το σχολείο μας - 2^ο Νηπιαγωγείο Ν. Μάκρης - συνεργάστηκε με την ActionAid και συμμετείχε στο πρόγραμμα: Πορεία με στόχο «Βιώσιμες πόλεις-κοινότητες».

Κατά τη διάρκεια της δράσης τα παιδιά ήρθαν σε επαφή με τις έννοιες σπίτι, γειτονιά, πόλη, χώρα, κόσμος, συνειδητοποίησαν προβλήματα και πρότειναν λύσεις ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα της ζωής στην γειτονιά του σχολείου μας και κατ' επέκταση στην πόλη μας.

Στις 12 Απριλίου 2019, οι μαθητές, οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί του σχολείου μας, πραγματοποίησαν πορεία στη γειτονιά του νηπιαγωγείου και στη συνέχεια συγκεντρώθηκαν στον χώρο του σχολείου όπου έγινε συζήτηση για τις συνθήκες που αντιμετωπίσαμε στον περίπατό μας.

Έγινε καταγραφή των θετικών αλλά και των αρνητικών καταστάσεων και από κοινού αποφασίσαμε να δράσουμε. Ως πρώτη δράση αποφασίστηκε να αναμορφώσουμε την αυλή του σχολείου και ως δεύτερη να σας ζητήσουμε την εγκατάσταση φαναριού στο σχολείο μας καθώς και κάδο ανακύκλωσης χαρτιού.

Ακολουθεί η αίτησή μας όπως ειπώθηκε από τα παιδιά και με τη συμφωνία όλων μας.

«Είμαστε τα παιδιά του 2^{ου} νηπιαγωγείου Νέας Μάκρης και με αυτή την επιστολή, θα θέλαμε να σας πούμε ότι κάνοντας μια βόλτα στη γειτονιά μας, είδαμε κάποια προβλήματα κοντά στο σχολείο μας.

Τα προβλήματα που μας δυσκόλεψαν στον περίπατό μας είναι η έλλειψη φαναριών, η έλλειψη πεζοδρομίων καθώς και οι κολώνες που βρισκόντουσαν στη μέση στα πεζοδρόμια.

Επίσης, πιστεύουμε ότι για να είναι πιο καθαρή η πόλη μας χρειάζεται περισσότερους κάδους απορριμμάτων και κάδους ανακύκλωσης.

Έξω από το σχολείο μας θέλουμε να τοποθετηθεί κάδος ανακύκλωσης χαρτιού καθώς και φανάρι για την ασφαλή είσοδο και έξοδο από το σχολείο.»

Ευχαριστούμε

Με εκτίμηση

Τα παιδιά

Οι Γονείς

Οι εκπαιδευτικοί.

Ενημερωτική επιστολή προς τους γονείς

Νέα Μάκρη, 14.11.2018

Προς τους γονείς του 2ου Νηπιαγωγείου Νέας Μάκρης

Αγαπητοί γονείς,

Στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος που παρακολουθώ στο Πανεπιστήμιο Δυτικής Αττικής, εκπονώ την διπλωματική μου εργασία με κεντρικό άξονα την έννοια του «ενεργού πολίτη».

Η εργασία αποτελείται εκτός από το θεωρητικό και από το πρακτικό μέρος, το οποίο θα εφαρμοστεί στο νηπιαγωγείο με την συμμετοχή των παιδιών και, ελπίζω, και με τη δική σας, εφόσον βέβαια το επιθυμείτε.

Ειδικότερα, θα πραγματοποιηθούν δραστηριότητες στο χώρο του σχολείου, στις οποίες μπορείτε να συμμετέχετε ενεργά άλλοτε μαζί με τα παιδιά και άλλοτε ξεχωριστά.

Πρόκειται για ένα ενδιαφέρον ταξίδι με αρκετές στάσεις, στις οποίες μια ετερογενής ομάδα παιδιών – γονέων – εκπαιδευτικών θα ανταλλάξουμε απόψεις, θα ακούσουμε τις ιστορίες μας και θα σκεφτούμε τις ευθύνες έναντι του εαυτού μας, των άλλων και της κοινωνίας που δημιουργούμε.

Σας ευχαριστώ πολύ για τον χρόνο σας και είμαι στη διάθεσή σας για κάθε διευκρίνιση

Με εκτίμηση,

Η νηπιαγωγός Βίκυ Μερκούρη